

FOTO MUHABİRLERİ: YAKIN TARİHİMİZE 'OBJEKTİF' BAKANLAR

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR: TÜRK ROMANINDA BİR MUHAFAZAKAR DEVRİMCİ

KANUN-I CEZADAN BERİ DEĞİŞMEYEN KAFA: HALK TAHRİK OLMASIN!

NTV

tarih

SAYI 52
BUGÜNÜ ANLAMAK İÇİN
MAYIS 2013 - 7,5 TL
KKTC Fiyatı 9 TL
ISSN 1308-7878
9 771308 787801

1453'ün gerçek hikayesi

II. MEHMED'İN GENÇ BİR FATİH OLARAK PORTRESİ

VE

Güncel alanlar üzerinde canlandırmalarla fethin dönüm noktaları

KİTAB-I BAHRİYE VE 400 YILLIK İSTANBUL HARİTASI

PİRÎ REİS'İN *KİTAB-I BAHRİYE*'SİNİN EN ESKİ NÜSHALARINDA İSTANBUL HARİTALARINA RASTLANMAZ. ESERİN YAZILIŞINDAN BİR ASIR SONRA İSTİNSAH (KOPYA) EDİLEN 1629 TARİHLİ NÜSHADA İSE, BİR İSTANBUL HARİTASI BULUNUYOR. ŞEHRİN ÖNEMLİ MERKEZLERİ SURİÇİ İSTANBUL, EYÜP, GALATA VE ÜSKÜDAR İLE MARMARA ADALARI HARİTAYA AYRINTILI BİÇİMDE İŞLENMİŞ. CAMİ VE SARAYLARLA ANITSAL BİNALARIN ÇOĞU DA GÖRÜLÜYOR. ASLI NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ'NDE KORUNAN *KİTAB-I BAHRİYE* NÜSHASINDAKİ BU NADİR İSTANBUL HARİTASINI OKURLARIMIZA ARMAĞAN EDİYORUZ.

Fethin gerçek hikayesinden, tarihî miras ve hafızaya...

Uygulama: Ferhat Güloğlu

İstanbul'un fethi, dünya tarihinde bir dönüm noktası. Batı'nın Doğu hayallerinin solduğu, Doğu'nun efendisinin değiştiği, Türk adının Avrupa'da korku salmaya başladığı bir kırılma anı. Osmanlı Devleti'nin imparatorluk niteliği kazandığı, uluslararası bir güç olarak dünya sahnesine çıkışının da başlangıcı.

Fatih'in önderliğinde gerçekleşen fetih, Türkiye'de son yıllara kadar hep efsanelerle anlatılageldi. Filimlere konu olan Ulubatlı Hasan, 20. yüzyıl başlarında bestelenmiş mehter marşlarıyla yarattığımız kutlama atmosferleri, maalesef bilgi ve bilinç olarak kültürümüze yararlı birikimler kazandırmadı. Efsanelerle övüneduralım, başta tarihî surlar, Fatih'ten ve fetihten kalan kültürel mirası da koruyamadık.

Bu sayımızda İstanbul Kuşatmasının dönüm noktalarını, o noktalarda yaşananları canlandırmayı amaçladık. İstanbulluların merakla baktıkları restorasyonlu surların hem önünde hem ardında neler olup bittiğini yansıtmaya çalıştık. Bunu yaparken, kuşatma günlerinin tarihî belgelerini, arkeolojik buluntu ve rivayetlerini de hem Osmanlı hem Bizans cihetinden sayfalarımıza taşıdık. Böylelikle okurlarımız, 22 sayfaya yayılan bu dosyada tarihî, insani, teknik bilgilere ulaşabilecek.

Abdülhak Şinasi Hisar, unutulmuş ama farklı bir yazarımız. Belki de adındaki "Abdülhak" ve "Şinasi"nin yarattığı "eskilik", genç kuşak okurları ondan uzak tutuyor. Oysa ne denli modern bir yazar olduğunu bilmiyoruz. Oğuz Atay için "Hissiyatımızın tarihçisi" demiştik; Abdülhak Şinasi ise "Hafızamızın tarihçisi"ydi. Onu unutursak, edebiyat ve tarih kültürümüzden de birşeyler kaybederiz.

Geçen ay piyanist Fazıl Say, twitter'da tekrarladığı cümlelerden dolayı hapis cezası aldı. Yeniden yargılanacak gerçi ama; "halkın hassasiyetleri, millî ve manevi duygular, toplumun bir bölümünün dinî inançları" kavramlarını hapis cezalarıyla korumaya çalışan devlet zihniyeti yeni oluşmuş değil. Devleti baba, milleti çocuk olarak gören yasaları değiştirmedikçe, "sus bakayım terbiyesiz, ağzına biber sürerim" anlayışı sürdükçe, ifade özgürlüğü yerine; "ifadesini alalım" vaziyetleri hep yaşanacak.

"Ismini Unutma" kampanyamıza Türkiye'nin dörtbir tarafından okur mesajları geliyor. Yer adlarının bazen siyasi, çoğu zaman da olur olmaz nedenlerle değiştirilmesine karşı durmak; ancak o yerlerde yaşayanların adlarına, tarihlerine sahip çıkmasıyla mümkün.

GÜRSEL GÖNCÜ

DOĞUŞ DERGİ GRUBU
DOĞUŞ GRUBU İLETİŞİM YAYINCILIK VE TİCARET A.Ş YÖNETİM KURULU BAŞKANI VE İMTİYAZ SAHİBİ
Erman Yerdelen

DOĞUŞ YAYIN GRUBU GENEL MÜDÜR
Cem Aydın

GENEL MÜDÜR YARDIMCILARI
Görkem Yaşayan (Operasyon)
Ateş İnce (Satış Grup Başkanı)
Ahmet İren (Finans)

DERGİLER GRUP BAŞKANI
Neyyire Özkan

İŞ STRATEJİLERİ KOORDİNATÖRÜ
Belma Kencebay

YAYIN YÖNETMENİ
Gürsel Göncü

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ (Sorumlu)
Burak Çetintaş

YAZI İŞLERİ
Ceyla Altındiş, Engin Iruz, Mehmet Ömür, Berkan Özyer

GRAFİK
Candan İşcan, Erhan Teksöz

YAYIN KURULU
Mazaffer Albayrak, Enis Batur, Şevket Dönmez, Halil İnalcık, R. Sertaç Kayserilioğlu, Ahmet Kuyaş, Masis Kürkçügil, Necdet Sakaoğlu, İsenbike Togan, Hayri Fehmi Yılmaz

YAYIN DANIŞMANLARI
M. Tanju Akad, Şahin Aldoğan, Serpil Bağcı, Semavi Eyice, Emre Gönen, Hüseyin Irmak, Cemal Kafadar, Cengiz Kahraman, Yiğit Köseoğlu, Senih Onur, İlber Ortaylı, Tunca Örses, Gül Pulhan, Hasan Saltık, Celal Şengör, Cemalettin Taşkıran, Lucienne Thys-Şenocak, Ahmet Yeşiltepe

KATKIDA BULUNANLAR
Hasan Altıntaş, Fatih Çavuşoğlu, Feridun Emecen, Önder Sürenkök, Yurttaş Tümer, Neslihan Yalav

REKLAM
Zeynep Özdemir (Satış Bşk. Yrd.)
Banu Acar (Satış Koordinatörü)
Mehveş Turfan (Satış Koordinatörü)
Funda Turan (Satış Grup Müdürü)
Merve Kurna (Satış Müdürü)
Zeynep Arslan (Reklam Satış Müdürü)
Mehmet Gökmen (Satış Planlama Müdürü) Şebnem Düzcü (Rezervasyon Müdürü)
Tel: (0212) 304 08 09
Fax: (0212) 304 08 11
Mustafa Çardak (Dergi Reklam Teknik Sorumlusu)
Tel: (0212) 304 08 40

PROJE KOORDİNATÖRÜ
Ahu Terzi

PAZARLAMA
Deniz Çobanlar (Abone), Sinan Rumelili (Abone)

TV REKLAM FİLMİ KREATİF DİREKTÖRÜ
Korhan Ölçer

ÜRETİM-PLANLAMA
Yakup Akyıldırım, Şükrü Kolukısa

DAĞITIM-SATIŞ
Özgür Yüksel Karasu, Şükrü Kolukısa

YAYIN TÜRÜ
Aylık yaygın süreli yayın
NTV Tarih, Sayı 52, Mayıs 2013 ISSN 1308-7878

YÖNETİM YERİ
Doğuş Grubu İletişim Yayıncılık ve Tic. A.Ş.
Güç Ahi Evran Polaris Cad. Doğuş Power Center No:4, 34398 Maslak, İstanbul

T: 0212 304 08 79, F: 0212 335 03 26
Abonelik T: 444 18 59 F: 0212 335 03 30

BASIM YERİ
Promat Basım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Sanayi Mahallesi 1673. Sokak No: 34 34510 Esenyurt Büyükçekmece, İstanbul T: 0212 622 63 63

DAĞITIM ŞİRKETİ
Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. Sabah 2000 Tesisleri, Fatih Mah. Hasan Basri Cad. 34885 Samandıra-İstanbul T: 0216 585 91 00

Her hakkı saklıdır. Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltılma hakları Doğuş İletişim'e aittir. Yazılı ön izin olmaksızın hangi dilde ve hangi ortamda olursa olsun materyalin tamamının ya da bir bölümünün çoğaltılması yasaktır.

İÇİNDEKİLER

KONULAR

28 İSTANBUL'UN FETHİNİN GERÇEK HİKAYESİ

15. yüzyılın başlarında İstanbul ve çevresi, Anadolu ve Rumeli'de hızla büyüyen Osmanlı Devleti'nin toprakları arasında kalmıştı. 1453'e kadar şehri Yıldırım Bayezid ve II. Murat kuşatmış ama başarılı olamamışlardı. Peki, Hıristiyanlığın ileri karakolu Konstantiniye, Türklerin eline nasıl geçti? Tarihî belgeler, arkeolojik buluntular ve güncel canlandırmalarla fetih sürecinin dönüm noktaları...

HER AYIN BAŞLIKLARI

06 Okurdan
10 İsmini unutma - kampanya
12 Ayın fotoğrafı
14 Tarihte bu ay
19 Haberler
24 Evrak-ı metruke
48 Büyüteç
60 Satırarası
70 Zaman kayması
84 Anadolu ustaları
92 Kitap
97 Ajanda
98 Tarihle 10 randevu
100 Net tarih
102 Soru-Cevap
104 Bulmaca
106 Zamanın izinde

51 TARİHE 'OBJEKTİF' BAKANLAR

Elleri deklanşörde, gözleri vizörde saatlerce beklediler. Doğru zamanda doğru yerdeydiler. Foto muhabirleri, çoğu zaman arka planda kalmayı göze alarak zor şartlar altında çalıştılar. Sonunda yüzlerce kelimeyle anlatılan haberi tek kareye sığdırdılar. Onların bakışından yakın geçmişimizin tarihe kazınan kareleri...

62 KANUN-I CEZADAN BERİ AYNI KAFA

Mahkeme, Nisan 2013'te piyanist Fazıl Say'ı "halkın değerlerini aşağılamak"tan hapse mahkum etti. Hukuk tarihimiz, Hüseyin Rahmi'den Sabahattin Âli'ye, Neyzen Tevfik'ten Abdullah Cevdet'e pek çok benzer kararla dolu.

72 TÜRK ROMANINDA MUHAFAZAKAR BİR DEVRİMCİ

Geç tanınmış ve zamanla unutulan yazarlarımızdan Abdülhak Şinasi Hisar, belgesel niteliğindeki romanlarıyla, bir "İstanbul ve Boğaziçi medeniyeti" tarihçisiydi. Ünlü edebiyatçıyı Necdet Sakaoğlu, Enis Batur ve yakın dostu Sermet Sami anlattı.

80 TEK PARTİ DÖNEMİNİN SONU

15 Mayıs 1950 sabahı Türkiye yeni bir devre uyandı. 27 yıllık tek parti iktidarı sona ermiş, Demokrat Parti seçimleri kazanmıştı. 8 gün sonra cumhurbaşkanı seçilen Celal Bayar'a ülkenin dört bir yanından mektup ve telgraflar yağdı.

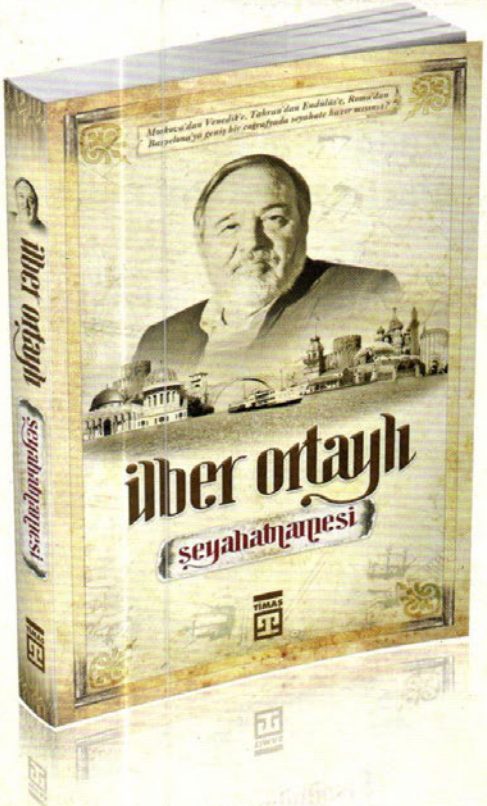

88 TÜRKİYE'NİN MİRASI-DİVRİĞİ ULU CAMİİ VE DARÜŞŞİFASI UNESCO listesindeki benzersiz mimari şaheser, yüzyıllardır bir tarafıyla dinî huzur, diğeriyle şifa arayanları ağırlıyor.

"Türkiye gibi önemli bir coğrafyayı ve tarih alanını öğrenmek için onun kuzeyindeki Güney Rusya ve Kafkasya, doğusundaki İran ve Hindistan, güneyindeki Suriye, Filistin ve Mezopotamya'nın yanı sıra Balkanları ve Akdeniz ülkelerini tanımak lazım"

İlber Ortaylı

İlber Ortaylı ile

Benzersiz Bir Seyahat Fırsatı!

Çok gezen mi daha iyi bilir, yoksa çok okuyan mı? Peki ya bir yandan okurken diğer yandan da gezme imkânı bulanlar?

Küçük bir bavulla Orta Asya'dan Avrupa'ya, Kafkaslar'dan Ortadoğu'ya 45 yıldır gezen "seyyah" İlber Ortaylı'ya eşlik etmek isterseniz İLBER ORTAYLI SEYAHATNAMESİ tam size göre...

iyi ki kitaplar var...

www.timas.com.tr
twitter.com/timasyayingrubu
facebook.com/timasyayingrubu

TİMAŞ

OKURDAN

MEKTUPLAR-MESAJLAR

İsimlerimizi ne zaman aldık?

Türklerin 1000'li yıllardan itibaren Anadolu'ya gelip yerleştiklerini biliyoruz. Son sayıda şu cümle dikkatimi çekti: "Selçuklular zamanında Anadolu'da arkaik diller konuşulmaya devam ediliyordu." Bunu nasıl tesbit edebiliyoruz? Yani Selçuklu zamanında örneğin Frigce, Hititçe, Hattice, Urartuca gibi diller halen konuşuluyor muydu? Veya bu milletlerden gelen insanlar halen kendilerini bu milletlerin adlarıyla ifade ediyor muydu? Yoksa kendilerine Bizanslı veya Romalı mı diyordu? Selçuklu zamanında, bu kişiler kendilerine Selçuklu demeye mi başladı? Eski diller ne zamana kadar yaşadı?

Eren Tokgöz

NTVT (Hayri Fehmi Yılmaz) Anadolu'daki halk ve devlet isimleri, sanılanın aksine etnik kökenden çok hanedanlara ait ya da coğrafi isimlerdir. Anadolu halkları kendilerini genel isimlerden çok kabile, soy ya da köy, şehir adlarıyla tanımlamışlardır. Kil tablet, kitabe ve kaynaklarda geçen eski isimlere daha yakın zamanlarda din ve mezhepler de eklenmiştir. Hatti, Hitit, Bizanslı, Selçuklu gibi genel isimlerse çağdaş araştırmacılar tarafından verilmiştir.

Eski Anadolu dilleri en geç Ortaçağ'a kadar yaşamış olmalıdır. Kaynaklar, Frig, Likya, Lidya halklarının kendi dillerini 7-8. yüzyıllarda bile konuşmaya devam ettiklerini yazar. Zamanla bazı diller yazı dili olarak yaygınlaşmıştır. Anadolu'nun uzak bölgelerinde yazılı metinlerin azlığı, kitabelerdeki yazım ve ifade bozuklukları, halkın bu dilleri konuşamadığını ama yazı dili olarak kullandığını gösteren deliller olarak kabul edilir.

Mesleğimi bir kat daha sevdirdiniz

Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi (Arşivcilik) Bölümü öğrencisiyim. Heyecanla beklediğim *NTV Tarih* Nisan sayısını sonunda edindim ve yine beni heyecanlandıran birçok konunun en ince detaylarına kadar işlenmiş olduğunu gördüm. Özellikle "Piraye'nin arşivinden Nâzım manzaraları" dosyanızı geleceğin bir arşivcisi olarak ilgiyle okudum. Piraye'nin arşivciliğe verdiği önem, mektupları, Nâzım'ın kendisine teslim ettiği müsveddeleri özenle muhafaza edip yeri geldiğinde Nâzım'a bile vermemesi, bana arşivcilik mesleğimi bir kat daha sevdirdi. Sayende günümüze kadar gelen o mana dolu mektuplarını, belgelerini bize okuma fırsatı verdiğin için teşekkürler sana Piraye.

Nisa Öktem

KATKILAR

PATLICANIN TRAJİKOMİK SERÜVENİ

Hindu yemedi hünkar beğendi imam bayıldı

A

Celal Şimşek arşivi

İmparator S. Severus çeşmesindeki patlıcan kabartması (2. yüzyıl sonu).

Laodikeia antik kentinden patlıcan kabartmaları

Denizli'nin 6 km kuzeyinde yer alan Laodikeia antik kenti, eskiçağ coğrafyasında Frigya Bölgesi'nin batı ucunda Lykos (Çürüksu) Ovası'nın ortasında yer alır. Kalkolitik Dönem'den (MÖ 5500) itibaren yerleşime sahne olan kent önce Rhoas, sonra Diospolis ve Hellenistik Dönem'de (MÖ 3. yüzyıl ortası) Laodikeia adını almış ve 7. yüzyıl depremine kadar uzunca bir süre varlığını sürdürmüştür.

Laodikeia'da kazı ve restorasyon çalışmaları yapılan "Tapınak A"'da (2. yüzyıl ortaları) mermer geison bloklarında konsollar arasında bir, İmparator S. Severus (193-211) Nymphaeumu'nda (Anıtsal Çeşme) yine mermer geison bloklarında konsollar arasında 11 adet patlıcan kabartması ortaya çıkarılmıştır. Bu veriler, kentte patlıcanın şu an için en az 2. yüzyıldan itibaren bilindiğini ve sevildiğini göstermektedir. Çünkü insanlar antik dönemde sevdikleri nesnelerin betimlemelerini yapmışlardır.

Diğer taraftan Karya Bölgesi'nde Lagina Hekate Tapınağı (Muğla, Yatağan, Turgut kasabası) Altarı (sunak masası) tavan kasetinde bir adet patlıcan kabartması ortaya çıkartılmıştır. Bu kabartma, İmparator Augustus döneminin (MÖ 27-MS 14) başlarına tarihlenmektedir. Arkeolojik veriler şimdilik Anadolu insanının 2000 yıl öncesinden beri patlıcanı bildiğini, sevdiğini ve yetiştirdiğini ortaya koymaktadır.

Celal Şimşek,
Laodikeia kazısı başkanı

Kemal Tahir mapushane arkadaşıyla

Kemal Tahir (soldan üçüncü) ve Kemal Erdoğan (en solda) mapushanede, 1947.

Hür Erdoğan arşivi

Bundan iki sene evvel bir rastlantı sonucu sosyal medya aracılığıyla, Kemal Tahir'in Çorum cezaevi günlerinden bir mahkum arkadaşının oğluyla tanıştım. Babasının Kemal Tahir ve kardeşi Nuri Tahir'le olan yayınlanmamış fotoğraflarını görmemle başlayan bu tanışıklık, babası Kemal Erdoğan'la röportaj yapma fırsatı yarattı bana. Kemal Erdoğan 1946'da bir kan davası sonucu Çorum Hapishanesi'ne düşmüş ve burada ünlü romancı Kemal Tahir'le tanışmış. Hatta Kemal Tahir, bir gün, kendisine evli olup olmadığını sormuş, bekar olduğunu öğrenince, "bir gün oğlun olursa ismi Hür olsun bu günlerimizin hatrına" demişti. Oğlu Hür Erdoğan aracılığıyla, yazışarak röportaj yaptığım Kemal Bey, 2011'de Çorum Mecitözü'nde akciğer kanseriyle mücadele ediyordu. Ne yazık ki röportajın yayımlandığını göremedi. Tahir'in 40. ölüm yıldönümünde ilk defa Mayıs 2011'de Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin çıkardığı bölgesel bir yayın olan *Bizim Gazete*'de yayımlanan bu özel fotoğrafın *NTV Tarih* dergisi okuyucularıyla da buluşmasını istedim.

Ömer Faruk

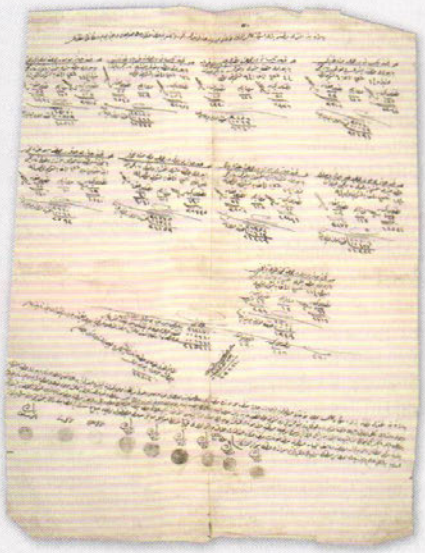
Kafkasya'dan Aksaray'a geldiler

Derginizin 49. sayısında üzülerek, bazen de Stalin başta olmak üzere Rus idarecilere sinirlenerek okuduğum "Kafkasya ve Kırım Göçleri: Ölüme Sürülenler" yazısına bir katkı olur düşüncesiyle sizinle bir belge paylaşmak istiyorum. Kafkasya'dan gelen ve Aksaray'a yerleştirilen Nogay muhacirlerini gösteren 14 Nisan 1861 tarihli kayıt.

Padişah emriyle Aksaray kazasında iskan edilen Nogay muhacirleri :

• Yeksan kabilesi Murad Gazi cemaati, 133 yetişkin ve 29 çocuk,
• Yeksan kabilesi Nasuh Ali bin Hacı Kurban cemaati, 31 yetişkin ve 15 çocuk,
• Yeksan kabilesi Kurban Gazi cemaati, 154 yetişkin ve 55 çocuk,
• Canboylu kabilesi Hüsameddin Efendi cemaati, 153 yetişkin ve 59 çocuk,
• Canboylu kabilesi Ali Bey cemaati, 82 yetişkin ve 29 çocuk,
Canboyluk kabilesi Abdullah Bey cemaati, 81 yetişkin ve 34 çocuk,
• Canboyluk kabilesi Hacı Murad Efendi cemaati, 140 yetişkin ve 40 çocuk,
• Canboyluk kabilesi Seyyid Abdullah Efendi cemaati, 13 yetişkin ve 12 çocuk,
• Canboyluk kabilesi Gündoğan Efendi cemaati, 66 yetişkin ve 18 çocuk.
{Toplam} 9 cemaatte 853 yetişkin ve 291 çocuk
(Belgenin temininde yardımlarını gördüğüm Orhan Özdil'e müteşekkirim)

Mustafa Fırat Gül

BOA, C.DH, 8596

Aksaray'a gelen Nogay muhacirlerini gösteren 14 Nisan 1861 tarihli kayıt.

"Türk kimdir" ve devşirmeler meselesi

Ülkemizdeki ortalama nesnellik seviyesinin çok üstünde yayın yapan *NTV Tarih*'i takip ediyorum. Nisan 2013 sayısındaki "Türk kimdir" dosyası için takdirimi iletmek isterim. Bu yazı, özü uzun zamandır ıskalanan bir konuyu rafine bir şekilde analitik ve kronolojik verdiği açıklamalarla anlaşılır bir hale getirmiş, tebrik ederim.
Sinan Güven

İbrahim Naci'nin yansıttığı koşullar

Mart sayınızda İbrahim Naci'nin günlüğünü bir solukta okudum. Örneğin yemeklerin o kadar çeşitli olması veya Rum halkının askerimize yardımları, bunun yanında bazı Türk köylerinde bu ilginin olmaması gibi çarpıcı bölümler var. Bunlar tarih kitaplarını değiştirecek türden bilgiler. Hal böyle olunca bu bilgilerin kati suretle ispatlanması gerekir. Acaba genel olarak mı böyle bir durum vardı? Yoksa İbrahim Naci'nin rastladıkları bir istisna mıydı?
Abdurrahim Alparslan

NTVT İbrahim Naci'nin tanıklıkları, Çanakkale muharebeleri ile ilgili askerî ve sosyal gerçekleri yansıtıyor. Tabii hiçbir tanıklık, dönem gerçeğini bütünüyle yansıtamaz, ancak teğmenin yazdıkları, bugüne kadar çoğu zaman abartılarak aktarılan hadiseleri yerli yerine oturtuyor. Türk tarafında az sayıda bulunan günlükler, cephe hayatını anlamak bakımından önemli. ■

Okurlardan gelen mesajlar, gerektiğinde kısaltılarak ve düzeltilerek yayımlanmaktadır.

twitter NTVTARİH

MEHMET YAVAŞ Ölmeden önce yapılacak 3 şey varsa, birincisi kesinlikle *NTV Tarih* okumak.

ACEMİ FİLOZOF Bu ayki *NTV Tarih*'i okumalara doyamadım. Bu sefer Kırçıl Hanım da eşlik etmek istedi :)

BEYZANUR KALAYCI *NTV Tarih* bu ay bomba gibi, tam üzerinde durduğum konular süper!

MERVE OCAK Her ay *NTV Tarih*'i alsam mı almasam mı diye düşünüyorum, sonra her zamanki gibi alıyorum ve okudukça iyi ki almışım diyorum.

TAYANÇ TANAKINCI Hayatımda ilk kez bana zevkle tarih okutturan *NTV Tarih* dergisine teşekkürü bir borç bilirim.

KİTAP SOLUCANI "Türkler doyduklarında acıkacaklarını, acıktıklarında doyacaklarını bilmezler", Orhun Yazıtları, *NTV Tarih* 50. sayı, şaşırdım doğrusu :)

FATİH KURU Bu ayki *NTV Tarih* bir başka güzel.

ECEM ALTINKILIÇ Sınavdan önce yana yakıla not aradık Hierapolis, *NTV Tarih*'in bu sayısında varmış. Hem de Hayri Fehmi hoca yazmış :)

NİLGÜN DAĞIDIR *NTV Tarih* aldım, boyum kadar harita verdiler masaya zor sığdı. Hürrem Sultan triplerine girdim şu an, dünyayı ben yöneteceğim, hayırlısı.

NAGEHAN ÜNLÜ *NTV Tarih* o kadar albenili ki, ben ambalajını açmaya kıyamazken, dergimi elimde gören herkes alıp merakla karıştırıyor. Eskiyor ;)

AZİME ŞAHİN Tarihte yolculuğa çıkmaya ihtiyacım varmış. İlaç gibi geldin, teşekkürler *NTV Tarih*!

VİLDAN CESUR *NTV Tarih*'in ilk sayısından beri sıkı takipçisiyim, çantamın vazgeçilmezi, acelem yok, tadını çıkara çıkara okuyorum.

ERDİNÇ MAVİ Her okunduğunda insanı biraz daha kendine bağlayan bir dergidir *NTV Tarih*.

OZAN DEMİRCİOĞLU *NTV Tarih* Nisan sayısı süper! Hediyesi de öyle. Tarihi bize sevdiren insanlara çok teşekkürler!

GÖKÇE BURCU ZÜMRÜT *NTV Tarih* alıyorum, dayanamıyorum! İki adım sonra açıp yolda yürüyerek okumaya başlıyorum. Okurken aklıma ne direk geliyor, ne çukur...

MUSTAFA ÖZELÇİ Çocuklarıma bırakacağım en kıymetli mirasım *NTV Tarih* dergilerimdir.

YİRMİ SEKİZ HARF Biz de bilirdik "çay ile *NTV Tarih* tarih keyfi" diye tweet atmayı lakin üşengeçtik alamadık çayı. (Harbiden bırakamıyorum dergiyi çay getirsenize.)

İLKNUR CANTÜRK *NTV Tarih*, çok güzel bir dosya hazırlamış. Herkes okumalı... Sadece TC yazmak iş değil... Türk kim, nereden geliyor bilmemiz gerekir.

AYIN TWEET'İ

ELİF NUR NOYAN - Türk müsün? - Evet, - Kendini biliyor musun? - Bugün itibariyle evet... *NTV Tarih* sayesinde!

UMAY BÖRTEÇİNE TAŞÇI Dergi demişken bu ay NTV Tarih dergisi çok iyi ve dolu dolu (her sayısında olduğu gibi).

İSMAİL ÖNDER Biri bana "Dergi okumayı sevmiyorum ve tarihle ilgilenmiyorum" dese ona sadece "*NTV Tarih*'in hediyelerine bakman yeterli" derim.

SAKINAN GÖZE BATANLAR

17. sayfadaki resimaltı bilgisinde Loras dağı yanlışlıkla Laros Dağı olarak yazılmıştır. Alpaslan Lorasdağı'ya teşekkür ederiz.
40. sayfada Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun kuruluş yılları karıştırılmıştır. Erkan Sağlam'a teşekkür ederiz.
66. sayfada konu edilen Kamer Hatun Camii, bazı kaynaklara göre 16. yüzyılın başlarında I. Selim, bazı kaynaklara göreyse 18. yüzyılın sonlarında III. Selim'in sütninesi Kamer Hatun tarafından yaptırılmıştır. Okan Cihan Sırman'a teşekkür ederiz.
Türk Dünyası Haritası'nda Kırım Yarımadası'nın kuzeyindeki arazinin adı "Memleket-i Küçük-boğaz" değil, eski Türkçe metindeki gibi "Memleket-i Küçük Nogay" olacaktır. Ali Enver Nuri Özdamar'a teşekkür ederiz.
50. sayıdaki "Erkek Türkiye'nin ilk kadın devrimcileri" albümünde Süreyya Ağaoğlu yazan fotoğrafta Süreyya Hanım değil, kızkardeşi ve eski Kars milletvekili Tezer Ağaoğlu Taşkıran görünmektedir.

Dergimizle ilgili düşünce ve görüşlerinizi ntvtarih@ntv.com.tr adresine elektronik posta ile veya NTV Tarih, DYG G45 Ahi Evran Polaris Cad. Doğuş Power Center No:4, 34398 Maslak, İstanbul adresine mektupla ulaştırabilirsiniz.

İSMİNİ UNUTMA

TÜRKİYE'DE YER ADLARININ TÜRKÇELEŞTİRİLMESİNİ 1910'LARDA İTTİHAT VE TERAKKİ YÖNETİMİ BAŞLATTI. 1928'DE LATİN HARFLERİNE GEÇİLİNCE YAŞANAN YAZIM ZORLUKLARI GEREKÇESİYLE SÜRDÜRÜLEN AD DEĞİŞTİRMELER, GÜNÜMÜZDE DE TARTIŞILIYOR.

BALIKESİR, SUSURLUK İLÇESİ

Fotoğraf: Burak Özdek

Sığırlar, Susurluk'a ilham verdi

Susurluk, ismi zamanla evrilerek günümüze gelmiş kentlerimizdendir. Ali Saib'in 1889 tarihli *Coğrafya-yı mufassal-ı memalik-i Devlet-i Osmaniye* adlı eserine göre, 1880'lerde Karesi (Balıkesir) vilayetine bağlı Bigadiç kazasında, Simav, Zincirli ve Susurlu çaylarının birleştiği yerde kurulan köye önceleri Fırt deniliyordu. Karşısında Şami adlı bir başka köy vardı. Bu iki yerleşim zamanla birleşti ve nahiye (bucak) merkezi oldu. Fırt Ma'a Şami adıyla anılan bu bucağa, mandalarının çokluğu dolayısıyla "Su Sığırlığı" da deniyordu. Kaza (ilçe) merkezi olunca, yörenin yerlilerince değilse bile muhtemelen kamu görevlilerince beğenilmeyen Susığırlığı, kulağa hoş gelen Susurluk'a dönüştürüldü.

AMASYA, BORABOY KASABASI

Eskisini Yunan tanrı Boreas'tan ya da Türk Bora Bey'den, yenisini göl etrafında bey hayatı sürenlerden aldı

Boraboy kasabasının ismini nasıl aldığı hakkında çeşitli rivayetler vardır. İlk varsayım, ismin Roma-Yunan tanrısı "Boreas"tan gelmiş olabileceğidir. Burada yaşayan yaşlılar, kasabada eski yerleşim ve kilise kalıntılarının bulunduğunu belirtir. İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mehmet Özsait de kasaba çevresinde Roma devrine ait bir kaleden söz eder. Bu veriler, yöreye ilk yerleşenlerin Türk ve Müslüman olmadıklarını gösterir.

İkinci varsayıma göre kasabanın ismi, Türk halkının büyüklerinin adlarını yaşatma geleneğine uygun olarak "Bora Bey"den gelmiştir.

1257 tarihli *Seyid Nurettin Vakfiyesi* ile yerel anlatılara göreyse, Bostan Deresi mevkiinde göçebe hayatı süren Türklerin bugünkü yerleşim alanına ilk gelenleri, Bağdat kökenli "Bora" isimli bir boya mensuplarmış.

İsimlerin Türkçeleşmesinin gündeme geldiği 1964'te Boraboy'un ismi Gölbeyli olarak değiştirilmiştir. Bu değişim için de kasabanın çalışmayan ve Boraboy gölü etrafında bey hayatı süren erkeklerinden esinlenildiği düşünülür. 1994'te buranın Boraboy ismiyle özdeşleştiği hatırlanarak, yerleşimin ismi 3 Mayıs 1995'ten itibaren tekrar Boraboy olarak belirlenmiş.

Eren Gümüş

ANTALYA ŞİŞELER KÖYÜ

Antalya'nın Manavgat ilçesine bağlı Şişeler köyünün ismi hakkında çeşitli rivayetler öne sürülür. Burası, eskiden göç yolu üzerine kurulduğu için gelen geçeninin bol olduğu, uğrak bir yerleşim yeriymiş. Anlatılanlara göre, kızlarını evlendirmek isteyen babalar, köyün işlek trafiğinden, damat seçmek için yararlanırmış. Babalar evlerin damlarına şişe diker, o şişeyi vuran damat adayı da evin kızını almaya hak kazanırmış! Köylüler bugün köyün isminin buradan geldiğini söylemekle birlikte "Lingo lingo şişeler" türküsünün kendilerine ithafen yazıldığını düşünüyor.

Zübeyde Çetin

isminiunutma@ntvmsnbc.com

1 SİNOP KÖYLERİ

Nüfus Müdürlüğü'nde çalışıyorum ama vatandaşla bir türlü anlaşamıyoruz çünkü birçok köy adı değiştirilmiş. Eskiler, Rum ismi olduğu için Türkleştirmişiz. Sırasıyla Barna, Yarna ve Germiyanı denilen yer, Türkeli olmuş. Köylerden Kirtoz, Gündoğdu'ya, Marbel Akçabük'e Sırtıvan, Alagöz'e, Siyem, Düzköy'e, Kalasa Direkli'ye, Dayısta, Gaziler'e, Cible Gökçealan'a, Ayandon, Hamamlı'ya Moğon Işıklı'ya, Palamar Karabey'e, Coray Oymayaka'ya, Ekse Sarmaşık'a, Usva Satı'ya, Cabanay Taşgüney'e, Tosos Turhan'a, Bolla Yapraklı'ya, Reyfez Yeşiloba'ya, Balaycık Yusuflu'ya dönüşmüş. Helaldı beldesi de Güzelkent adını almış. Tarihçi Bijişkyan, bunların birkaçından bahseder. Hayati Tahsin Yılmaz'ın *Abana Belgeseli* eseri de bu isimleri içeren başka bir kaynaktır.

Salih Özdemir

2 ERZİNCAN, TERCAN KÖYLERİ

Bağpınar, Kötür Yenibucak, Kümbeller Akyurt, Astakom idi.

Onur Karadağ

3 RİZE, ENGİNDERE

Rize'de günümüzde Engindere mahallesi olarak geçen yerin eski adı Askoroz'dur.

İsmail Aksu

4 ARTVİN, NARLIK

Bilirsiniz Artvin köken açısından çok farklı unsurlara sahip. Kıpçaklar, Gürcüler, Lazlar, Hemşinler diye uzayıp gidiyor liste. Benim köyümün, mezraların, mahallelerin hepsinin bir başka dilde adı var. Narlık köyünün adı (Arapça'daki boğazdan hırıltılı çıkan hı harfini x diye yazarsam) Xumxal. Harzaxev, Göşdegara gibi birçok eski isim de var.

Veli Durmuş

5 SİİRT, AYDINLAR

Tillo, Süryanicede "yüksek ruhlar", Arapça'da "yüksek yer" anlamına gelir. Tillo nahiyesi, 1991'de resmen ilçe olduktan sonra Aydınlar ismini almıştır. MÖ 2000'lerden itibaren Samiler, Babil ve Asurların hakimiyetindeki Tillo, Hıristiyanlık ve İslâm dönemlerinde kültürel bir merkezdi. Alp Arslan'ın Anadolu'ya girmesiyle Selçuklu Devleti'ne bağlanmış, 1514 Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı hakimiyetine girmişti.

Burak Aydın

6 TUNCELİ, YENİ MAHALLE

Çemişgezek'in şimdiki Yeni Mahalle'si eski adıyla Bölmebölen'di. Cumhuriyet dönemi öncesi ise Ermenice Nornik adını taşırdı.

Ahmet Eren Özen

7 ELAZIĞ, YENİGÜN

Elazığ merkezine bağlı köyümüzün adı Adedi köyü iken Yenigün köyü olarak değiştirildi.

Gökhan Demirci

8 ADIYAMAN VE KÖYLERİ

Benim memleketimin yani eski adı Hısnımansur olan Adıyaman'ın daha önceki adı da Semsur'du. İlçesi Kâhta'nın eski ve asıl ismi ise Kolik'ti. Yine bu şehirdeki Salkımbağı köyünün eski ismi Alut idi.

Muhammed Kavak

9 GAZİANTEP, TATLICAK

Şu an Gaziantep, Nizip'e bağlı Tatlıcak köyünün eski ismi Cağıt'tır.

M. Sait Büyük

10 MARMARİS

Marmaris, Fiskos, Mermeris ve Mimaras gibi farklı isimlerle anılmıştır.

Tayyar Yaltırık

AYIN FOTOĞRAFI

6 MAYIS 1931

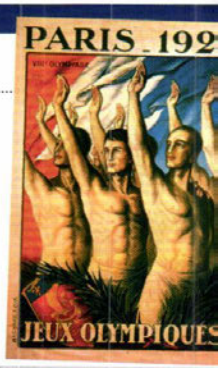
Sanık Nâzım Hikmet'e soruldu...

Nâzım Hikmet, İçişleri Bakanlığının İstanbul Emniyet Müdürlüğüne yazdığı tezkere doğrultusunda 2 Mayıs'ta mahkemeye verildi. İddia, ilk beş kitabında (*835 Satır, Jokond ile SI-YA-U, Varan 3, 1+1=1, Sesini Kaybeden Şehir*) "bir zümrenin hakimiyetini temin etmek" ve "halkı suça teşvik etmek" gayesinde olduğuydu. Nâzım, avukatı Irfan Emin Bey (Kösemihaloğlu) ile katıldığı 6 Mayıs'taki duruşmada "Evet ben komünistim, bu kesindir" dedi ve "Anayasaya göre diğer siyasi görüşler gibi, bir düşünce tarzı olan komünistliğin de suç olamayacağını" söyledi. O gün 2. Ceza Mahkemesinin küçük salonu tıklım tıklım doluydu. Nihayet davanın ertelendiği 10 Mayıs'ta, beraat kararı verildi.

Cengiz Kahraman arşivi

ESKİ AYLAR

1 MAYIS 1941
Sinema tarihinin en önemli filmlerinden Yurttaş Kane'in galası, New York RKO Palace Theatre'da yapıldı. Esin kaynağı, gazeteci William Randolph Hearst'ün hayat hikayesi olan filmin gişe başarısı yüksek olmadı.

2 MAYIS 1853
II. Mahmud'un eşlerinden Bezmiâlem Valide Sultan, 46 yaşında İstanbul'da öldü. Küçük yaşta tahta çıkan oğlu Abdümecid'e yazdığı mektuplar, yaptırdığı çeşme, mektep, hastane gibi hayırlarıyla bilinir.

3 MAYIS 1849
1848 Devrimlerinin son hareketlerinden Dresden Ayaklanmaları başladı. Kentte birkaç saat içinde 100'den fazla barikat kurulunca Saksonya Kralı II. Friedrich August kaçtı.

4 MAYIS 1924
Paris Yaz Olimpiyatları, 44 ulusun katıldığı açılış töreniyle Yves-du-Manoir Stadında başladı. Türkiye de oyunlara atletizm, bisiklet, eskrim, futbol ve güreş dallarında katıldı ama madalya kazanamadı.

8 MAYIS 1758
III. Mustafa devrinde İstanbul'da Ramazan'ın başlamasına bir gün kala, birkaç yüz kadın Eminönü'nde gayrimüslim bir pirinççiyi basıp, mahzendeki pirinç çuvallarını yağmaladı. Ülke ve İstanbul kıtlık içindeydi.

9 MAYIS 1978
Beş defa İtalya başbakanlığı yapmış, Hristiyan Demokrat Partisi genelbaşkanı Aldo Moro, Roma'da ölü bulundu. Moro, 54 gün önce radikal sol "Kızıl Tugaylar" örgütü tarafından kaçırılmıştı.

10 MAYIS 1978
Beyoğlu'ndaki Çiçek Pasajı sabaha karşı çöktü. Enkaz altından 12 kişinin cesedi çıktı. Yıllarca yıkıntı olarak kalan bina, 1988'de onarılarak yeniden meyhaneler pasajı haline getirildi.

11 MAYIS 912
Makedon hanedanından Aleksandros, Bizans İmparatoru oldu. Tacı 879'dan beri ağabeyi VI. Leon'la paylaşan Aleksandros, tahta tek başına geçince sikkelerine "autokrator" (mutlak imparator) yazdırdı.

15 MAYIS 1988
Sovyet Kızıl Ordusu, Afganistan'dan çekilmeye başladı. İşgal birlikleri ülkeye, Aralık 1979'da girmiş, komünist bir hükümet istemeyen Müslüman halkla savaşarak 15 bin kayıp vermişti.

16 MAYIS 1570
Beşiktaş'taki Sinan Paşa Camii'nde bayram namazı kılıp kurban kesen Lala Mustafa Paşa, Kıbrıs'a hareket etti. Bu seferi, II. Selim'e, Kıbrıs şaraplarını anlatan Yasef Nassi'nin açtırdığı rivayet edilir.

17 MAYIS 1957
Nurullah Ataç, 59 yaşında İstanbul'da öldü. Türk edebiyatının deneme alanındaki öncülerinden Ataç, *Hammer Tarihi*'ni Türkçe'ye kazandırmış olan Mehmed Atâ Bey'in oğluydu.

20 MAYIS 1934
Kayseri Bez Fabrikası'nın temeli, Başbakan İsmet İnönü'nün katıldığı törenle atıldı. 16 Eylül 1935'te hizmete giren fabrikanın kuruluş yıllarında, 2100 işçi ile 155 memur çalışıyordu.

21 MAYIS 1541
İspanyol kaşif Hernando de Soto'nun önderliğindeki İspanyollar, Kuzey Amerika'daki Missisipi Nehri'ni gören ilk Avrupalılar olarak tarihe geçtiler. Gezginler burada altın, gümüş ve Çin'e giden bir geçit arıyorlardı.

22 MAYIS 1919
Yunanların İzmir'i işgalini protesto etmek isteyen 20 bin kişi Kadıköy'de toplandı. Mitingde söz alan pek çok isim arasından Münevver Saime Hanım işgal kuvvetlerince tutuklandı.

23 MAYIS 1498
Floransa kentinin eski hükümdarı Girolamo Savonarola idam edildi. İtalyan din adamı, din istismarını eleştirmesi açısından Martin Luther ve diğer Reformcuların öncüsü sayılır.

24 MAYIS 1719
Kağıthane şenliği yapıldı. Lale Devri eğlencelerinin en görkemlilerinden biri olan bu şenlik, Sadrazam İbrahim Paşa'nın düzenlettiği ziyafetleri, cirit gösterilerini, at koşularını ve pehlivan güreşlerini kapsıyordu.

27 MAYIS 1935
Hafta sonu ve bayram günlerindeki tatil saatlerini belirleyen 2739 sayılı kanunla hafta sonu tatili cumadan pazara alındı. Tatil, cumartesi günü saat 13:00'te başlayacaktı.

28 MAYIS 1930
New York'ta 77 katlı Chrysler Binası açıldı. Şehrin simgelerinden biri olan gökdelenin inşaatı 2 sene sürmüştü. 1931'de Empire State açılana kadarki 11 ay boyunca dünyanın en yüksek binası oldu.

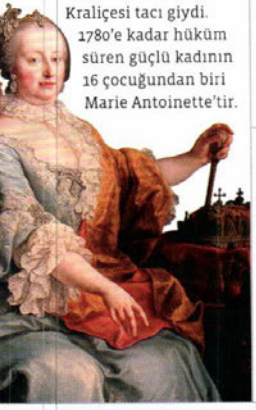

5 MAYIS 1853
Rus elçisi Prens Menşikof, Bâbıâli'ye bir ültimatom vererek Rus Çarı I. Nikolay'ın, Osmanlı ülkelerinde yaşayan tüm Ortodoksların hamisi sayılmasını istedi. Sultan Abdülmecid bunu reddetti. Kırım Harbi'ne giden yol böylece açılmış oldu.

6 MAYIS 1940
ABD'li yazar John Steinbeck, *Gazap Üzümleri* romanıyla Pulitzer Ödülü'ne layık görüldü. Roman, 1930'larda ABD'de yaşanan ekonomik krizin çarpıcı bir yansımasıdır.

7 MAYIS 1954
Fransa ve Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi kuvvetleri, Laos yakınlarındaki Dien Bien Phu'da çarpıştı. Vietnamlı general Võ Nguyên Giáp'ın komutasındaki 40 bin kişinin kazandığı zafer, 8 yıldır süren 1. Çinhindi Savaşına fiilen son verdi.

12 MAYIS 1743
Habsburg Hanedanı'nın devleti bizzat yöneten tek imparatoriçesi Maria Theresia, Bohemya Kraliçesi tacı giydi. 1780'e kadar hüküm süren güçlü kadının 16 çocuğundan biri Marie Antoinette'tir.

13 MAYIS 1975
Başbakan Süleyman Demirel, Bakanlar Kurulu toplantısından çıkıp gazetecilere açıklama yaparken saldırıya uğradı. Burnu kırılan ve dudağı yarılan Başbakan derhal tedaviye alındı.

14 MAYIS 1643
XIV. Louis, 4 yaşında Fransa tahtına çıktı. 72 yıl kalarak ülkenin en uzun süreli hükümdarı oldu. "Güneş Kral", "Devlet, benim" diyerek ülkesini mutlak monarşiyle yönetti.

18 MAYIS 1953
ABD'li pilot Jacqueline Cochran, kullandığı tek kişilik F-86 jetiyle ses sınırını aşan ilk kadın oldu. Cochran, 1959'da da Uluslararası Havacılık Federasyonu'nun ilk kadın başkanı olacaktı.

19 MAYIS 1924
Musul sorununu çözmek üzere Türk ve İngiliz heyetleri İstanbul'da bir araya geldi. Görüşmelerden sonuç alınamayınca konu, 5 Haziran'da Milletler Cemiyeti'ne havale edildi.

25 MAYIS 1895
Müderris, devlet adamı ve tarihçi Ahmet Cevdet Paşa, 72 yaşında İstanbul'da öldü. On iki ciltlik *Tarihi-i Cevdet* eseriyle bilinen Paşa, Osmanlı tarihçiliğinden çağdaş tarihçiliğe geçişte önemlidir.

26 MAYIS 451
Sasani ve Ermeni kuvvetleri, Urmiye ve Van gölleri arasındaki Avarayr ovasında karşılaştı. Ermeniler savaşı kaybettilerse de dinsel bağımsızlıklarını korumayı başardılar.

29 MAYIS 1416
Osmanlı kuvvetleri ilk defa bir deniz savaşına girdi. Çanakkale önlerinde bir Venedik filosuyla çarpışan Çalı Bey komutasındaki küçük Türk donanması yenildi.

30 MAYIS 1925
Çin'de İngilizlerin baskısına karşı binlerce protestocunun katıldığı "30 Mayıs Olayları"nda, İngilizler 13 kişiyi öldürdü. Yılın ilk aylarında bir çırçır fabrikası greviyle ateşlenen olaylar, 7 ay daha devam etti.

31 MAYIS 1946
Muş'un Varto ilçesi, sabah 05:15'te 17 saniye süren bir depremle sarsıldı. 5,7 şiddetindeki depremden zarar gören 8 kilometrelik alan içinde 839 kişi öldü, 343 kişi yaralandı, 1986 ev yıkıldı.

TARİHTE 1. SAYFA 25 MAYIS 1944

Tasviri Efkâr, 25-26 Mayıs 1944

İlk Türk yolcu uçağı Yeşilköy'den havalandı

İlk Türk yolcu uçağı *Nu. D. 38*, İstanbul'dan Ankara'ya 1,5 saatte uçtu. Pilot ve yardımcısıyla beraber toplam 6 yolcu taşıyabilen madeni gövdeli, tek kanatlı ve çift motorlu uçak, yerli sanayinin öncülerinden Nuri Demirağ'ın girişimiyle imal edilmişti.

1886 Divriği doğumlu Nuri Demirağ, 1919'da maliye müfettişiyken, yerli Rumlara yapılan hakaretlere tepki olarak görevinden istifa etmiş, iş hayatına atılmıştı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında müteahhitliğe yönelerek, İkinci TBMM binasını yapmış, kardeşi Naci Demirağ ile birlikte ilk Türk demiryolu müteahhidi olarak ünlenmişti. Bursa Merinos, İzmit Seka, Sivas Çimento, Karabük Demirçelik fabrikalarını, İstanbul Kadıköy Hal binasını, Ankara'daki bakanlık binalarını yapan Demirağ, 1936'da 11 milyon TL'lik servetiyle Türkiye'nin en büyük kişisel sermayedarıydı. O yıl yeni bir alana el atarak sivil havacılık çalışmalarını başlattı. Beşiktaş'ta "tayyare atölyesi", Divriği'de bir "gök okulu" kurdu. 1938'de Yeşilköy'de Elmas Paşa Çiftliği'ni satın alarak bugünkü havaalanının temellerini attı. Yaptırdığı hangar, atölye ve okulda, uçuş, onarım ve bakım çalışmaları başlattı.

25 Mayıs'taki uçuşta *Tasviri Efkâr* gazetesi sahibi Ziyad Ebüziyya, *Vatan* gazetesinden Faruk Fenik, Nuri Demirağ'la birlikte havalandılar. Başarılı uçuşlara karşın Türk Hava Kurumu ve Devlet Hava Yolları, *Nu. D.* uçaklarına ilgi göstermedi. Demirağ işlerini tasfiyeye yönelerek siyaset yaşamına girdi. 1945'te Milli Kalkınma Partisi'ni kurdu. 1954'te bağımsız İstanbul milletvekili oldu. Basında "Türkçü, milliyetçi, vatanperver" ya da "Büyük Kalpli Vatandaş" olarak anılan Demirağ, 1957'de öldü.

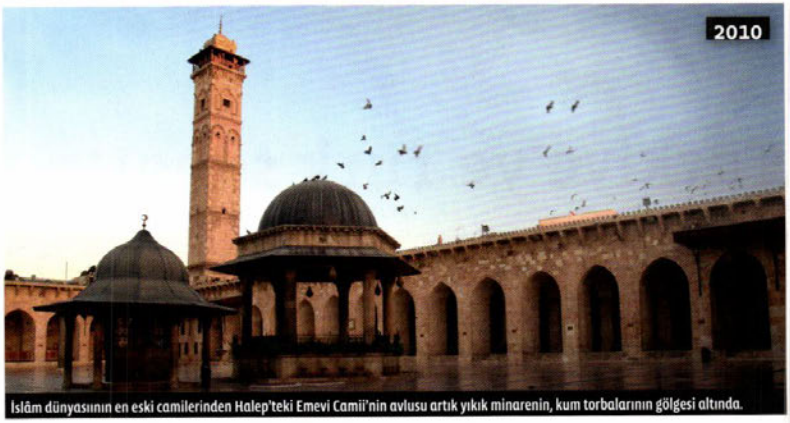
SURİYE-HALEP

Çatışmalar 900 yıllık tarihi de vurdu

Suriye'deki isyanda tarihî miras yok oluyor. Son olarak Halep'teki Emevi Camii'nin 1090'da Selçuklu Sultanı Melikşah'ın inşa ettirdiği minaresi yıkıldı.

Fotoğraf: Aleppo Media Center

İslâm dünyasının en eski camilerinden Halep'teki Emevi Camii'nin avlusu artık yıkık minarenin, kum torbalarının gölgesi altında.

Suriye'nin Halep kentindeki Emevi Camii (diğer adıyla Ulu Cami) Suriye ordusu ve isyancılar arasındaki çatışmalar karmaşasında yıkıldı. 715-716 yıllarında Cuma mescidi olarak inşa edilen yapı, pek çok kez yıkılıp yanmış, yeniden inşa edilmişti. 1090 yılında Selçuklu Sultanı Melikşah'ın eklettiği görkemli minare, caminin ayakta kalan en eski parçasıydı. Haçlı Seferlerine, Moğol istilasına tanık olan minare, isyancıların ve rejime bağlı ordunun veya kundakçı yabancı güçlerin modern silahlarına dayanamadı.

24 Nisan günü internete yüklenen amatör bir videoda minarenin yerle bir olduğu görüldü. Ülkedeki her saldırının ardından olduğu gibi rejim "teröristleri", isyancılar Suriye ordusunu suçladı. İsyancılar, Suriye'nin ticari merkezi Halep'e Temmuz 2012'de saldırı başlatmış, sonrasında kontrolünü ele geçirdikleri caminin içine mevzilenmişti. Burada odaklanan çatışmalarda, caminin önemli bölümü harap olmuştu. Aynı haftalarda Ortadoğu'nun en eski kapalıçarşılarından Halep Çarşısı da günlerce yanmıştı.

Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad'a karşı isyanın başladığı Mart 2012'den bu yana, ülkenin UNESCO Dünya Miras Listesi'ndeki 6 alanı da zarar gördü. Halep'in yanısıra tarihte yerleşimin kesintisiz devam ettiği en eski şehirlerden Şam, Humus'taki 11. yüzyıl tarihli Haçlı kalesi Krak des Chevaliers, binlerce yıllık Palmira ve Bosra antik kentleri ile ülkenin kuzeyinde terk edilmiş 700'den fazla yerleşimden oluşan "Ölü Şehirler" de çatışmalardan büyük zarar gördü. Ayrıca müzeler, tarihî bölgeler de yağmalandı. Ürdün sınırına yakın Deraa kentindeki 7. yüzyıldan kalma Hz. Ömer Camii'nin minaresi, yine nisan ayının ortalarında yıkıldı.

İsyan boyunca on binlerce kişi öldü, yüz binlercesi evinden oldu. Yaşanan insanlık trajedisinin gölgesinde, ülkedeki binlerce yıllık tarihî miras da ağır yaralı. Biteceğine dair hiçbir işaret olmayan çatışmalar sürdükçe de ilkyardım gelmeyecek.

OKTAY ASLANAPA
(1914-2013)

Ahmet Vefa Çobanoğlu arşivi

Oktay Aslanapa
İznik kazısında, 1980'ler.

Türkiye'ye Türk sanatını öğretti

Henüz Türklerin savaşçılıktan başka meziyeti bilinmezken, Türk-İslâm sanat tarihi araştırmalarının kurucusu oldu. İznik çinisini, Türk halısını, Osmanlı mimarisini tanıttı. Ama tarih algısı, askerî zaferlerle sınırlı olanlar onu anlayamadı.

Eskiden her mesleğin bir efsanevi kurucusu olduğu düşünülürdü. Çoğu zaman kutsal isimlerle karışık olan bu kişiler pagan toplumlarda tanrı ya da tanrıça, Hıristiyanlarda aziz, Müslümanlarda evliyalar arasından seçilirdi. Bizim kültürümüzde bu efsanevi kuruculara "pir" denirdi. İşte Oktay Aslanapa aslında bu efsanevi kuruculardan biri, sanat tarihçilerinin piri idi.

Oktay Aslanapa hocayı 1 Nisan 2013 tarihinde kaybettik. Hoca, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nün, Türk sanatı ve sanat tarihi çalışmalarının kurucusuydu. Uzun ömrüne birçok ilki sığdırdı, yüzlerce lisans, yüksek lisans ve doktora tezi yönetti, öğrencileri pek çok sanat tarihi bölümlerinin kurucuları oldu. Alt alta sıralandığında yaptığı işler hayranlık uyandırıyor. Mütevazı kişiliği, ömrünün sonuna kadar bırakmadığı sadeliği ve iyilikseverliği ile bilim insanları için anıtsal bir örnek olduğu görülüyor.

17 Aralık 1914 yılında Kütahya'da dünyaya gelen Aslanapa, Bursa Erkek Lisesi'nden 1934 yılında mezun olup İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girdi. 1938 yılında tarih, felsefe ve coğrafya lisansları ile mezun oldu. Ardından Avusturya'da doktorasını tamamlayıp İstanbul Üniversitesine döndü. O göreve başladığında Türk-İslâm sanatı konusunda araştırmalar yok denecek kadar azdı. Daha kötüsü "Türk sanatı" kavramı henüz gelişmemişti. Bu savaşçı milletin sanat eserlerinde. mimaride kendine has bir üslubun olabileceği yavaş yavaş alçak sesle konuşuluyordu. Türk devletleri döneminde inşa edilen ya da üretilen eserler Arap, İran, Bizans eserleri gibi görülüyor ya da bunların pek de başarılı olmayan taklitleri olarak tanımlanıyordu. İşte bu ortamda başlayan meslek hayatı boyunca Türk sanatı için çalıştı. Türklerin muhteşem zaferleri, güçlü komutanları birbirinden

inilerin üstünü cehalet ve zevksizlik örtmüş

Oktay Aslanapa *NTV Tarih*'in 24. sayısındaki "Dün&Bugün" sayfalarına konuk olmuş, Üsküdar Çinili Camii'nde 63 yıl sonra aynı yerde poz vermişti.

kalabalık orduları yenen askerleri yanında inşa ettikleri sarayları, ibadethaneleri, ölüleri ardından yaptıkları mezarları, kumaşları, halıları, metal işlerini de gündeme getirdi. Maalesef eski askerî zaferlerin sarhoşluğunu hâlâ yaşayanlar sanatta, mimaride kazanılan zaferlerin önemini anlayamamışlardı.

Hocanın en zor işi Türklerin Asya'nın doğusunda başlayan tarihleri boyunca geniş bir coğrafyada, uzun bir zaman içinde oluşturdukları sanat eserlerini bir araya getirmek oldu. Unutulan bağların, geleneklerin hatırlanmasını sağladı. Hunlardan, Göktürklere, Karahanlılara, Gaznelilere, Selçuklulara nihayet Osmanlılara gelen değerleri tanımlamaya çalışmak dünya tarihi ve sanatı açısından büyük bir çalışmaydı. Bu konudaki araştırmalarının sonucu, hâlâ konusundaki tek eser olan ***Türk Sanatı*** (1984) adlı kitabıdır. Bu büyük işi ondan sonra kimse tekrar ele almaya cesaret edemedi.

Ayrıca Türk sanatının bazı özel konularında yaptığı araştırmalar büyük etkiler yarattı. Aynı zamanda hocanın doçentlik tezi olan ***Osmanlılar Devrinde Kütahya Çinileri*** (1948) adlı çalışması ilk kitaplarından biridir. Bu kentin hâlâ devam eden çini keramik geleneğinin tarihi, teknikleri ve çok yönlülüğü Aslanapa hocanın araştırmaları ile gündeme geldi. Benzer şekilde İznik'te başlattığı arkeolojik kazılarla, İznik çinilerini tanıttı. Hâlâ devam eden bu kazılar 18. yüzyıldan beri İznik'te tamamen unutulan çini sanatının yeniden başlamasını sağladı. Yeniden üretilen çiniler Türkiye'den alınacak en prestijli hediyeler arasında sayılıyor.

Halı sanatı konusunda yaptığı çalışmalar Türklerin dünya kültürüne hediye ettiği bu ilginç dokumayı tanıttı. Türk halısı kavramı onun çalışmaları ile anlaşıldı ve öneminin farkına varıldı. Dünyanın her yerinde binlerce mağazada turistlere Türk halıları onun bilgileri ile anlatılıyor. Piyasada bulunabilecek en önemli halı kitabı (***Türk Halı Sanatının Binyılı***) da hocanın çalışmasıdır.

Hocanın ***Osmanlı Devri Mimarisi*** kitabı da 1985 yılında bu dev konuyu ele alan ilk eserlerden biridir. Maalesef hâlâ bu konuyu içeren kitap sayısı sadece üçtür (Diğerleri Doğan Kuban'ın ***Osmanlı Mimarisi*** ve Godfrey Goodwin'in ***Osmanlı Mimarlığı Tarihi*** kitaplarıdır). Aslanapa'nın çalışmaları, geniş bir coğrafyaya yayılan Türk sanatının eksiksiz ve sağlam bilgilerle tanımlanmasını amaçlıyordu. Başka sanat çevrelerinde bu tür katalog çalışmaları çok yıllar önce tamamlanmışken Türk sanatı için hayli geç kalınmıştır.

İşte bu büyük bilim insanı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde yapılan "garip" bir tören ardından Fatih Camii'nde mütevazı bir cemaat ile kılınan namazla uğurlandı. Törende ses düzeni kötü, hocanın hizmeti düşünüldüğünde de katılımcılar azdı. Vasiyeti gereğince Kütahya'da babasının yanına defnedildi. Kütahya Belediyesi'nin düzenlediği törene sanat tarihçilerinin ilgisi daha da azdı. Aslanapa'nın birkaç öğrencisinden başka kimse yoktu.

Hocanın ilk yayını, 1945 yılında çevirdiği Çehov'un ***Yalnız Adam*** romanıdır. Bu romanın kahramanı gibi Oktay Aslanapa hocaya da gereğince sahip çıkan olmamıştır. Cenaze töreninde Türk, Osmanlı ve dünya sanatı çalışmalarına bu kadar katkı sağlayan bir uzmanı hatırlaması beklenen çevreler bulunmamıştır.

Ahmet Vefa Çobanoğlu

MARGARET THATCHER (1925-2013)

Churchill'in reenkarnasyonu

Tarifi zor liderler vardır; hele ki bir ülkenin tarihini değiştirmiş bir kadınsa. Ama onu cinsiyetiyle tarif etmek doğru olmayabilir! "İnsanüstü bir irade", 1979-1990 arası Britanya'yı üç dönem yönetmiş Margaret Thatcher'ın özellikleri arasında ilk sırada yer almalı.

20. yüzyılın ikinci yarısında Britanya gibi en azından üst ve orta sınıflarda erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü bir ülkede, hele ki Muhafazakar Parti'den bir kadın başbakan çıkması, başlangıçta heyecan vermiş olsa da, bu hissin hüsrana dönüşmesi uzun sürmedi. Zaten onun da ne kadınlık ne de kadın hakları umurundaydı.

Dünya nasıl bir liderle karşı karşıya kaldığını çabuk öğrendi. Yeminli bir antikomünist olan Maggie'ye en güzel lakabı ezeli düşmanı Ruslar buldu. Kızılordu'nun yayın organı *Kızıl Yıldız*, "Demir Leydi" dedi, Maggie de seve seve benimsedi. O adeta Winston Churchill'in reenkarnasyonuydu. Tüm dünyaya bir zamanlar "Üzerinde Güneş Batmayan İmparatorluk"un çökmekte olan gücünü, kadife eldiven içindeki demir yumruğuyla gösterecekti.

Adanın şanlı donanmasını görevlendirme fırsatını, Arjantin'deki Videla cuntası çoğu Avrupalı göçmenlerden oluşan 2-3 bin nüfuslu Britanya kontrolündeki Falkland Adaları'na 1982'de çıkarma yapınca buldu. Demir Lady, Arjantin'le "namus meselesi" haline getirdiği bir savaşa tutuştu. Churchill mezarından çıkmıştı sanki! Savaşın sonunda Falkland, Britanya kontrolüne geçti.

Time dergisi kapaklarının önünde Thatcher, 1983.

Getty Images

Thatcher yeminli bir antikomünist, Muhafazakar Parti'nin en maçosunu korkutacak kadar maço, işçilerin nefret ettiği, destekleyenlerin sadece saygı duyduğu "Demir Leydi"ydi.

Thatcher, yeni dünya düzeninin ayak seslerinin duyulduğu bir dönemin tezahürüydü. Atlas'ın ötesinde onun gibi muhafazakar bir aktör zaten esip üfürüyordu "şer imparatorluğu" dediği SSCB'ye: Ronald Reagan. Birbirlerini çok sevdiler. Akıl hocaları monetarizmin kurucu babası Milton Friedman'dı.

Thatcher işbaşına geldikten hemen sonra "eski Britanya"ya karşı kısa sürede harekete geçmişti. Kamu sektörünü ve can çekişen iki temel sektörü aldı hedefine; kömür ve çelik. İşçiler, maden işgallerine, grevlere başladılar; Demir Lady de kolluk kuvvetlerini sürdü üzerlerine. Bir içsavaştan farksız değildi ülkenin hali. O ise Kuzey İngiltere ve Galler'de müthiş kitlesel direnişle deyim yerindeyse tek başına savaştı.

Demir Leydi koca bir imparatorluğun mirasçısı bu adayı, iktidarı sonunda bambaşka bir ülke haline getirdi. Beyaz yakalı çalışan kesim ise hayatından memnundu. Kapitalizm de dönemsel kirizinden çıkıyordu. Ancak işçiler, işsizler, kent yoksulları yine onu anlamadı! Şehirleri cehenneme çevirdiler. Bu kez ne irade yaratacaktı işe, ne acımasızlık! Londra yanarken, "bu kadarı da fazla" diyen partisi de kazan kaldırınca, 3. dönemini tamamlayamayacak ve liderliğe gözyaşları içinde veda edecekti.

Nisan ayında 87 yaşında ölen Thatcher, hep bildiğini okudu. O, inançlı bir muhafazakar, yeminli bir antikomünist, Victoria döneminin erdemlerinden beslenmiş, bir bakkalın hırslı kızı, sözünden çıkmayan bakanlarına çay demlese de, Muhafazakar Parti'nin en maçosunu bile korkutacak kadar maço, ayak takımının nefret ettiği, destekleyenlerin sadece saygı duyduğu bir "android"di!

Ceyda Karan

İLKİN VE YİĞİTBAŞIOĞLU AİLELERİ

Diplomasi ayırdı aşk buluşturdu

BULGARİSTAN'DA BİRBİRİNDEN GÖREV DEVRALAN İKİ TÜRK DİPLOMATIN ÇOCUKLARI, YILLAR SONRA ANKARA'DA KARŞILAŞTI. EVLİLİĞE GİDEN BU TESADÜFÜN ARKA PLANINDA YENİ BAŞKENT, DİPLOMASİ VE GÜZELLİĞİ DİLLERE DESTAN ADALET HANIM VARDI.

Adalet Hanım'ın (üstte) eşi Saip Bey (sağda) 1930'lar, Bağdat'ta.

Bulgaristan'ın Varna kentinde Türk konsolosluğunda 1946 yılı ortalarında görev değişimi gerçekleşti. Konsolos Ali Rıza Yiğitbaşıoğlu, ülkeyi tanımasından ötürü Burgaz'da yeni açılan konsolosluğa tayin edilince görevini Saip İlkin'e devretti. İşlemler, bilgi alışverişi 15 gün kadar devam etti. Sonunda veda vakti geldiğinde şüphesiz ki yıllar sonra akraba olacaklarından habersizlerdi. Zira bu ayrılıktan 10 yılı aşkın bir süre sonra Saip Bey'in kızı Güler, Ali Rıza Bey'in oğlu Hikmet'le Ankara'da nikah masasına oturdu.

Ankara'da, karşı daireme taşınan Güler-Hikmet Yiğitbaşıoğlu çiftine "hoşgeldiniz" ziyaretine gittiğimde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk diplomatlarından iki ailenin Varna'da ayrılan ve yıllar sonra Ankara'da yeniden birleşen yollarının hikayesini dinlemeyi hiç beklemiyordum. Yeni komşularım anlatmayı, ben dinlemeyi seviyordum. Ve dinledikçe bir yandan Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'yı, bir yandan güzelliğiyle Ankara'nın en saygın isimlerinden Adalet Hanım'ın, diğer yandan da tesadüflerin başlattığı bir aşkın hikayesini öğrendim.

Güler Hanım, dedesi İhsan Bey'in hikayesiyle başladı anlatmaya. İhsan Bey, Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul'dan Ankara'ya taşınmıştı. Hacı Bayram'daki küçük bir binada eğitim veren Ankara Kız Mektebi'nde okuyan kızı Adalet, 29 Ekim

Ankara'da yolları kesişen Güler-Hikmet çiftinin balayı duraklarından biri Zürih'ti.

kutlamalarında, bir otomobille kortejin önünden geçecek iki genç kızdan biri olarak seçilmişti. Elbiseleri tasarlama görevi (daha sonra adı Atatürk Erkek Lisesi olarak değiştirilecek) Taş Mektep öğrencisi Saip'e verildi. Ölçüler alındı, modeller üzerinde konuşuldu. Bir yandan elbiseler hazırlanırken bir yandan da Adalet'le Saip sık sık gözgöze geliyordu. Beklenen gün geldiğinde Adalet Hanım 29 Ekim kutlamasında, otomobilin içinde bir kuğu gibi süzülerek geçti.

İlerleyen arkadaşlık Saip Bey'in Ankara Adliye Hukuk Mektebini bitirmesiyle 1929 yılında evlilikle sonuçlandı. Hariciye Vekaleti'nde çalışmaya başlayınca konsolos olarak önce SSCB'nin başkenti Moskova'ya, ardından Irak Krallığı'nın başkenti Bağdat'a tayin edildi. Soyadı kanunu ile İlkin soyadını alan Saip-Adalet çiftinin, Moskova'da Erdem adında bir oğulları, Güler adında bir kızları dünyaya geldi.

1946 yılına gelindiğinde Saip İlkin, Bulgaristan'ın Varna kentindeki Türk Konsolosluğu'na tayin edildi. Burada görevi bir diğer Bulgar kenti Burgaz'a tayin olan Ali Rıza Yiğitbaşıoğlu'dan devraldı. Komşum Hikmet Bey'in babası Ali Rıza Bey'in diplomatik geçmişi Saip İlkin'den eskiydi. Askerdeyken güzel yazı nedeniyle İsmet Paşa'nın sekreterliğine seçilmişti. Sonrasında Lozan'daki görüşmeler için İsmet Paşa'yla beraber üç ay İsviçre'de kalmış, burada Fransızcasını geliştirmişti. Yurda döndükten sonra Posta İdaresi'nde memuriyete ▶

Hikmet Bey'in (ayakta en solda) babası Ali Rıza Bey, Romanya'da görevliyken ailesiyle, 1950'ler.

başladı, 1925 yılında Nahide Hanım ile evlendi. O dönem Fransızca bilmesi ve yurtdışı tecrübesi kendisine Hariciye Vekaleti'nde diplomat olma şansı verince, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk konsoloslarından biri olarak görev yapmaya başladı. 1927'de Yunan Krallığı'nın önemli şehri Selanik'e tayin edildi. Çocukları Hikmet ve Türkan da orada doğdu. Yiğitbaşı soyadını alan Ali Rıza Bey, sırasıyla İngilizlerin yönetimi altında bulunan Kıbrıs'taki Larnaka ve Lefkoşa kentlerinde,İran'ın Rızaiye şehrinde (günümüzdeki adıyla Urmiye) görevlendirildi. Ali Rıza Bey Rızaiye'deyken, kentte çıkan bir Kürt isyanında kent valisi konsolosluk binasına sığınmıştı. Hikmet Bey, yıllar sonra valinin diplomat oğlu Daryuz Bey'le aynı masada buluşmuş, dahası İran'daki İslâm Devrimi'nin ardından ülkesinden ayrılmak zorunda kalan Daryuz Bey'le Bodrum'da komşu olmuştu.

Ali Rıza Yiğitbaşıoğlu 1944'te Bulgaristan'ın Varna kentine tayin oldu. II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği bir dönemde Bulgaristan'daki yaşam hiç de kolay değildi. Yiğitbaşıoğlu tehdit telefonları alıyor, sürekli izleniyordu. Odalarının döşemesini tamir etmek için açtıklarında, dinleme cihazları bulmuşlardı. Dahası, yurtdışındaki her diplomat gibi çocukların eğitimi de önemli bir sorundu. Ali Rıza Bey, çözümü İsmet ile Hikmet'i erkekler için Filibe'de, Türkan'ı ise kızlar için Varna'da açılan iki Fransız kolejine kaydettirmekte buldu.

Tam da bu dönemde (1946) Ali Rıza Bey Burgaz'a, Saip Bey'se Varna'ya tayin oldu. İki konsolosun kızları da Varna'daki kolejde okuyorlardı ve burada arkadaş oldular. Saip Bey, Ali Rıza Bey'in kızı Türkan'ın velisi oldu. Türkan, hafta sonları Saip Beylere evci çıkıyor,

Varna'daki Türk Konsolosluğu 1951'de kapatıldı (üstte). 1930'larda Ali Rıza Bey ve Nahide Hanım.

Ankara'da at yarışlarını izleyen Adalet Hanım, Saip Bey ve kızları Güler, 1940'lar.

Varna'da sürekli takip altında olan Saip Bey, istifa edip ailesiyle Türkiye'ye döndü. Böylece Ankara'nın sosyal yaşamı özlediği Adalet Hanım'a kavuştu.

Yiğitbaşıoğlu ailesi de kızları için Varna'ya gidiyordu.

Aileler, böylece farklı kentlerde olsalar da aralarındaki ilişkiyi bir süre daha koparmadılar. Ancak Ali Rıza Bey, sadece makamını değil, yaşadığı sorunları da halefine bırakmıştı. Saip Bey, eşi Adalet Hanım'ın rahatsızlandığını bahane ederek, ailesi ile birlikte Türkiye'ye izinli gelip, durumu dönemin hariciye vekiline bildirmiş, "Ailelerinizi Türkiye'ye gönderin" cevabını almıştı. Bunun üzerine Saip Bey ailesiyle birlikte kalmayı tercih ederek 1949 yılında istifasını vermişti. Varna'daki sorunlar, onun istifasının ardından da devam edince, nihayet 1951 yılında konsolosluk kapatılmıştı. Bu istifayla, Hariciye Vekaleti bir konsolosunu kaybederken, Ankara'nın sosyal yaşamı özlediği Adalet Hanım'a kavuşmuştu.

Güzelliği dillere destan Adalet Hanım, eskiden olduğu gibi elçiliklerdeki davetleri, briç partilerini, Ankara Palas'taki baloları, opera-bale-sinema galalarını, hafta sonları at yarışlarını, kulüplerdeki yemekli toplantıları kaçırmıyordu. Adalet Hanım genç yaşta anne olduğu için kızı Güler ile abla kardeş gibi görünüyor, bu da muhabirlerin dikkatinden kaçmıyor, dönemin gazete ve dergilerinde hakkında yazılar yazılıp, fotoğrafları yayınlanıyordu.

Ali Rıza Bey ise görevine devam etti ve Afgan Krallığı'nın başkenti Kabil'de daha sonra Romanya'nın başkenti Bükreş'te görevlendirildi. Oğlu Hikmet, Bulgaristan'da Fransız kolejini sonra üniversiteyi bitirip, babası gibi hariciyeci olmak istemiş, askerlik tecili esnasında yapılan bir hata sonucu askere gitmek zorunda kalmış, terhis sonrası Türkiye'de görev yapan Türkiye'ye Yardım için Ortak ABD Askeri Kurulu'nda (JUSMAT) tercüman olarak çalışmaya başlamıştı.

Ve nihayet bu iki ailenin Bulgaristan'da kopan ilişkileri, hiç beklenmedik bir şekilde 1950'li yıllarda Ankara'da kesişti. O dönem, kadın ve erkeklerin beraber katılabildiği nadir sosyalleşme ortamlarından "çay partileri", Ankara'nın sosyal hayatı içinde hayli önemliydi. Cumartesi günleri öğleden sonra düzenlenen partilerde, çay, meşrubat ve kuru pastadan oluşan bir menü olur, orkestranın canlı müziği eşiliğinde dans edilirdi. Sıhhiye Orduevi'nde düzenlenen böylesi bir çay partisinde Güler İlkin yanındaki arkadaşına, bir dönem yurtdışında bulunduklarını, Bulgaristan'da sıkıntı çektiklerini, sürekli izlendiklerini, aldıkları ölüm tehditleri ve baskılar sonucu Türkiye'ye döndüklerini anlattı. Güler Hanım'ın anlattıkları, arkadaşını çok şaşırtmıştı. Çünkü benzer kaygıları akrabaları olan Hikmet Bey ve Türkan Hanım da yaşamıştı. Üstelik o gün onlar da aynı partideydi. Böylece yıllar sonra Güler Hanım, eski dostlarıyla tekrar buluştu. Ve neticesinde 1958 yılında nişanlanıp, ertesi yıl evlendiler.

Bir devletin kuruluşunun, diplomasinin, tesadüflerin gölgesinde başlayan bu aşk dolu Ankara hikayesi, yıllar önce yarım asırı devirdi bile. Ne güzel ki, artık yanı başımda devam ediyor. ■

Mutlu Yakıcı İçli

Güler Hanım ve Hikmet Bey'in 1959'daki evlilikleri, dönemin dergilerine konu olmuştu.

Yiğitbaşıoğlu aile arşivi

İSTANBUL'UN FETHİNİN GERÇEK HİKAYESİ

FOTOĞRAFLAR: ENGİN IRIZ
İLÜSTRASYONLAR: ETHEM ONUR BİLGİÇ

GENÇ FATİH'İ GÖSTEREN TEK ESER Fatih Sultan Mehmet'in bilinen en eski portresi, İstanbul'un fethinin hemen ardından İtalyan heykeltraş Pietro da Milano tarafından bir madalyonun üzerine işlendi. 92 mm. çapındaki madalyonun çevresinde, Latince "Magnus Princeps - Magnus Avmiras Sultanus - DNS Mehomet", yani "Büyük Prens - Büyük Emir - Efendi Sultan Mehmet" yazıyor. Geçen yıl Avrupa'da 400 bin Sterlin açılış fiyatıyla müzayedeye çıkan madalyon, genç Fatih'i gösteren tek eser. Madalyondaki Fatih, *NTV Tarih* uzmanlarının danışmanlığında Ferhat Güloğlu tarafından "canlandırıldı" ve orijinal eserde profilden görülen Fatih, yarım profilden *NTV Tarih* okurlarına baktı.

HIRİSTİYANLIĞIN İLERİ KARAKOLU KOSTANTİNİYE, MÜSLÜMANLIĞIN ÖNCÜ KUVVETİ TÜRKLERİN ELİNE NASIL GEÇTİ? BELGELER, BULUNTULAR VE CANLANDIRMALARLA TARİHİ DEĞİŞTİREN FETHİN DÖNÜM NOKTALARI

HAYRİ FEHMİ YILMAZ

İstanbul, Bizans devletinin başkenti olmanın ötesinde, Bizans kimliğini şekillendiren ve Akdeniz havzasının tarihine, kültürüne yön veren bir merkez olagelmişti. Bizans devletinin doğudan ve batıdan birçok saldırıya karşı asırlarca varlığını devam ettirebilmesi de, bu şehrin gücü sayesinde mümkün olmuştur. Osmanlılar, Anadolu ve Rumeli'de hızla büyüyen bir devlet kurduklarında, bu muhteşem şehir ve yakın çevresi Türk toprakları arasında kaldı.

Yıldırım Bayezid ve II. Murad şehri kuşatmış, ama başarılı olamadıkları gibi büyük sorunlarla karşılaşmışlardı. İstanbul, tüm zenginliğine ve ihtişamına rağmen, "lanetli bir şehir"di ve değil ele geçirmek buna kalkışmak bile ciddi sorunlara sebep olabilirdi. Ama Bizans, Osmanlıların Balkanlar'a ya da Anadolu'ya yaptığı seferlerde, karşı tarafla işbirliği yapıyor, sık sık Avrupalıları yardıma çağırıp daha büyük sıkıntılara sebep oluyordu.

Osmanlıların Anadolu ve Rumeli topraklarının birliği de bu büyük engel yüzünden sağlanamıyordu. Bu şartlar altında II. Mehmed'in babası II. Murad 1444'te tahttan çekildi. Oğlu, geleceğin Fatih'i çok gençti; bu durum komşu devletler tarafından bir acizlik olarak algılandı. Bizans, İstanbul'da bulunan bir şehzadeyi ortaya çıkardı. Bu kişi, muhtemelen Yıldırım Bayezid'in torunlarından Şehzade Orhan'dı. Bu durum Edirne'de endişe yarattı. Bazı devlet adamları hemen Sultan Murad'ı geri çağırmak istedi. Diğer yandan şehzade Orhan'a da kimse iltifat etmedi. Bazı huzursuzluklardan sonra, Orhan tekrar İstanbul'a kaçmak zorunda kaldı.

Bizans'ın kışkırtması ile başlayan Haçlı seferi daha büyük sorun oldu ve 1446'da Sultan Murad tekrar tahta davet edildi. Oğlu Mehmed ise yeniden şehzade olarak Manisa'ya döndü ve 1451'e kadar orada kaldı. Bu durum sadece Osmanlı tarihi için değil, genelde sultanların tarihinde eşine az rastlanır bir durumdur. II. Mehmed 1451'de babasının ölümü üzerine ikinci kez tahta oturdu. İlk seferinde yaşadığı sorunlar onu olgunlaştırmıştı. Önce Anadolu'da sorun çıkaran Karaman Beyliği üzerinde yürüdü. Ardından Balkanlar'da Macarlar ile barış imzaladı. Genç padişahın asıl hedefi İstanbul'du. Kısa sürede bunun için hazırlıklara başladı. Belki de ilk tahta oturduğunda ▶

Fetih ve Kıyamet: 1435, Feridun M. Emecen, 2012. Harita: Mustafa Altunbay

SURLAR KENTİN EN ÖNEMLİ GÜVENCESİYDİ. BİZANS'IN AVRUPA'DAN BEKLEDİĞİ YARDIMSA GELMEMİŞTİ

gördüğü düşmanca tutum, Bizans başkentine karşı tavrını biçimlendirmişti.

II. Mehmed'in karşısında, Bizans İmparatoru XI. Konstantinos vardı. İmparator II. Manuel'in ve Sırp Prensesi Eleni Dragas'ın dördüncü oğluydu. Ailenin küçük oğlu olarak Mora'ya despot (yönetici) sıfatıyla gönderilmişti. Ağabeyi VIII. İoannes, 1440'larda yardım bulmak için Avrupa'ya gittiğinde, o da adeta II. Mehmed gibi geçici imparator olmuştu. Ancak Palaiologos ailesinin bireyleri, birbirleri ile ciddi bir mücadele içindeydiler ve gerektiğinde Osmanlıları da müttefik olarak görüyorlardı. 1448 sonlarında VIII. İoannes ölünce, diğer kardeş Demetrios'la ciddi taht mücadeleleri yaşandı. Ama annesinin araya girmesi ile XI. Konstantinos Mora'da tahta oturdu. İstanbul'a gelmesi ise 12 Mart 1449'u bulmuştur.

XI. Konstantinos, imparator unvanına rağmen sadece bir şehri ve yakın çevresini idare ediyordu. Despotluğunda başarılı bulunsa da İstanbul'un idaresinde etkin olamadı. Avrupa'dan yardım alabilmek için Ortodoks ve Katolik kiliselerinin birleşmesine sıcak bakıyor, dini konularda haleflerine göre daha esnek davranıyordu. Felsefe ve teoloji ile pek ilgisi yoktu. Başta giderek artan Osmanlı tehdidi ve giderek çöken şehir ekonomisi, imparatoru kısacası almıştı.

Osmanlı vezirleri içinde Bizans ile yakın ilişki içinde olanlar vardı. Çandarlı Halil Paşa şehirle ticaret yapıyor, sık sık da kıymetli hediyeler alıyordu. En azından bu tür dedikodular Osmanlılar arasında rahatça konuşuluyordu. O ve beraberindekiler fethe karşı bir cephe oluşturdular ve her fırsatta II. Mehmed'i kararından vazgeçirmeye çalıştılar.

1452'de çok kısa süre zarfında inşa edilen Rumeli Hisarı, savaş malzemelerinin ve aletlerinin hazırlanması, yaklaşan savaşa işaret ediyordu. Hisar inşaatı sonrası sarhoş Osmanlı askerleri ile Bizanslı çobanlar arasındaki bir kavga büyüdü. Olaylar şehre yansıdığında bir çatışma olduğu sanıldı ve sur kapıları kapatıldı. Şehirde bulunan Türk askerleri ve sarayda

görevli hizmetkarlar yakalanıp zindana kapatıldılar. Kısa süre sonra gerçek anlaşıldı ama imparatorun özrünü ileten elçiler Fatih'in sert tepkisi ile karşılaştı ve özür kabul edilmedi. Her iki tarafta herkes gergindi ama kimse ilk silah atan taraf olmak istemiyordu. Bu olay bazı tarihçilerce Fatih'in Bizans'ı kışkırtması olarak yorumlanmıştır.

İki taraf da yoğun bir hazırlık içindeydi. Osmanlı ordusunun hazırlanması ve İstanbul önlerine gelmesi uzun sürdü. Anadolu askerinden bazıları 14 Aralık'tan itibaren Beykoz taraflarına gelmeye başladı. Ormanlık alanda toplanan askerler yavaş yavaş karşıya geçirildiler. Onlara yardım eden, bu civarda dalyanları olan Rallis Petrobups idi. Bu sıralarda şehrin kırsal alanında askerlerin fazlaca görülmesi, artık kuşatmanın yaklaştığının habercisiydi. İmparator Konstantinos etraftaki köyleri boşaltıp halkını şehir surları içine getirtti. Surlar kentin neredeyse tek fizik güvencesiydi. Bu o kadar önem verilen bir durumdu ki, bazı harap kiliselerin ve şehirdeki mezarlıkların taşları bile sökülüp, surların güçlendirilmesinde kullanıldı.

Kuşatma öncesi Avrupa'dan beklenen yardım bir türlü gelmedi. Hatta Trabzon ve Mora'daki Bizans devletçiklerinin bile ciddi bir yardımı olmadı. Ama Venedikli, Cenovalı, Giritli yardımcı askerler, savunmanın en önemli unsurlarındandı. Bunlar kara surlarında imparatorun etrafında yerleştirilmişlerdi. Şehirde bulunan Osmanlı şehzadesi Orhan da, beraberindeki az sayıda adamla Samatya civarında sahildeki bir burcu ve çevresini savunacaktı.

Mart 1453 sonlarında Osmanlı ordusu Edirne'den yola çıktı ve surlar önüne geldi. 6 Nisan'da başlayan kuşatma boyunca, 18 Nisan, 6 Mayıs, 12 Mayıs, 16 Mayıs, 18 Mayıs'ta tekrarlanan şiddetli saldırılar gerçekleştirildi. Lağımlar, yürüyen kuleler, karadan ilerleyen gemiler, Galata sırtlarından atılan havan topları gibi, savaş teknolojisi için oldukça yeni sayılabilecek teknikler veya geliştirilmiş yöntemler kullanıldı.

Ama şehri savunanlar direndiler. Başından beri teslim olma önerilerini kabul etmediler. Her sefe-

Hürriyet

29 MAYIS 1453 - 29 MAYIS 1953

Fethin 500. Yılı

Bugün yapılacak olan törenlerle kutlanacak

Memur maaşlarına zam talebkuk salhasına giriyor

Sabri Çelebioğlu'nun ifadesi dün alındı.

Fethin 500. yılını kutlama kararı 1939'da alınmış, dönemin DP iktdarı törenlere pek ilgi göstermemişti.

1453 İSTANBUL HATIRASI: YAZILARDA, RESİMLERDE VE ANILARDA KALANLAR

İstanbul'un fethinin tarihini yazmak güçtür. İki farklı kültür, iki farklı inanç, iki farklı millet bu savaşta karşı karşıya gelmiş ve ilk gününden itibaren her yazılan metin iki farklı açıdan birine göre yazılmış. Türkler, Müslümanlar, Osmanlılar için "fetih"; Rumlar, Hıristiyanlar, Bizanslılar (?) için "düşüş". Tarihte birçok olay için benzer yaklaşımlar vardır, ama safların bu kadar keskin, belirgin olduğu durumlara rastlamak zordur. Bütün bu duygulardan arındığını düşünen modern araştırmacı ya da tarihçiler de tarafsız kalamamışlardır.

Kaynaklar sanıldığının aksine çok sınırlıdır. Yeorgios Sfrancis gibi Bizans başkentinde imparatorun yakınlarında olup birçok şeye şahit olan birinden, Nicola Barbaro gibi Bizans saflarında çarpışıp aslında Latin Katolik olan birine, Dukas ve Kritovulos gibi Bizans kökenli olup da hadise sırasında şehirde bulunmayan ama şahitlerden duyduklarını toplayan yazarlara ulaşırız. Nestor İskander isimli Rus kaynağı, Rumenler, bazen birbirlerini tamamlayan, çoğu zaman çelişkili bilgilere yer verir.

Osmanlı tarafında ise Tursun Bey, Enverî, Karamanî Mehmed Paşa, Oruç Bey, Ruhî, Neşrî, Tacizade Cafer Çelebi, İdris Bitlisî gibi daha çok şahitlerden dinlediklerini ya da fetih sonrasında anlatılanlardan duyduklarını kaleme alan tarihçiler bulunur. Burada da bilgilerde ciddi farklılıklar vardır. Hem Bizans hem Osmanlı tarafında kuşatma ile ilgili metinlerin çoğu sonradan yazılmış, olayların sırasında, tarihlerde ciddi karışıklıklar meydana gelmiştir.

Fetihe dair tarihçilerin, yazarların ayrıntıları ile tarif ettikleri olaylar, resim sanatında pek işlenmemiştir. Biraz geç dönemlerde hem Batı'da hem Doğu'da kitap sayfalarında kalmış minyatürler, farklı bir imgeler dünyası ile fethi anlatmaya çalışırlar. Bu resimlerde oran, perspektif, dönem giysileri gibi veriler ya yoktur ya da bugünkü anlayışa uzaktır. Günümüz insanları bu ve benzeri eserlere baktığında, çizimlerin pek de başarılı yapılmadığını düşünür. Halbuki bu resimleri yapan sanatçıların asıl amacı, insanlara o kitapta okudukları bilgileri hatırlatacak bir görsel hazırlamaktır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren fethin önemli anlarını konu alan tablolar hazırlanmıştır. Bugün fetih ile ilgili metinlerde, uygulamalarda, müzelerde bunlar, bunlardan esinlenmiş görsel malzemeler kullanılıyor. Dolayısıyla fetihle ilgili muhayyilemizi bunlar belirliyor.

NTV Tarih'in 17. sayısında Halil İnalcık, II. Mehmed'in fetih öncesi Bizans'la ve ulemayla olan mücadelesini yazmıştı.

rinde daha yüksek haraçlar ödemeyi vadettiler. Osmanlı ordusu da ardı ardına yaptığı büyük saldırılarda yüksek kayıplar veriyordu. Şehri savunanlar surların mazgallarında ve dendanlarının ardında korunuyorlardı; Osmanlılar ise açıkta ciddi zayiata uğramaktaydı. II. Mehmed bir yandan bu çetin savaş şartları ile uğraşıyor, birçok yeni fikirle inanılmaz işler yaptırıyor, diğer yandan da kuşatmanın kalkmasını isteyenlere karşı mücadele veriyordu.

Halil İnalcık, *NTV Tarih*'in 17. sayısında kapak konusu olan, "Bizans'a ve Ulemaya Karşı Tek Başına" başlıklı makalesinde, Fatih'in durumunu şöyle tarif eder: "... Devlet içinde mutlak bir otorite sağlamış olan kudretli veziriazam Çandarlı Halil, kesinlikle fethe karşı çıkıyordu. Halil, bir Avrupa Haçlı ordusunun 1444'te Varna'ya kadar gelmiş olduğunu unutmuyor ve İstanbul alınırsa rakibi Zaganos lehine, kendisinin iktidardan düşeceğini hesaplıyordu. Bu iki nedenle Çandarlı, elinden geldiği kadar İstanbul fethine karşı çıktı. Sultan Mehmed bunu iyi anlamıştı. Çandarlı Halil ve onunla beraber bazı ümera ve ulema, fethin gerçekleşemeyeceğine, genç sultanın bir maceraya atıldığına inanıyorlardı. Öbür yandan Fâtih, kuşatmayı hızla sonuçlandırmak zorunda idi..."

II. MEHMED FETİHTEN SONRA ULEMAYA ŞÖYLE DEDİ: "İSTANBUL'U KENDİ KILICIMLA ALDIM. SİZDEN YARDIM GELMEMİŞTİR"

Çarpışırken ölen son Bizans İmparatoru 11. Konstantinos 'un Atina'daki heykeli.

En sonunda 26 Mayıs günü toplanan Meşveret Meclisi'nde 29 Mayıs için genel taarruz kararı alındı. Uzun kuşatmada surlar çok hırpalanmış, birçok yerde hendekler kısmen dolmuştu. Hızır Bey'in hazırladığı Topkapı Sarayı'nda korunan bir belgede, surlarda açılan dokuz büyük gedikten ve bu noktaların zorlanmasından bahsedilir.

27-28 Mayıs akşamlarında Osmanlı ordusu ve donanması büyük bir fener alayı yaptı. Bütün ordugah aydınlık içindeydi. Binlerce kandil ışığı, mehter sesleri surlardan izleyenleri bile çok etkilemişti. Bu fenerler şehri savunanlara gözdağı, orduya da moral verdi. II. Mehmed büyük saldırıdan önceki gün, askerden oruç tutmasını istemiştir. Bizans halkı ise son gün büyük bir korkuya kapıldı. 28 Mayıs akşamı Ayasofya'nın üzerinde bir süre kızıla çalan bir ışık görünüp sabaha karşı kayboldu. Hadise, Tanrı yardımının şehrin üzerinden kalktığı şeklinde yorumlandı.

29 Mayıs sabahı başlayan saldırı sonunda, şehir saatler içinde düştü. Avrupalı müdafiler, bazı önde gelen Bizanslılar gemilerle kaçtılar. Birçoğu esir alındı, birçoğu öldü. Ölenler arasında imparator da vardı. II. Mehmed artık büyük bir Fatih'ti. Surlar içine sıkışmış bir şehri değil, tarihteki büyük Roma/Bizans İmparatorluğu'nu ele geçirmişti. Memlûklere, Hicaz şeriflerine, Karakoyunlulara fetihnameler gönderildi. Doğuda Çin'e kadar birçok şehirde Müslümanlar kutlamalar yaptılar. Sadece, kendilerini Osmanlıların rakibi olarak gören Memlûkler mesafeli durdu.

İstanbul'da ve Osmanlı şehirlerinde de şenlikler düzenlendi. Ama zafer, kuşatmaya karşı olanların da sonunu hazırlamıştı. 30 Mayıs'ta Çandarlı Halil Paşa azledilip tutuklandı, ardından Edirne'ye gönderildi; yerine Mahmud Paşa sadrazamlığa getirildi. Fatih aynı gün kendisini tebrike gelen ulemaya şöyle seslendi: "Kostantiniye'yi kendü kılıcımla alıp dururın, kimesnenüzden himmet ve inayet olmamıştır" (İbn Kemal).

Gazilerin 31 Mayıs'tan sonra şehrin sokaklarında gezmesi yasaklandı. 1 Haziran'da kentin en büyük kilisesi Ayasofya ilk Cuma namazı için camiye çevrildi ve birkaç basamaktan ibaret olan minberinde Fatih adına hutbe okundu.

Fetih, Türklerin tarihini de büyük ölçüde değiştirdi. Sistemli ve merkezî bir devlet haline gelen Osmanlı Devleti hem İslâm dünyasının büyük gücü olmuş, hem de Roma-Bizans mirasının kültürel zenginliğini taşımaya başlamıştı.

Halik İnalcık Hoca, noktayı şöyle koyuyor: "Fâtih Sultan Mehmed, İstanbul'u fetihle kalmadı. Türk Hakan ve İslâmî Sultan unvanlarından sonra Kayser-i Rum sıfatıyla Tuna ile Fırat arasında, İstanbul ve Boğazlar ekseninde, eski mutlak merkeziyetçi Doğu Roma İmparatorluğu'nu ihyâ etti, Doğu Roma'nın köylü raiyyet statüsünü, vergi kanunlarını Raiyyet Kanunnâmesi'yle ve Osmanlı-Türk devlet nizamını Fâtih Kanunnamesi'yle düzenledi, Osmanlı imparatorluk düzeni, yüzyıllar boyunca bu temel üzerinde ayakta kaldı. İmparatorluğu n her bakımdan gerçek kurucusu İstanbul Fâtihi Sultan Mehmed'dir".

KIRKLARELİ'NDE İLK HAZIRLIKLAR

KUŞATMAYA KARAR VERİLDİ, TRAKYA'DA TOPLAR DÖKÜLMEYE BAŞLANDI 1452

MADEN VE İŞLEME OCAĞI **KUŞATMA İÇİN TOPLARIN DÖKÜLDÜĞÜ YER, BUGÜN KIRKLARELİ'NİN DEMİRKÖY İLÇESİNDE ARKEOLOJİK BİR ALAN**

ARKEOLOJİ

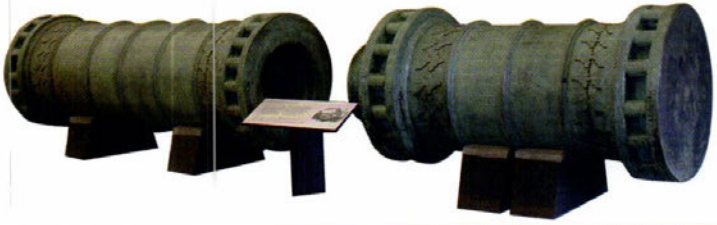
DEVASA BİR TESİS 2001'den bu yana aralıklarla yapılan kazılarda yaklaşık 10 bin metrekarelik bir alana yayılan koğuşlar, mescit, ocaklar bulunmuş. Bunları çevreleyen köşelerde çokgen kuleleri olan duvarlar, anıtsal görünümlü bir yapıya işaret ediyor. Kazılarda döküm teknolojisi ile ilgili veriler de elde edilmiş. Kalıntıların çoğu 16. yüzyıldan sonraki dönemlere ait. Çalışmalar MSGSÜ adına Nurcan Yazıcı Metin tarafından, Türk Bilim Tarihi Kurumu'nun katkıları ile gerçekleştiriliyor.

Fetih öncesinde Türklerin önemli hazırlıklarından biri dökümhanelerde üretilen toplar ve gülleler oldu. İstanbul'un duvarlarını aşmak, top ateşi olmadan imkansızdı. İstanbul'un fethi, ilmihallerde bile yer alan, kıyamet alametleri arasında sayılan konulardandı. Gerçekler kadar söylenceleri de bilen sultan, hazırlıklarını kısmen gizli yürüttüğünden birçok konunun Osmanlı kaynaklarında anlatılmadığı tahmin edilebilir. Bu hazırlıklara şahit olan tek Bizans kaynağı ise Dukas'tır. Ona göre şehrin ve surların krokileri çiziliyor, topların ve surlara sürülecek merdivenlerin yerleştirileceği yerler konusunda çalışılıyordu.

Hazırlıkların bir kısmının Kırklareli'nde, eski adı Samakocuk olan Demirköy'de yapıldığı ve 1985'te alanda bulunan cürufların 1450 yılı dolaylarındaki üretimlere ait olduğu tespit edildi. Buluntular, ergitme ve döküm işlerinin İstanbul'un fethi için bir hazırlık olduğunu gösteriyor. İstanbul kuşatmasında top döküm sanayinin yeri, bölgenin ve çalışmaların önemini arttırdığı gibi bu çevrede Osmanlı dönemi öncesinde de benzeri üretimler yapıldığı tespit edilmiştir.

Macar döküm ustası Urban'ın ismi ve macerası İstanbul kuşatması sayesinde herkes tarafından biliniyor. Urban, önce Bizans imparatorunun hizmetine girmiş; ama kendisine çok düşük bir ücret verilmiş, o da İstanbul'dan kaçarak Edirne'ye sığınmış. Osmanlı kaynaklarında adı tek bir yerde, o da bozuk bir imla ile geçen bu usta, 300 kantarlık (yaklaşık 9 ton) bir top tasarımı hazırlamış, II. Mehmed'e de çok büyük taş gülleler atabilen bu topu dökebileceğini, ama hedefe isabet konusunda emin olmadığını söylemişti. Osmanlı kaynaklarında benzer derecede yetenekli Saruca adlı başka bir ustadan daha bahsedilir. Top üretiminin nerede, hangi şartlarda başarıldığı, döküm malzemesinin nasıl ve nereden sağlandığı hakkında da çok az şey biliniyor. Demirköy'deki 19. yüzyıla kadar kullanılan tesis, II. Mahmud devrinde büyütülüp daha düzenli bir yapıya çevrilmiştir.

Ortaçağ koşullarında kalabalık bir kadronun kan ter içinde çalıştığı bu üretim tesisinin toz toprak, ateş, duman, kül ve metal parçaları ile nasıl bir yer olduğu rahatça tahmin edilebilir. Bu ana tesisin etrafında büyük ihtimalle daha birçok küçük çaplı üretim yeri vardı.

ŞAHİLER: KUŞATMANIN DEVLERİ Kuşatma için dökülen en büyük toplara "Şahi" veya "Vasiliki" deniyordu. Taşınma kolaylığı için iki parça dökülen topun uzunluğu 5,2 metre, ağırlığı 16,8 tondu. 300 kg ağırlığında taş gülleyi 1.600 metreye atabiliyordu. 1460 yapımı Osmanlı imalatı bu top, İngiltere'ye hediye edilmiş.

4 AYDA BİTİRİLEN BOĞAZKESEN HİSARI

1452 PADİŞAHIN DÖRT VEZİRİ BİRBİRLERİYLE YARIŞTI, TAŞ VE KİREÇ TAŞIDI

Kuşatmanın şehre yakın başlangıcı, Boğaz'da inşa edilen hisardır. Kente ulaşan suyolunun kontrolü, ilkçağlardan itibaren önemli bir konu olmuş; Yıldırım Bayezid döneminde Boğaz'ın en dar yerinde kıyıya Güzelcehisar ya da Anadolu Hisarı denen küçük bir yapı inşa edilmişti. Karaman seferinden dönen II. Mehmed, Çanakkale Boğazı Latinler tarafından kapatıldığından Edirne'ye gitmek için İstanbul Boğazı'nda Anadolu Hisarı civarından karşıya geçmek zorunda kalmıştı. Bu geçiş sırasında Boğaz'ı ve kıyıyı inceleyen padişah, eski hisarın karşısında yeni bir hisar yapımı için hazırlıklar başlattı. 26 Mart 1452'de başlayan inşaat inanılmaz bir hızla devam etmiş ve Ağustos ayında tamamlanmıştı. Yeni hisar, Boğazkesen ya da Rumeli adları ile anılmıştır. Bugün artık, Boğaz geçişini kestiğini ima eden ilk adı unutulmuştur.

İnşaatla ilgili olarak önde gelen vezirler, Çandarlı Halil, Zağanos, Şehabettin ve Saruca Paşalar görevlendirilmiş. Padişahın hisarın bir an önce bitirilmesi yönündeki şiddetli arzusu nedeniyle, paşaların ekipleri adeta birbirleri ile yarışmış ve zaman zaman bizzat paşalar taş ve kireç taşımışlar. Hisarın, Muslihiddin isminde bir mimar tarafından yapıldığı biliniyor. Bölgeye çok sayıda asker gönderildiği gibi, Mart ayında Gelibolu'dan 30 parça gemiyle inşaat malzemesi ve inşaat ustası getirtilmiş. Hisarın 1452 Ağustos sonlarında tamamlandığını veren bir kitabe, sahildeki kulenin üzerindedir. Yeni bir teknoloji ile inşa edilen silindirik ve çok köşeli çok katlı dev kuleler, güçlü toplara dayanacak şekilde yapılmıştır. Boğaz hisarları, bu anlamda tam bir geçiş devri yapılarıdır. Birbirlerine duvarlarla bağlı büyük kulelerin üzerinde kurşun kaplı sivri çatıları vardı. Bu yapısıyla hisar, masal şatolarına benziyordu.

RİVAYET

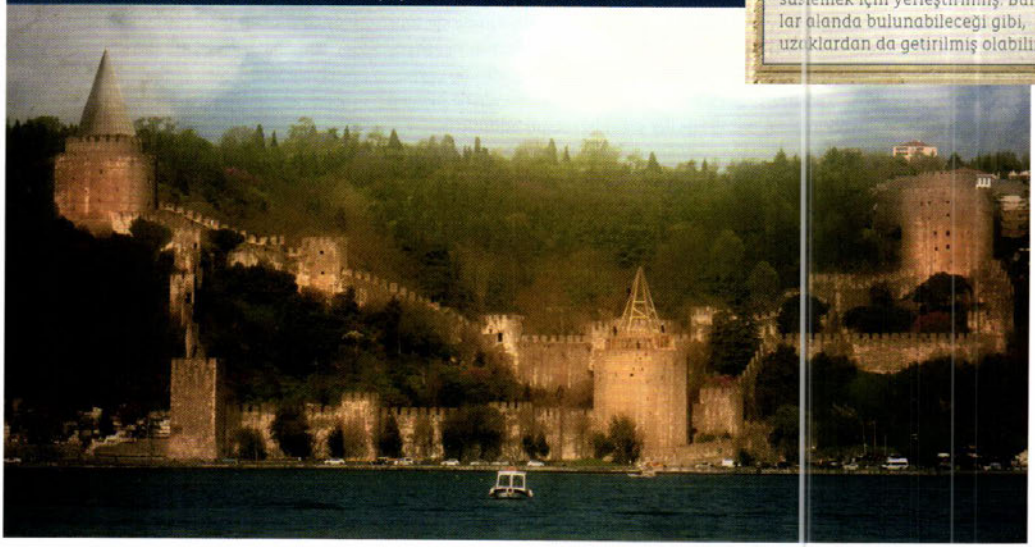
ARAPÇA MEHMED YAZISI Hisar'ın inşası ile ilgili efsaneler çoktur. En meşhuru, II. Mehmed'in inşaat sahası için Bizans imparatorundan bir sığır derisi kadar yer istediği, sonra da o deriden sırım (ince şeritler) halinde kestirip bu büyük araziyi çevrelediği hikayesidir. Hisarın havadan bakıldığında Mehmed adının Arap harfleri ile yazılmış şeklinde görüldüğü ise biraz zorlama yakıştırmadır.

ARKEOLOJİ

MANASTIR VAR MIYDI? Hisar'ın yerinde eski bir tapınak ya da bir Bizans manastırı olduğu iddiası kesin değildir. Ancak inşaatta korkuluk levhaları, sütun başlıkları, sütunlar, frizler, duvarlara yapı malzemesi gibi değil de adeta süslemek için yerleştirilmiş. Bunlar alanda bulunabileceği gibi, uzaklardan da getirilmiş olabilir.

BOĞAZKESEN HİSARI **KULELERİNİN ÜZERİNDE KÜLAHLAR VARDI. 20 MAZGALDAN ÇIKAN TOPLAR, GEÇİŞİ KONTROL EDİYORDU**

HALİÇ'İN AĞZINDA BİZANS ZİNCİRİ

SİRKECİ-GALATA ARASINDAN GİRİŞ-ÇIKIŞ YAPMAK İMKANSIZDI **2 NİSAN 1453**

DENİZ ENGELİ SALLAR ÜZERİNDEKİ ZİNCİR, KARAKÖY'DEKİ DENİZCİLİK İŞLETMELERİ ÖNÜNDEN SİRKECİ ARABALI VAPUR ISKELESİNE UZANIYORDU

Şehrin güneyinde bulunan Haliç, güvenli bir liman olarak her zaman önemli bir işlev görmüştür. Denize sıfır inşa edilen surların önündeki bu iç koy, adeta bir hendek gibi kente yaklaşılmasına engel olmuştur. Şehir tehdit edildiğinde çevredeki gemiler bu büyük limana çekilir, Keras'ın (Haliç) yaklaşık 600 metrelik girişi de bir zincir ile kapatılırdı. Böylece hem gemiler güvene alınır hem de bu yönden saldırılar engellenirdi. Şehrin ilk ele geçirilişi, Haliç girişindeki bu zincirin hile ile açtırıldığı 1204'teki meşhur Haçlı seferinde mümkün olmuştur. Osmanlı kuşatması başlarken ilk savunma önlemi olarak Haliç girişindeki zincir gerildi. Zincirin çekilişi için 2 Nisan 1453 tarihi verilir. Bu engel sadece saldırılardan korumuyor; kentten kaçmaya kalkışacak gemilere de engel oluyordu. Zincirin bir ucu, Galata yönünde Kastellion denilen güçlü bir kuledeydi (Bu kule zamanla harap olmuş, Osmanlılar mahzeni önce kurşun deposu, 18. yüzyılda da bir cami haline getirmişlerdir. Bugün Yeraltı Camii'dir). Zincirin diğer ucunun bağlı olduğu Sirkeci'deki Kentenarion kulesinden iz kalmamıştır. Bu kule, muhtemelen bugünkü Sirkeci arabalı vapur iskelesi civarındaydı.

Zincirin adamakıllı gergin olduğu ileri sürülürse de, bu teknik olarak mümkün değildir. Zincirin her bir halkası bakla şeklinde, yaklaşık 50 cm uzunluğunda ve 14 kg ağırlığındadır. Haliç'i kapamak için gerekli yaklaşık 1200 kadar halka 17 ton ağırlığındaydı.

Zincir muhtemelen, belli aralıklara yerleştirilmiş kütükten sallara çakılı bulunuyordu. Kuşatma boyunca Osmanlı donanması birkaç kez zinciri geçmeyi denese de başarılı olamamıştır. Tabii zinciri koruyan Bizans gemilerini, denizde bile yanabilen meşhur Rum ateşini, Haliç çıkışındaki akıntıyı da düşünmek gerek. Haliç surları diğer bölgelere göre daha alçak ve zayıftı. Tamamen deniz kenarında inşa edildiğinden ancak gemilerle yaklaşılabilirdi. 29 Mayıs'ta denizden de zincire doğru hücum başlamış, zinciri aşan gemilerdeki askerler de Haliç'ten şehre girmişlerdir. Yalnız Bahçekapı'da Vasilios Burcu, buradaki Giritli gemicilerin ısrarlı direnişi sonucu ele geçirilememiş, Fatih bunların İstanbul'dan ayrılmalarına izin vermiştir.

İstanbul'un ilk basılı görüntülerini içeren *Liber Chronicarum* (1493) kitabında, Haliç (üstte). Haliç'i kapatan zincirin her bir halkası 50 cm. uzunluğunda ve 14 kg. ağırlığındaydı. Toplam ağırlık 17 tondu (yanda).

ARKEOLOJİ

PARÇALARI MÜZELERDE Bugün Askeri Müze, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Hisarlar Müzesi ve İstanbul Deniz Müzesi'nde bu zincire ait olduğu sanılan parçalar var. Bunlar, bir savaş ganimeti olarak da saklanmış olabilir. Zincir üzerinde en detaylı inceleme, Uğur Genç'in Marmara Üniversitesi'nde yaptığı yüksek lisans tezidir. Genç, bu zincirin bir kısmının orijinal olabileceği kanaatindedir.

100 BİN KİŞİLİK ORDU ŞEHRİN ÖNÜNDE

5 NİSAN 1453 KUVVET DENGESİ 1'E 10 OSMANLILAR LEHİNEYDİ AMA...

SURLAR ÖNÜNDE TÜRKLER EDİRNE'DEN YOLA ÇIKAN OSMANLI ORDUSU GRUPLAR HALİNDE ŞEHRE YAKLAŞTI, ORDUGAHI KURDU, YEDİKULE'DEN HALİÇ'E KADAR TÜM SURDIŞINDA MEVZİLENDİ

Osmanlı ordusu büyük hazırlıklardan sonra gruplar halinde İstanbul'a sevk edildi. II. Mehmed ise 23 Mart günü 3 büyük top, 14 batarya ve çeşitli kuşatma silahları ile desteklenen kalabalık bir ordu ile Edirne'den yola çıktı. 5 Nisan'da ordu İstanbul surları önünde yerini aldı. Bu büyük ordunun mevcudu konusunda 70.000 ile 300.000 arasında farklı sayılar var. Osmanlı kaynakları sayıyı az gösterip büyük bir iş yapıldığını vurgulamak isterken, Bizans kaynakları da olağanüstü kalabalık bir ordu karşısında çok az sayıdaki müdafiye vurgu yapar (Maalesef modern araştırmacıların çoğu da bu durumda kendilerine bir taraf seçmekte ve bu garip yarış devam etmektedir). Osmanlı ordusunun mevcudu olasılıkla 100 binden az değildi. Ordu şehre bir menzil (40 km) mesafede iken, cebecibaşı askere silah ve zırhlarını dağıttırmış, ertesi gün herkesin silahları ve atları ile hazır olması istenmişti. Savaşın 6 Nisan'da top atışları ile başladığı kabul edilir.

Bizans duvarlarındaki asker sayısı da oldukça karışık bir konudur. İtalyan şehir devletlerinden ve Ege adalarından gelen askerler kendi komutanları hizmetinde savunmaya katılıyordu. Kuşatma sırasında İstanbul'un nüfusunun 30-60 bin arası olduğu sanılıyor. Toplam savunmacıların sayısı ise yaklaşık 10 bin civarındaydı.

II. Mehmed'in ordusu, surlara 750 metre mesafede, Zeytinburnu-Eyüp arasındaki ordugaha yerleşmişti. Birçok gruptan oluşan askerler, şehrin surlarını heyecan içinde seyrederken Bizans askeri ve ahalisi de bu muhteşem ordu ve kuşatma hazırlıklarını korku ve endişe içinde izlemiş olmalıdır.

Bugün surların kapılarına bağlanan yollar, tarihi yarımadaya kalabalık bir nüfus taşıyor. Metro, tramvay, her çeşit otobüs, minibüs, taksiler ve tabii özel araçlar sayesinde arazinin altından üstünden, şehre kitleler halinde girmek mümkün. Tarihi surlarsa artık kendilerini koruyacak ilgilileri bekliyor.

Romanya'daki Moldovita Manastırı'nda, 16. yüzyıla ait fresko, İstanbul'un fethini betimliyor.

DONANMA YENİLDİ, FATİH HİDDETLENDİ

GEMİLER KUŞATMAYI KIRINCA, SULTAN ATINI DENİZE SÜRDÜ

20 NİSAN 1453

İstanbul kuşatmasının en zor yanı ablukayı deniz yönünde genişletebilmekti. Osmanlı ordusu karada çok güçlüydü ama, denizde Bizans ve İtalyan şehir devletleri donanmalarına kafa tutacak çapta değildi. Bu gerçek 6 Nisan'da başlayan kuşatmanın 14. gününde, 20 Nisan'da bütün yalınlığıyla ortaya çıktı. Türk donanması Cenova'dan Bizans'a yardıma gelen gemilerin geçişini engelleyemedi.

Yaldızlı Kapı açıklarındaki muharebeyi kıyıdan izleyen ve öfkelenen II. Mehmed, Cenova gemileri İstanbul'a doğru uzaklaşınca, tarihçi Dukas'ın benzetmesiyle "bir ejderha gibi" atını Marmara'nın sığ kıyı sularına sürdü. Dukas *Bizans Tarihi*'nde, lodosla yelkenleri dolan beş kadırga İstanbul limanına ilerlerken 300 gemisinin hareketsiz kaldığını gören Türk padişahının "hezimeti gururuna yedirmediğini, atının sırtında ileri atıldığını, denizi yararak kadırgalara kadar gideceğini zannettiğini, huzuruna getirttiği Kaptan-ı derya Baltaoğlu Süleyman'ı yere yatırtıp elindeki ucu topuzlu ağır altın sopayla yüz bir defa vurduğunu" yazar.

Bizans kaynakları 20 Nisan'da gerçekleşen deniz savaşında Osmanlı kayıplarını 10.000 ila 12.000 olarak gösterir ki bu sayının abartılı olduğu bellidir. Bununla birlikte, çeşitli Türk kaynaklarındaki "100-200 kayıp" tespiti de gerçekçi değildir. Deniz çatışmasının sonunda Osmanlı donanmasının İstanbul ablukası delinmiş, silahlı 400'er askerle donatılmış ambarları erzak ve mühimmatla dolu Ceneviz ve İmparatorluk gemileri hava kararınca Haliç'ten çıkan kadırgaların yedeğinde içeri girmiş ve Bizans başkentinde büyük bir sevince yol açmıştır. Bu üstünlükten yararlanmak isteyen imparator, padişaha barış önermiş ama II. Mehmed teklifi reddetmiştir.

Fatih'in donanmanın yenilgisine hiddetlenerek atını denize sürdüğü yeri, yazılı ve resimli tarihi belgelerdeki tasvirlere dayanarak tahmin etmek zor değildir. Burada kıyının sığ olması sayesinde Fatih, atıyla denizde bir noktaya kadar ilerleyebilmiş olmalıdır.

O gün hayatını kaybeden ve sayıları kesin olarak bilinmeyen şehit denizciler ise hepten unutulmuştur.

Zonaro'nun hadiseyi betimleyen meşhur tablosu.

SULTAN KAZLIÇEŞME'DE II. MEHMED'İN BÜYÜK BİR ÖFKE İLE ATINI DENİZE SÜRDÜĞÜ YERDE, BUGÜN SAHİLYOLU VE PARK ALANLARI VAR. MARMARA SURLARININ İLK KULESİ MERMER KULE İSE HALA AYAKTA

TOPLAR GÜMBÜRDEDİ, SALDIRI

NİSAN 1453 GÜNDÜZ AÇILAN DIŞ SUR GEDİKLERİ GECE HEMEN KAPATILIYOR,

İLK HÜCUMLAR OSMANLI ORDUSU SURLARA DEFALARCA BÜYÜK SALDIRILAR DÜZENLEDİ. SURLARIN BELGRAT KAPI ÇEVRESİNDEKİ SAVAŞ ALANLARI VE HENDEKLER BUGÜN BOSTAN OLARAK KULLANILIYOR

Osmanlı ordusunun şehrin karşısında mevzilenmesinden sonra, topların ateşlenmesi ile saldırı başladı. Osmanlı ordugahının merkezi bugün Topkapı olarak bilinen Aziz Romanos Kapısının karşısında idi. İmparatorun karargahının da suriçinde aynı hizada olduğu sanılmaktadır. Aynı noktalara sürekli top atışı ile surlarda bir gedik açılmaya çalışılıyor, genellikle gündüz yıkılan bölümler şehri savunanlar tarafından gece olunca hemen onarılıyordu.

Kara surlarına yapılan ilk saldırı 6 Nisan'da büyük topun ateşlenmesi ile başladı.

Günlerce süren bombardıman sonunda 18 Nisan'da akşam hava kararıktan iki saat sonra başlayan büyük bir saldırı sabah 6'ya kadar sürdü. Surların hasar gören kesimlerinden yapılan bu saldırı sonunda büyük kayıplar verildi ama bir sonuç alınamadı. Topların ve mancınıkların bombardımanı bundan sonra da aralıksız devam etti. 6 Mayıs günü özellikle eski Bayrampaşa Deresi, (bugünkü Vatan Caddesi) çevresinde 30 bin askerle bir büyük saldırı daha gerçekleştirilmiş, surlara merdivenler atılmış ama bu saldırı da geri püskürtülmüştür.

12 Mayıs'ta bu kez 50 bin kişilik bir kuvvet Edirnekapı Tekfur Sarayı çevresinde gece yarısı bir hücum gerçekleştirdi, ama surların nispeten zayıf olduğu bu alanda da başarı sağlanamadı. 16 Mayıs'tan sonra, özellikle Sırp kökenli lağımcıların çabaları ile aynı bölgede lağım savaşları başladı. Surları yıkmak için duvarın ya da burçların altına doğru kazılan tünellerin içine barut yerleştirip patlatmak ya da tünelin ahşap dikmelerini yakarak üstteki duvarların yıkılmasını sağlamak çok eski bir saldırı yöntemiydi. Bu tünellere de lağım deniliyordu. Kara surlarının önünde derin bir hendek olduğu için lağım kazmak neredeyse imkânsızdı. Ama Tekfur Sarayı ve Haliç arasındaki duvarların esası 12. yüzyılda Manuel Komnenos tarafından inşa edilmiş, birçok sur ve kule de değişik dönemlerde eklenmişti. Bu surlar gayet kalın olmakla birlikte, ön suru

Romanya'da Moldovita Manastırı'nda, 16. yüzyılda yapılan freskodan detay. Kuşatma sırasında ok atan Bizanslılar ve Osmanlı topları.

ŞİDDETLENDİ, BİZANS DİRENDİ...

AÇIKTA SAVAŞMAK ZORUNDA OLAN OSMANLI ASKER AĞIR KAYIP VERİYORDU

ve hendeği bulunmuyordu. Lağım açılabilecek tek bölge burası idi. Özellikle Bizans hizmetindeki Alman askerler, lağım savaşlarını çok iyi biliyor ve geceleri sesleri dikkatle dinleyerek lağımların yerlerini hemen tespit edebiliyorlardı. Kuşatmada, Sırp kökenli Osmanlı lağımcıları ile Alman kökenli karşıtları -milliyetçi tarih yazımının karşısında- oldukça ilginç bir görüntü oluşturur.

18 Mayıs'ta ise, inşa edilen dev bir kule ile surlara yaklaşma denendi. Ancak yürüyen kule büyük gayretlerle surlara çok yaklaştırıldığı bir anda, Rum ateşiyle yakıldı.

Osmanlı kuvvetlerinin en önemli hedeflerinden biri de adeta "derinlemesine bir sur" olan muazzam hendekleri doldurmaktı. Saldırılar sırasında ele geçen herşey atılarak hendek dolduruluyor; gece Bizanslılar bütün güçleriyle hendeği boşaltıyordu. Toplar ve mancınıkların sürekli dövdüğü duvarlar birçok yerde büyük zararlar görüyordu. Surların hem önünde hem arkasında büyük bir kalabalık hem savaşanlara destek oluyor, hem de günlük yaşamın ihtiyaçlarını karşılıyordu. Binlerce insanın beslenme ve su ihtiyaçlarıyla bunlardan daha başka birçok ihtiyaçlarını gidermek zor bir iş olmalıydı.

ARKEOLOJİ

RESTORASYON KURBANI Kuşatmanın bazı hatıraları hâlâ surlar üzerinde ve çevresinde görülmekte. Belgrat Kapı'nın yanındaki kuleye saplanmış olan mermer gülle, bugün kuşatmanın en somut hatırası. Ön suru yıkıp ana surun kulelerinden birine saplanan gülle tamamen unutulmuş. Ne yazık ki 1980'lerde restorasyon çalışmaları sırasında taşlar değiştirilmiş ve yıkılan ön sur yeniden örülerek çevre tamamen "restore" ya da tahrip edilmiş. Benzer bir grup buluntu ise 1990'lı yıllarda ortaya çıkarılmış. Değişik çaptaki mermer ve granit güllelerin bazıları parçalanmış. Aynı noktaya ne kadar çok atış yapıldığını göstermesi açısından bu buluntular çok ilginç. Osmanlı döneminde onarılmış, ulaşılması çok zor bu alan da savaşın en çarpıcı anlarından birini bugüne taşıyor.

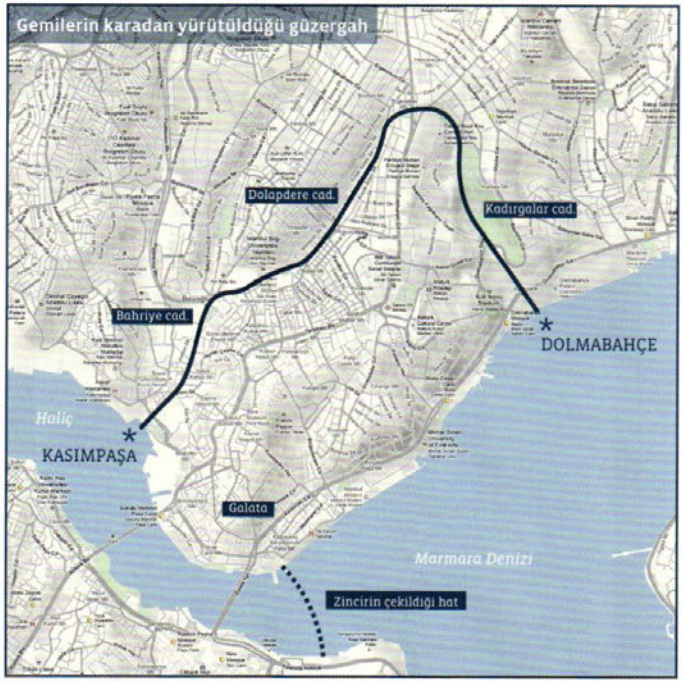

BİZANS CEPHESİ BELGRAT KAPI CİVARI, SURLARIN EN GÜÇLÜ, SAVUNMANIN EN SERT OLDUĞU YERLERDEN BİRİYDİ. GÜNÜMÜZE EN SAĞLAM KALAN DUVAR YAPILARI DA BURADADIR

ZİNCİRİ GEÇEMEYEN OSMANLI

21-22 NİSAN 1453

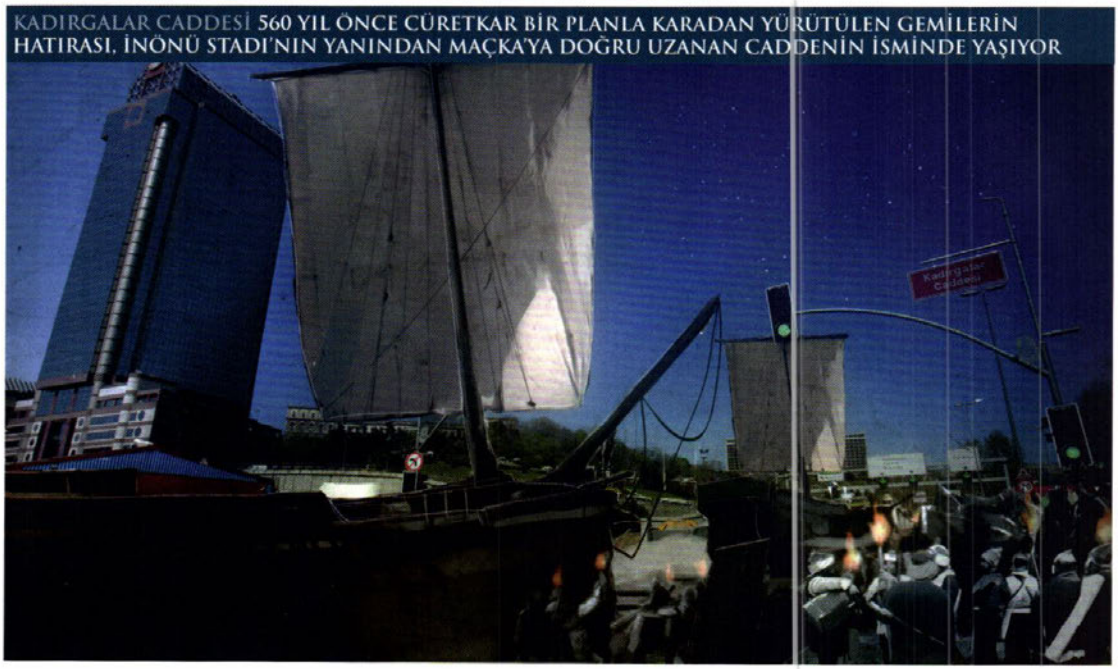
SEKSEN KÜÇÜK TEKNE II. MEHMED'İN DAHİYANE PLANIYLA

Kuşatma sırasında Osmanlı donanmasının zincir gerili Haliç'e geçememesi, kara surlarının olağanüstü yapısı, Bizans'a büyük avantaj sağlıyor, Türk saldırıları etkisiz kalıyordu. Bu şartlar altında kuşatma başarılı olacak gibi değildi; donanmanın hiç değilse bir kısmının Haliç'e geçirilmesinin bir yolunun bulunması gerekiyordu. Fatih'in cüretkar planına göre bu yol, karadan olacaktı!

Moral bozucu 20 Nisan deniz yenilgisinin rövanşı, 22 Nisan'da alındı. O sabah, öküzlerin çektiği, yüzlerce askerin de sağdan soldan halatlarla dengelediği hafif tekneler, kızaklar üzerinde Galata sırtlarına çıkartılıp Kasımpaşa tarafından kaydırılarak Haliç'e indirildi. Bu ahşap teknelere bindirilen okçular alçak kıyı surlarına iskeleler kurup içeriye ok yağdırarak yeni bir cephe açtı. Ayrıca Galata'daki Cenovalıların Haliç yolundan Bizans'a yardımını da önlediler.

Bu olayın günü konusunda belgeler farklı tarihler verir. Gemi sayısı da 30 ila 80 arasında değişmektedir; bazılarına göre gemiler büyük ağaçlar üzerinden kaydırıl-

GEMİLERİ, TEPELERDEN AŞIYOR

'ALTERNATİF YOL'U KULLANARAK HALİÇ'E ULAŞTI VE YENİ CEPHE AÇILDI

mış, diğerlerine göreyse tekerlekli büyük kızaklar kullanılmıştır. Tarihçi Dukas'ın ayrıntılı anlatımına göre Fatih, Galata'nın doğu tarafında Çifte Sütun (Diplokionion) altından Galata'nın diğer tarafında, Kosmidion'un (Eyüp) karşısındaki ormanlık dağ yolunu düzelttirir. Makaralarla denizden karaya çıkarılan yelkenleri açık gemiler, karadan çekilir. Her teknenin baş tarafında bir kaptan ve arkasında bir dümenci otururken biri de elindeki kürek yelkenini hareket ettirir; biri davul, bir diğeri borazan çalar, denizci şarkıları söylenerek ormanlar dereler aşılır. Tekneler arasında iki sıra kürekli kadırgalar da vardır. 80 gemi denize (Haliç) indirilir.

Fatih'in tarihçisi Tursun Bey de *Târih-i Ebü'l-feth*'de, gemilerin karadan taşınması hadisesini özetle, " (Sultan Mehmed) Emr etti ki kadırga ve kayıklardan bir niçe gemiler Galata Kalesinin ensesinden, Boğaz denizinden kurudan çektirip liman denizine (Haliç) salalar. Ceraskal sanatında mahir mühendisler ve mellâhlar (denizciler) hazır olundu. Gemileri türlü türlü ve rengârenk bayraklar ile bezeyip yelkenler açtılar. Galata ensesinden havada yürüttüler, belki uçurdular ve her birinden davul ve boru tantanası ve gemici avazeleri ile getirip mükemmel silahlarla limûn denizine (Haliç) saldılar. Gemi üzerinden muhkem köprü yaptırıp denizden kaleye (surlara) yol oldu" şeklinde anlatmıştır.

Tüm bu tanıklıklara rağmen, kaynaklarda tarif edilen güzergah meskûn mahal olmadığı için, mevki adları kuşkuludur. Günümüz araştırmacıları da güzergah konusunda fikir birliği içinde değildir. Bazıları Tophane'den Humbaracı yokuşu, Asmalı Mescit, Tepebaşı ve Kasımpaşa, diğerleri Dolmabahçe'den Harbiye, Dolapdere ve Kasımpaşa güzergahlarının doğruluğunu savunmaktadır.

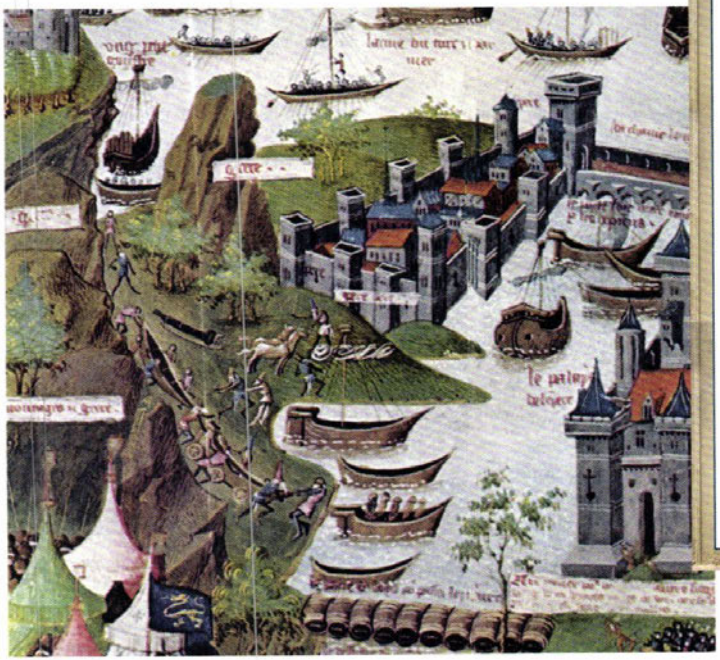
İkinci güzergahın destekçileri, bu yolun Galata surlarından görülemeyeceği için tercih edildiğinin altını çizseler de, operasyonun Galata Kulesi'nden rahatlıkla izlenebileceği gerçeği tezlerini zayıflatmaktadır. Bir grup araştırmacı ise, gemilerin karadan yürütülmediğini, Kasımpaşa'da inşa edildiğini iddia etmektedir.

ARKEOLOJİ

ABDÜLMECİD'İN ANLATTIKLARI Hadiseyle ilgili pek eski olmayan iki hatıra vardır. Sultan V. Mehmed Reşad'ın, babası Sultan Abdülmecid'den dinlediği bir hikayeye göre, gemiler Dolmabahçe Sarayı'nın bulunduğu koydan kıyıya çıkarılıp yukarıya çekilip Haliç'e indirilmişti. Beşiktaş İnönü Stadı'nın yanından Maçka'ya çıkan cadde, bu eski gemi yolu olmalı. 1911'de Kadırgalar Caddesi adı verilen bu güzergâhın Harbiye'ye bağlandığı yerdeki karakola konan kitabe karakol yıktırılırken sökülüp Topkapı Sarayı Müzesi'ne götürülmüş.

İkinci hatıra Kasımpaşa meydanında İstanbul Fetih Cemiyeti'nin 1953'te diktirdiği eski nişan taşlarını hatırlatan sütundur. Üzerinde Fatih Sultan Mehmed'in gemileri karadan yürütüp bu civarda denize indirdiğinden bahsedilmektedir.

Bertrand de la Brocquière'in 1455 tarihli kitabında yer alan anonim çizimde (solda) ve Zonaro'nun fırçasından (üstte) karadan yürütülen gemiler.

ŞEYHİN KERAMETİ, ZAFERİN ALAMETİ

MAYIS 1453 AKŞEMSEDDİN, EYÜP EL ENSARİ'NİN MEZARINI BULUYOR

EYÜP SULTAN'IN MEZARI AKŞEMSEDDİN, BUGÜNKÜ EYÜP SULTAN'DA İSTİHAREYE YATTI. SECCADESİNİ YAYDIĞI YERDE, EYÜP EL ENSARİ'NİN MEZARI BULUNDU. TÜRK TARAFINDA MORALLER YÜKSELDİ

Sultan II. Mehmed'in hocalarından, Bayrami tarikatının önde gelenlerinden Akşemseddin, İstanbul'un fethinin manevi önderlerindendir. Akşemseddin savaş alanına gelir, bazı toplantılara katılırdı. Hatta şehrin fethedileceği günü önceden belirlemeye çalıştı. Onun öngördüğü gün büyük saldırılar yapıldı ama fetih gerçekleşmedi. İnanılırlığını kaybeden şeyh hakkında asker arasında alaylı sözler yayıldı. Buna bir de 20 Nisan günü yaşanan deniz savaşında donanmanın kayıplar vererek yenilmesi eklenince morallerin bozulduğunu, askerin bölük bölük dağıldığını yazan kaynaklar vardır.

Kuşatmaya karşı olan bir kısım devlet adamı da kuşatmadan vazgeçilmesi önerilerini daha yüksek sesle dile getirirince o ortamda askerin moralinin düzelmesi ve yeniden gayretle savaşması için yeni bir çaba gerekir. Akşemseddin, İslâm peygamberinin sancaktarı Eyüp El Ensari'yi hatırlar. Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretinde evinde misafir kaldığı, savaşlarda sancağını taşıyan bu sahabe, Arapların İstanbul kuşatmalarına da katılmış, rivayetlere göre İstanbul önlerinde şehit olmuş, vasiyeti gereği surların dışında gömülmüştü. Ak Şemseddin, bu mezarın yerini bulabilmek için Haliç kıyısında surlara yakın ama ordunun kalabalığından uzakta istihareye yatar, ilahi bir işaret bekler. Bu sırada mezarın tam da seccadesini yaydığı yerin altında olduğunu duyumsar. Toprak kazılınca üzerinde İbranice ya da Arapça "burası Eyüp El Ensari'nin mezarıdır" yazılı bir taş bulunur. Bu haber ordu içinde duyulunca büyük heyecan yaşanır. Şehrin çok yakında ele geçirileceğine inanılır. Fetihten sonra mezarın üzerine güzel bir türbe yapılır. Bu mekan yüzyıllar boyunca sadece İstanbul'un değil, İslâm dünyasının da en çok ziyaret edilen yerlerinden biri olur.

Piyerloti civarından Eyüp Sultan Külliyesi, 19. yüzyıl gravürü

İKONA DÜŞTÜ, ŞEHİR DE DÜŞECEK!

MERYEM'İN RESMİ YERE DÜŞÜNCE BİZANS'TA MORALLER ÇÖKTÜ

MAYIS 1453

Ortaçağ'da insanlar, savaşları sadece orduların kazanmadığı düşüncesindedirler. Eski azizlerin, evliyanın, kutsal objelerin katkıları genellikle sonucu belirliyordu! İstanbul'un büyük kuşatmalardan çoğu zaman Meryem Ana'nın yardımıyla kurtulduğuna da inanılıyordu. Bazen surlar üzerinde görülen beyaz elbiseli hayaletler kenti kuşatanları korkutmuş, kentte korunan kutsal başörtüsünün ucu Haliç'e daldırılınca çıkan korkunç fırtına, Kosantiniyye'nin düşmanlarını uzaklaştırmıştı.

Osmanlıların son kuşatmasında da benzer bir koruma sağlamak için kentin sokaklarında, özellikle surların yakınlarında, bir ikona törenle dolaştırılmıştı. Ayinler her zaman düzenleniyordu, bunlar savaş zamanı halkın moralini düzeltiyor, savaşçıları gayrete getiriyor, eski mucizevi kurtuluşların hatırlanması sağlanıyordu. Mayıs başındaki bu törenlerden birinde, ikona, taşıyanların elinden kayıp yere düştü. İnananlar yere yüzüstü düşen resmi kaldırmak için uğraştılar; ancak telaştan bir süre bu mümkün olamayınca bunun hiç iyi bir işaret olmadığı düşünüldü. Olay hızla duyuldu ve surlarda kenti koruyanlarda da büyük moral bozukluğuna neden oldu. Belki de kent üzerindeki kutsal koruma kalkmaktaydı.

Araştırmacılar, bu olayın neredeyse topların yarattığı tahribat kadar büyük bir moral bozukluğuna neden olduğu görüşündedir. Ama belki de fetih gerçekleşmeseydi bunu kimse hatırlamayacaktı. Bu olayın tam nerede gerçekleştiği kaynaklarda anlatılmaz, ama surlara yakın bir yerde olmalıdır. Tören heyeti, muhtemelen Edirnekapı yakınlarındaki bugün Kariye Camii (müzesi) olan, Khora Manastırı kilisesinin çevresinde geçmiştir.

Ayasofya'nın güney kapısındaki mozaik panoda kentin koruyucusu Meryem ve kurucusu Büyük Konstantinos.

UĞURSUZLUK SAYILDI MERYEM'İN İKONASI YERE DÜŞTÜ VE TELAŞTAN BİR SÜRE KALDIRILAMADI. DİNİ TÖREN BÜYÜK İHTİMALLE GÜNÜMÜZDEKİ KARİYE CAMİ MÜZESİ CİVARINDAN DA GEÇİYORDU

SANCAK BURÇLARA DİKİLDİ,

29 MAYIS 1453 TÜRK ASKERİ TOPKAPI-EDİRNEKAPI ARASINDAN ŞEHRE GİRDİ:

ŞEHRE GİRİŞ SABAH NAMAZINDAN SONRA BAŞLAYAN SALDIRIYLA SUR HATLARI AŞILDI. DİKİLEN SANCAK, ASKERİ ATEŞLEDİ

İstanbul uzun bir kuşatmadan sonra 29 Mayıs sabahı, muhtemelen sabah namazı sonrasında alacakaranlıkta başlayan büyük saldırı ile fethedilir. Bu saldırı sonunda Osmanlı askerleri kenti koruyan muhteşem duvarları aşmayı başarır. Dönem kaynakları surların birçok yerinde büyük gedikler açıldığını bildirir. Özellikle bugünkü Topkapı-Edirnekapı arası büyük zarar görür. Başlangıçta şehri savunanlar yıkılan duvarları hemen onarmaya çalışıyordu.

Giderek aralıksız devam eden saldırılar sonunda bu işi yapmak neredeyse imkânsız hale gelmişti. (Bugünkü Vatan Caddesi civarında bir noktada) Çöken duvar onarılamayınca arkasında bir hendek kazılarak savunma güçlendirilmeye çalışılmıştı. Ancak hendeği aşanlar ön sur hattını geçmek için uğraştılar. Yıkılan bölümlerde, nispeten alçak bu duvar daha kolay geçilebildi. Ana sur hattı ise çok yüksekti ve aşılması zordu. Bazı yerlerde ön sur ile ana sur hattı arasındaki alanda büyük sıkışmalar yaşandı. Şehri savunanlar yerlerini terk etmesin diye geçiş kapıları kapanmıştı. Şehre girmeye çalışanlar da çekilenler de ancak surların yıkılan bölümlerini kullanabilirdi. İşte bu yıkılan bölümlere yapılan saldırıda, bir grup asker surların bir kulesine sancak dikmeyi başarır. Sancağın görülmesi saldırıyı ateşler. Bizans askerleri paniğe kapılır. Osmanlı ordusu surları aşar.

Bazı kaynaklar Haliç surlarının da aşıldığından bahseder. Cebe Ali Bey ve beraberindekiler olası ki bu çevreden şehre girmişlerdi. Daha sonra menakıbnamelerde Cebe Ali Bey'in bazı dervişlerle Haliç'i "yürüyerek suya batmadan" geçtiği, bugün kendi adıyla anılan kapıdan şehre girdiği anlatılır. Buradan girenler hızla ilerlemiş ve kara surlarını aşanlarla Aksaray çevresinde karşılaşmış, Ayasofya'ya doğru ilerlemişlerdi.

RİVAYET

BALABAN'DAN ULUBATLI HASAN'A Surlara ilk sancak diken asker, zamanla somut bir kişiliğe dönüşmüş. Bazı kaynaklar Ulubatlı Hasan adlı bir askeri, surlara ilk sancağı diken kişi olarak tanımlıyor. Ulubatlı Hasan ismi ilk kez 16. yüzyılda Monemvasia (Menevşe) Metropoliti Melissenos tarafından kullanılmıştır. Metropolitin kaynakları bilinmez. Niçin, yüksek rütbeli bir Rum din adamı surlara ilk sancağı diken asker olarak bu ismi vermiştir? Bu veri, birçok tarihçi tarafından tekrarlanır ve fethin "gerçeklerinden" biri olur.

Bu kadar meşhur olmasa da Balaban Bey ve Karşuduran Süleyman Bey'in isimleri de dönem kaynaklarında geçer. 1914'te yapılan ilk fetih kutlamalarında Balaban Bey'in adı öne çıkar, sonrasında unutulur. Karşuduran Süleyman Bey'in adı ise, oğlu Bihişti Ahmet Sinan'ın tarihinde geçer. Ahmet Sinan, Rumeli beylerinden olan babasının şehre ilk giren askerlerin başında olduğunu yazmıştır. Dönem tarihçisi Tursun Bey de onun fetihten sonra şehrin ilk idarecisi olduğunu söyler. Ulubatlı Hasan'ın da anıldığı 500. yıl (1953) kitabesi Topkapı yakınlarında restore edilen kuleye yerleştirilmiştir.

FETİH ARTIK ÇOK YAKINDIR!

ULUBATLI HASAN'DAN İLK OLARAK RUM KAYNAKLARINDA SÖZ EDİLDİ

BİZANS YARDIMI Kimi Bizans tarihçilerine göre, Türklerin şehri zaptetmesi, bazı din adamlarının bugün Edirnekapı civarındaki bir kapıyı açmaları sayesinde gerçekleşti

Ancak Bizans tarihçisi Dukas, araştırmacıların pek sevdiği başka bir hikaye anlatmıştır. Aslına bakılırsa onun anlattığı, daha eski bir hikayenin İstanbul'un fethine uyarlanmış bir yorumudur.

Bu yoruma göreTekfur Sarayı yakınlarında karşı hücum için dışarı çıkan Bizans askerleri kapıyı açık unutmuşlar, fırsattan yararlanan Osmanlı askerleri de şehre bu kapıdan girmiştir.

Aynı hikayenin iki versiyonu farklı daha vardır. Bunların ilki, Ortodoks din adamlarının mezhep kavgasından kaynaklanan nedenlerle Türk askerlerine şehrin kapısını bilerek açtığından, ikincisi ise yine din adamlarının kapıyı dikkatsizlikle açık unuttuğundan söz eder. Hangi versiyonu kabul edilirse edilsin bu hikaye, esasında fethedilemez bir kent sanılan Kostantiniye'nin Türklerin maharetinden çok, ya müdafilerin vahim bir hataları ya da işbirlikçilerin bir ihaneti sayesinde düştüğü iddiasına yaptıkları vurguyla dikkati çeker.

ARKEOLOJİ

ÇÖPLERİN ALTINDAKİ ŞEHİTLER
Günümüzde fetih şehitleri, Ulubatlı Hasan sembolünün altında unutulmuştur. Kentin içinde birçok yerde tek tek görülen mezarlar, halk rivayetlerinde fetih şehitleri adıyla anılır. Bunların envanteri yoktur. Muhtemelen fetih sırasında sokaklarda yaşanan mücadelede ölenler de buralarda gömülüdür. Surların etrafındaki mezarlar ise, birçok şehidin birarada gömüldüğü yerler olmalı. Bunlara "Şüheda kuyusu" deniyor. Bunlardan biri, Yedikule Kapı'nın hemen dışında eskiden bir türbe yapısı imiş, zamanla bakımsızlıktan yıkılmış. Kitabesi bir duvar üzerine iliştirilmiş, yeşile boyanmış. Mezarlığın içi evsizlere barınak olmuş; çöpler buraya atılmış. Milyonlarca dolarlık gösterişli projeler ve müzeler herkesi heyecanlandırıyor, ama fethin unutulan şehitleri çöpler altında yatıyor.

YAĞMADAN KAÇANLAR KİLİSEYE SIĞINDI

29-31 MAYIS 1453 SİVİL HALKIN BİR BÖLÜMÜ, FATİH SAYESİNDE KURTULDU

Osmanlı Resim Sanatı

Şerif bin Seyyid Muhammed'in kitabından İstanbul'un fethi, 1600.

Ordunun birçok koldan şehre girmesi ile Bizans kuvvetleri ve halk, yarımadanın ucuna doğru çekilmeye başladı. Surlar üzerindeki Ceneviz askerleri, yaralanan komutanları Giustiniani ile birlikte Haliç'teki gemilerine kaçar. Halkın bir kısmının, muhtemelen zenginlerin de Haliç'teki gemilere ulaşıp Marmara'ya açıldığı bilinmektedir.

İmparator 11. Konstantinos, askerlerin surları terk edip geri çekilmesini engellemek isterken şiddetli mücadelenin arasında kalır ya da bilerek bu mücadeleye girer. Yedikule'ye doğru çekilen imparator ve beraberindekiler, surlara yakın bir yerde kente dağılmaya başlayan Azep askerleri ile çatışır ve bu sırada imparator hayatını kaybeder. Yanındakiler de onu korumaya çalışırken öldürülür. Bizans'ın son imparatorunun, yönettiği şehri sonuna kadar kahramanca savunmaya çalıştığı ve bu sırada da hayatını kaybettiği açıktır. Surlar aşıldıktan sonra, sokaklarda çatışmalar devam eder. Şehir halkının bir kısmı ölene kadar direnir. Kaynaklar kimi semtler teslim olurken kimi semtlerin ciddi bir mücadele gösterdiğini anlatır. Halkın çoğu Ayasofya'ya doğru çekilir, hatta yapının içine girer. Bütün savaşların korkunç hadiseleri İstanbul'da da yaşanır. Halkın çoğu esir edilir. Dukas, paraya düşkün kimi Osmanlı askerlerinin, ileride satabilmek için insanları öldürmeyip esir aldıklarını anlatır. Esir alınan soylu ve önemli kişilerin bir kısmı, fidyesi bizzat Fatih tarafından ödenerek serbest bırakılır. Yağma sırasında birkaç bin kişinin öldürüldüğü söylenir. Kuşatma ve son saldırıdaki Türk kayıpları ise yaklaşık 10 bin olarak verilir.

RİVAYET

Evliya Çelebi, fetihten sonra Ayasofya ve büyük kiliselerden alınan ikonaların Okmeydanı'na götürüldüğünü ve ok talimlerinde kullanıldığını yazar. Müslümanlar, ikonalara put, Türkler de nişan oklarında "puta oku" dediklerinden, yakıştırmaları seven Evliya'nın, Ayasofya ikonalarını Okmeydanı'ndaki okçuluk talimlerine hedef yapmasını yadırgamamak gerekir.

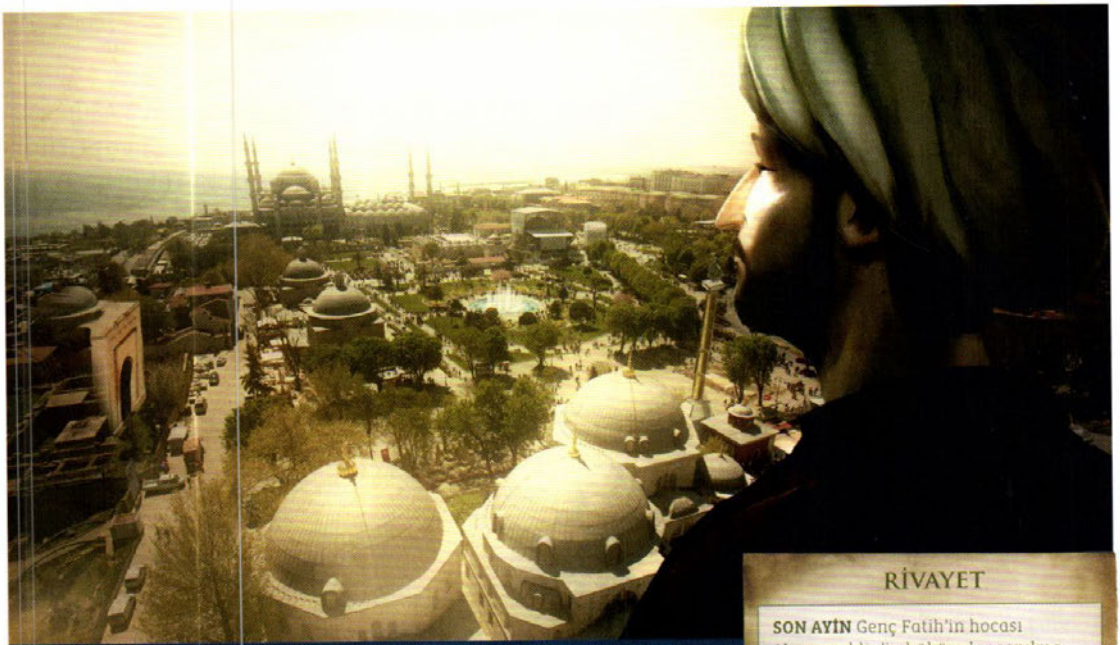

YAĞMADAN KAÇANLAR OSMANLI ORDUSUNUN ŞEHRE GİRMESİYLE, HALKIN BİR KISMI AYASOFYA'YA SIĞINDI. BÜTÜN SAVAŞLARDA YAŞANAN KORKUNÇ HADİSELER, İSTANBUL'DA DA TEKRARLANDI

SANA AYASOFYA'DAN BAKTIM AZİZ İSTANBUL

ŞEHRE GİREN FATİH SULTAN MEHMED, ŞÜKÜR NAMAZI KILDI

29 MAYIS 1453

ŞEHRE İLK BAKIŞ FATİH, AYASOFYA'NIN KUBBESİNE ÇIKTIĞINDA ONU BİZANS SARAYI'NIN VE HİPODROM'UN YIKINTILARI KARŞILADI

Salı günü öğlene doğru, Osmanlı ordusu şehre kısmen hâkim olur. Sonrasında bizzat Fatih de, beraberinde 200 solak ile şehre girer. Onu genç hanımların attığı çiçekler arasında, zırhlar içinde beyaz atıyla şehre girerken gösteren tablolar sanatçıların hayalgücünün ürünüdür. Bu olaya çok az kimse şahit olsa da, onun kente girişi uzun süre önemli bir imge olarak yaşamıştır. İstanbul'un işgal günlerinde Fransız işgal kuvvetleri komutanı General Charpy'nin beyaz bir atla Cadde-i Kebir'den büyük bir törenle geçmesi, Fatih'e bir naziredir.

Fatih öncelikle Ayasofya'ya doğru yönelir ve kentin bu en büyük yapısına girer. Bu sırada bir mermeri tahrip etmekte olan askeri, "Sizin aldığınız hazineler ve esirler size artık yeter, şehrin yapıları ise bana aittir" diye uyarır. Tursun Bey'e göre Ayasofya'nın kubbelerine kadar çıkmış, şehri buradan seyretmiş ve kentin harap durumuna bakarak, "Perdedari mi küned der tak-ı kisra ankebut/ Bum nevbet mi zened der kal'a-i Efresyab (Örümcek, Kisra'nın penceresinde perdedarlık yapıyor; Baykuş, Efresyab'ın kalesinde mızıka çalıyor)" şeklinde Farsça bir beyit okumuştu. Sonrasında yapıda şükür namazı kıldığı ve camiye çevrilmesi için hemen çalışmalara başlandığı söylenir. Nestor İskender ise Ayasofya önünde sultanın atından indiği ve secdeye kapanarak Allah'a şükrettiğini anlatır. Yapının içine girdiğinde büyük bir hayranlık duyan Fatih, din adamlarının ve halkın ayaklarına kapanması sonucu onlara hayatları ve inançları konusunda teminat verir.

ARKEOLOJİ

SARAYLAR ZATEN HARAPTI

Fatih'in söylediği şiirin, İstanbul hipodromunu ve çevredeki sarayları tanımladığını düşünenler kısmen haklıdır. İmparatorların Magnum Palatium dedikleri büyük sarayları önemli ölçüde harap olmuştu. Hipodrom uzun zamandır kullanılmıyordu ve zamanla yıkılmıştı. Uzun süredir sadece bir kentten ibaret olan Bizans devleti, yoksulluktan büyük yapıların bakımını sağlayamamıştı. Hipodrom'un ve Büyük Saray'ın harabeleri bugün modern yapılar arasında görülür.

RİVAYET

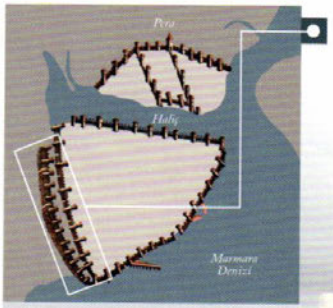
SON AYİN Genç Fatih'in hocası Akşemseddin'in hükümdar sanılması, fethin sevilen hikayelerindendir. Muhtemelen Fatih, diğerlerinden rahatlıkla ayırt edilecek durumdaydı. Ama onun gençliğine ve hocasına gösterdiği saygıya bir gönderme yapmak amacıyla bu hikaye anlatılmıştı.

Ayasofya ile ilgili Ortodoksların severek anlattığı hikaye de, Fatih'in Ayasofya'ya girmesi ile son ayini gerçekleştiren rahibin bir duvardan geçerek kaybolmasıdır. Ayasofya'da bir gün bu son ayinin tamamlanacağına inananlar da vardır (!).

BÜYÜTEÇ

SADECE OSMANLI ORDUSU AŞABİLDİ

KARA SURLARI

İstanbul'un kara surları İmparator Theodosius (408-450) tarafından Balkanlar'daki Hun yayılmasına karşı yaptırıldı. Zeytinburnu'ndan Edirnekapı yakınlarındaki Tekfur Sarayı'na kadar devam ediyordu. Surların tasarımı, Anadolu ve Mezopotamya geleneğinin en mükemmelidir. 5. ve 15. yüzyıl arasında birçok ordunun kuşattığı ve savaşların yaşandığı surları, sadece Osmanlı ordusu geçebildi.

ARKA SUR

Savunmanın esasını oluşturan bu hat, 5 metre genişlikte ve 11-14 metre yükseklikteydi. Duvarların içi moloz taş ve harç ile doldurulmuştur. Sekiz ana kapı ve çok sayıda tali kapı vardı.

ÖN SUR

4 metre genişliğindeki bu duvarın üzerinde 99 kule tespit edilmiştir. Bu surlarda iki savunma katı oluşturulmuştur. Bunlardan ilki mazgallarla donatılmış, ikincisi ise seyirdim hattı olup dendanlar ile korunmuştur.

HENDEK

Surların önünde 20 metre genişliğinde 10 metre derinliğinde olan hendeğin iç duvarları bazı araştırmacılara göre su tutmak için inşa edilmişti. Ancak hendeklerin içinde su olup olmadığı hâlâ kesin değildir. Su dolu bir hendeği mi boş bir hendeği mi geçmek zordur sorusu tartışılır.

HENDEK SİPERLİKLERİ

Hendeklerin önünde inşa edilen dendan dizisi, şehri hendek seviyesinde savunanları korumak içindi. Kesin inşa tarihi bilinmese de muhtemelen hendeklerle birlikte tasarlanmıştı.

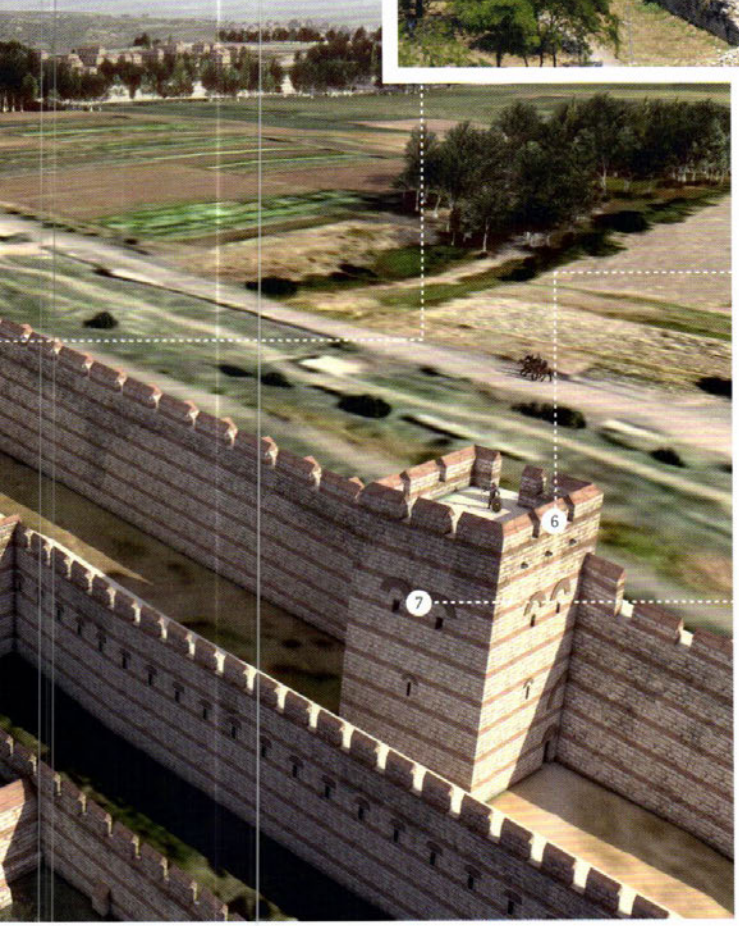
ANA KULELER

Kuleler yaklaşık 50 ila 75 metre aralıklı ortalama 25 metre yükseklikte, birkaç katlı olarak inşa edilmişti. Çoğu kare olan 96 kulenin bazıları çokgen şeklindedir. Üzerinde savunma aletleri, mancınıklar bulunan kulelerin kubbe ve tonoz gibi örtü sistemleri olduğu tahmin edilmektedir. Kuleler arkadaki arazi sahiplerince kullanılabilirdi. Ama savaş zamanı askerlere terk edilmeleri gerekiyordu. 447 yılındaki depremde kulelerin 57 tanesi çökmüştür.

5

Fotoğraf: Feridun Özgümüş

Modelleme: A. Tayfun Öner

6

DENDAN

Sur ve kulelerin üzerindeki siperliklere dendan denir. Bunlar seyirdim üzerinde bulunurlar ve arkalarında onlara dik uzanan bir duvarla da desteklenir. Sur ve kalelerin en tipik imgesi olan dendanlar, duvarların en zayıf bölümleri olduğu için en kolay yok olan bölümlerdir.

7

MAZGAL

Kale duvarlarında iç kesimleri geniş dışarıya doğru daralan ve cephede dar bir şeritten ibaret kalan pencerelere verilen isim. Mazgallar savunma yapılarının ihtiyacı olan hava ve ışık için özel olarak tasarlanmış pencerelerdir. Aynı zamanda dışarıdan isabet almadan savunma yapmak da mümkündür.

Tarihe 'objektif' bakanlar

Foto muhabirleri, çoğu zaman arka planda kalmayı göze alarak zor şartlar altında çalıştılar. Onların gözüyle yakın geçmişimizden tarihe kazınan kareler...

Erkeklerin hakim olduğu foto muhabirleri dünyasında bir kadın fotoğrafçı: Eleni Fotiadu Küreman, meslektaşlarıyla. Karenin en sol üst köşesinde Fehim Elele fotoğraf makinesini ayarlıyor. Yorgo Kaçamakoğlu (üst sırada, soldan üçüncü) ve Müeddep Erkmen de (üst sırada, en sağda) kalabalık foto muhabirleri arasında, 1950'lerin başları.

Elleri deklanşörde, gözleri vizörde saatlerce beklediler. Kimi zaman üşüdüler, acıktılar, uykusuz kaldılar, kimi zaman hayatlarını riske attılar. Doğru zamanda doğru yerde bulunarak yüzlerce kelimeyle anlatılan haberi tek bir kareye sığdırdılar. Foto muhabirleri, haberleri belleklere kazımakla kalmayıp, sonraki nesillere de tarihî belge niteliğinde kareler bıraktılar.

CENGİZ KAHRAMAN

Galata Köprüsü'nde beyanat alan foto ve haber muhabirleri, 1940'ların başı.

ETEM (TEM) BEY

Foto muhabiri Etem (Tem) Bey 26 Ağustos 1922 sabahı Kocatepe'de "Büyük Taarruz" için keşif yapan Mustafa Kemal'in bu anıtsal fotoğrafını çekerek tarihe unutulmaz bir not düştü.

BOĞOS TARKULYAN

3 Temmuz 1918'de VI. Mehmed'in cülusunu özel izinle görüntüleyen tek fotoğrafçı Boğos Tarkulyan'dı.

Bir kareleri bin sözcüğe bedel

Osmanlı döneminde 19. yüzyılın ikinci yarısında çıkan gazetelere ancak gündelik hayata dair kareler giriyordu. II. Abdülhamid döneminin baskıcı rejimi, yayıncılıkta otosansürün egemenliği demekti. Fotoğrafın, basın için vazgeçilmez önemi ve değeri, 1908 Temmuzu'ndan sonra, II. Meşrutiyet'in getirdiği "özgürlük" ortamında anlaşıldı. *Resimli Kitap* foto muhabiri olarak polise başvuran Ferit İbrahim, Türkiye'de foto muhabirlerine verilen 1 numaralı vesikanın sahibi oldu. 1910'dan itibaren ilki *The Daily Graphic* olmak üzere çeşitli gazeteler için çalışan Ferit İbrahim, 1914'te Sirkeci'deki Büyük Postane karşısında ilk fotoğrafhanesini açtı. 1919'da Beyoğlu'na taşınarak burada fotoğraf stüdyosu açan ilk Türk olarak tarihe geçti. Ardından gelenler arasında Aşil Samancı (Apollon Fotoğrafhanesi), Jean Weinberg, Sébah & Joaillier, Bogos Tarkulyan (Febus Fotoğrafhanesi) sayılabilir. Kurtuluş Savaşı döneminde, Garp Cephesi'nin fotoğrafçılığını yapan Etem Tem, ilk savaş muhabirlerindendi. Süleyman Süreyya Bükey ise, fotoğrafçılığının yanında *Foto Magazin* ve *Foto Süreyya* gibi ilk fotoğraf dergilerini yayınlayan yayıncı olarak ünlendi. 1941'de Namık Görgüç, Beşiktaş Halkevi'nde çektiği fotoğrafları projeksiyon makinesiyle göstererek başka bir ilke imza attı. 1948'de Londra Olimpiyatları'nda çektiği fotoğraflarla *Hürriyet* gazetesine hatrı sayılır bir tiraj kazandıran Âli Ersan, spor fotoğraflarının ilk kez bir gazetenin birinci sayfasında büyük kullanılmasını sağlamış oldu. 10 Kasım 1965'te kendi çektiği Atatürk fotoğraflarıyla Ankara'da Alman Kültür Merkezi'nde Atatürk fotoğrafları sergisi açan Cemal Işıksel de yeni Türkiye'nin tarihini binlerce kareyle belgeleyen ilk foto muhabirleri arasındadır.

Sébah & Joaillier'nin objektifinden Bâb-ı Âli yangını, 6 Şubat 1911.

Veliefendi Çayırı'nda At Yarışları ödülü tevzii, 1915, fotoğraf: Ferit İbrahim.

Siyasetin kırılma anlarını belgelediler

II. Meşrutiyet'in ilk seçimlerinde Taksim'deki Topçu Kışlası önünde seçim sandıkları halka gösteriliyor, 24 Kasım 1908.

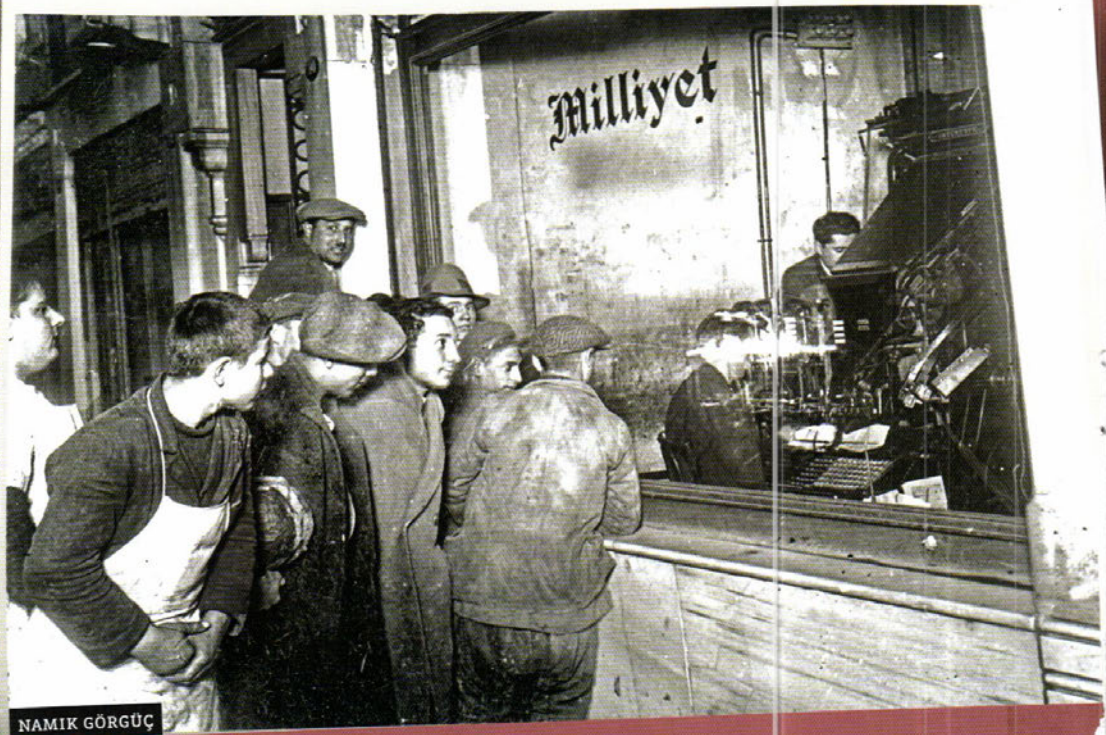
AŞİL SAMANCI

Boğaz'a 1929'dan sonra 1954'te ikinci kez gelen buz kütlelerinde hatıra, fotoğraf: Ara Güler.

Merakımızı canlı tuttular

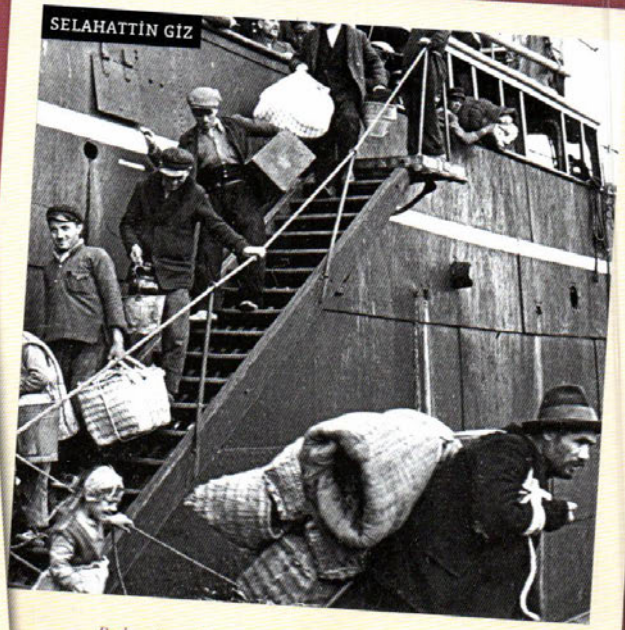
Milliyet gazetesinin Cağaloğlu'ndaki ilk binasının önünde toplanan baskı ve haber meraklısı kalabalık.

NAMIK GÖRGÜÇ

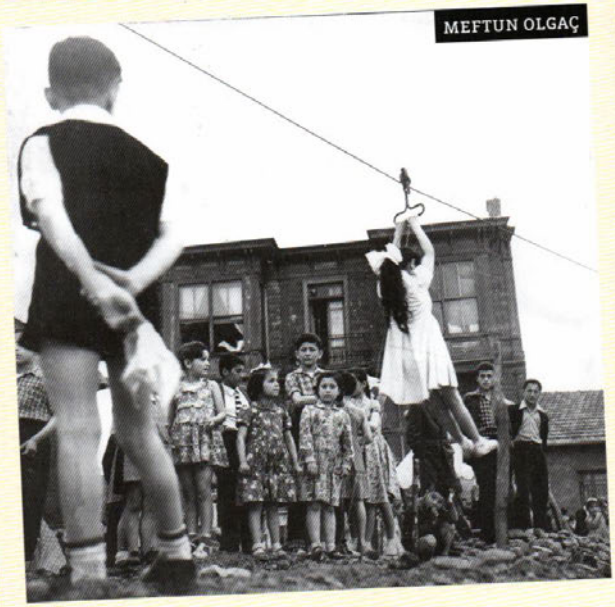
Süleymaniye Camii'nde Hafiz Kemal Bey Türkçe Kur'an okuyor: Muhabirler Âli Ersan (sağdan ikinci) yanında Selahattin Giz. Fotoğrafı çeken bilinmiyor, 1932.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye 36.000 Türk göçmen geldi. Galata Rıhtımı'nda gemiden inen göçmenler, 1950.

1930 yılı Türkiye Güzeli Mübeccel Namık Hanım, fotoğraf: Süleyman Süreyya Bükey.

Bayram yerinde çocuklar, 22 Nisan 1958.

Çatışmanın orta yerindeydiler

15-16 Haziran Olayları, daha çok spor fotoğrafları ile tanınan Hüseyin Kırcalı'nın objektifinden, 1970.

HÜSEYİN KIRCALI

Bozdoğan Kemeri'nden 1965'te açılan Atatürk Bulvarı, fotoğraf: Hilmi Şahenk

1960–1970'ler

Kadıköy'de son tramvay, 1968, fotoğraf: Şevket Uygun.

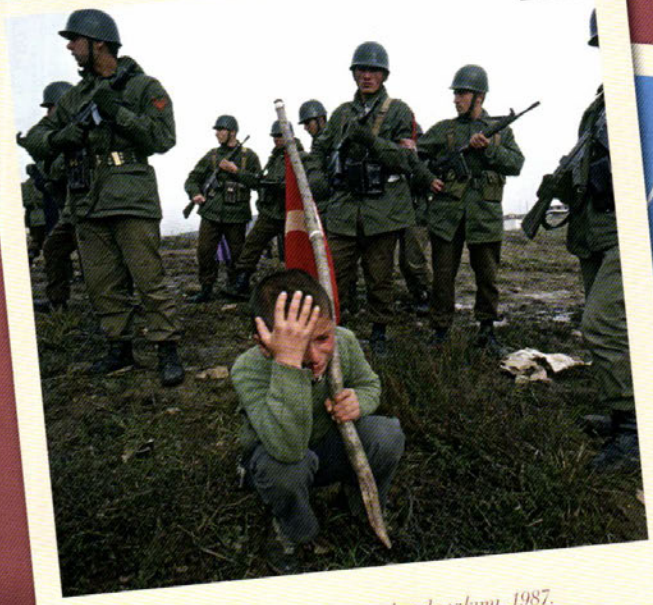
ÖZDEMİR GÜRSOY

Kanserle Mücadele Derneği'nin Hilton'da düzenlediği kermes, 2 Nisan 1969.

ŞEREF KÖYLÜBAY

Eminönü Bahçekapı'daki Sümerbank Mağazası % 60'a varan tenzilat yapınca fırsatı kaçırmak istemeyenler, 4 Mart 1970.

Pendik Dolayoba'da gecekondu yıkımı, 1987.

Londra Yaz Olimpiyatları'nda boks müsabakası, 2012.

Gümüşsuyu'nda IMF protestosu, 6 Ekim 2009, fotoğraf: Serkan Şentürk.

Ölümsüz kareler sergide

Fatih Belediyesi ve Fotoğraf Dostları Derneği'nin işbirliğiyle 2011'de Kadırga'da kurulan İstanbul Fotoğraf Müzesi, 3 Mayıs 2013'ten itibaren iki karma sergiye ev sahipliği yapıyor. Müzenin büyük salonunda açılan ilk sergi, "Basın Fotoğrafçılarından-1 (1908-2013)" adını taşıyor. Sergi, 61 foto muhabirinin çektiği 120 fotoğraftan oluşuyor. "Biz Foto Muhabirleri Çok Üşürdük..." adlı diğer sergi ise foto muhabirlerinin kişisel fotoğrafları ve portrelerinden 40 karenin yer aldığı bir seçki olarak sunuluyor. Küratörlüğünü Cengiz Kahraman'ın yaptığı iki sergi de Eylül 2013'e kadar devam edecek. Çalışmaları sergilenen foto muhabirleri arasında 1924'te *Cumhuriyet* gazetesi fotograf servisini kuran Namık Görgüç ve Cemal Göral, Sipa Press'in kurucusu Gökşin Sipahioğlu, uzun yıllar *Hayat* dergisinde çalışan Ozan Sağdıç ve Ara Güler, dünyanın ilk kadın savaş fotoğrafçılarından Semiha Es ile Menderes'in Londra'da düşen uçağında hayatını kaybeden Burhan Tan var.

BALKAN SAVAŞI-1913

İttihat ve Terakki'nin Bolayır fiyaskosu

Balkan Savaşı'nda alınan yenilgilerin biri, görece az bilinir. Halbuki bu, hem İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) tarihi açısından, hem de Atatürk, Fethi Okyar ve Enver Paşa'nın yaşam öyküleri açısından gayet önemlidir.

Bâb-ı Âlî Baskını sonrasında iktidara geçen İttihatçıların, kamuoyunu yatıştıracak askerî bir başarıya ihtiyaçları vardı. Bunun için Çatalca cephesi üzerinden genel bir saldırı istemişler, zorlukla da olsa, bunun başarı şansının olmadığına ikna edilmişlerdi. Bunun üzerine Enver Bey başka bir plan geliştirdi. Gelibolu'da bulunan Mürettep Kolordu, Bolayır'dan harekâta geçecek, Enver Bey'in kurmay başkanı olduğu 10. Kolordu ise İstanbul'dan deniz yoluyla Şarköy'e çıkarma yapacaktı. Böylece hem Çatalca'daki Bulgar ordusunun arkasına geçilmiş olacak hem de kuşatma altındaki Edirne'ye yardım olanağı doğacaktı.

8 Şubat 1913'te gerçekleştirilen harekât, iyi bir eşgüdümle yürütülemediği için, hezimetle sona erdi. Mürettep Kolordu mevcudunun yarısını kaybetmiş, 10. Kolordu ise kıyıya ancak bir-iki müfreze çıkardıktan sonra geri dönmüştü. Hezimet sonrasında iki birliğe mensup kurmay subaylar birbirlerini suçladılar. Enver Bey ve komutanı Hurşit Paşa, Mürettep Kolordu'yu zaferi tek başına kazanma sevdasına kapılmakla, yani öngörülen zamanlamadan erken harekete geçmekle; Mürettep Kolordu Komutanı Fahri Paşa ve Kurmay Başkanı Fethi (Okyar) Bey ise 10. Kolordu'yu gecikmekle suçladılar. Gerçekten de 10. Kolordu karaya geç çıkmış, ancak bu gecikmeyi Mürettep Kolordu'ya bildiren telgraf da çok geç gelmişti. Mürettep Kolordu, plana uygun hareket etmemekle de suçlanıyordu. Yalnızca bir ileri harekât yapıp 10. Kolordu'nun karaya çıkmasını beklemesi gerekirken, saldırıya geçmişti.

Operationen an den Dardanellen, Hans Rohde

Mustafa Kemal ve Fethi Beyleri Balkan Savaşı'nda gösteren nadir bir fotoğraf.

İttihatçılar, Balkan Savaşı'na tepkileri yatıştıracak bir başarı istiyordu. Bulgar ordusuna karşı Bolayır operasyonu hezimetle sonuçlanınca, Mustafa Kemal ve Fethi Beyler istifa etti.

Kendisi de asker olan Sadrazam Mahmut Şevket Paşa ve Başkomutan Vekili Ahmet İzzet Paşa iki ateş arasında kaldılar. Gayet iyi tanıdıkları ve parlak ama çok genç ve tecrübesiz gördükleri üç kişi, karşılıklı ateş püskürüyorlardı. Bir yanda bir kolordunun kurmay başkanı Enver Bey, diğer yanda başka bir kolordunun kurmay başkanı Fethi ve harekât şubesi başkanı Mustafa Kemal Beyler vardı.

Sonuçta başkent politikası galip geldi ve rütbesi daha yüksek olan Hurşit Paşa, Mürettep Kolordu'ya komutan tayin edildi. Bunun üzerine Fahri Paşa ile Fethi ve Mustafa Kemal Beyler istifa ettiler. Sorun ancak sadrazamın bizzat Bolayır'a gitmesiyle çözüldü. Enver Bey Çatalca cephesine verilmiş, Fethi Bey İstanbul'a dönmüş, Mustafa Kemal Bey ise Mürettep Kolordu'nun kurmay başkanı olmuştu. Balkan Savaşı bittikten sonra Fethi ve Mustafa Kemal Beyler, İTC yönetiminde Sofya'ya büyükelçi ve askerî ataşe atanarak iç politikadan uzaklaştırılacaklardı.

Ahmet Kuyaş

KANUN-I CEZA'DAN BU YANA HEP AYNI KAFA

MAHKEME 15 NİSAN 2013 TARİHİNDE PİYANİST FAZIL SAY'I "HALKIN BİR KESİMİNİN BENİMSEDİĞİ DİNİ DEĞERLERİ ALENEN AŞAĞILAMAK" SUÇUNDAN 10 AY HAPSE MAHKÛM ETTİ. AMA BU BİR İLK DEĞİLDİR. HUKUK TARİHİMİZDE HÜSEYİN RAHMİ'DEN SABAHATTİN ÂLİ'YE, NEYZEN TEVFİK'E, DOKTOR ABDULLAH CEVDET'E VE BURHAN APAYDIN'A KADAR BUNA BENZER DAHA PEK ÇOK KARAR ÇIKMIŞTI.

Siyasilere hakaretten ötürü ceza almış birçok edebiyatçı, şair, yazar akla gelebilir. Ancak aile kurumunu temelinden sarsmak yahut halkın dinî değerlerini rencide etmek ve aşağılamak gibi suçlardan mahkum olmuş sanatçıların ve edebiyatçıların sayısı da azımsanmayacak kadar çok. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında yürürlükte olan "Kanun-ı Cezâ"dan beri değişik dönemlerde yürürlükte olan ceza kanunlarının ilgili maddeleri, halkı, aile kurumunu, dinî değerleri aşağılamakla suçlanan sanatçıların ve edebiyatçıların karşısına sıklıkla çıkartılmış. 1858'de yürürlüğe giren ve zamanla birçok değişikliğe uğrayan 264 maddelik Ceza Kanunu Cumhuriyet'in ilânından sonra 1926'da değiştirilmiş, bu yeni kanunda İtalyan ceza hukuku temel alınmıştı. Bundan sonra 50'den fazla kez değişikliğe uğrayan Ceza Kanunu son olarak 2004'te değiştirilmiş ve 2005'te yürürlüğe konmuştu.

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde yürürlükte olan ceza yasasının 138. ve 139. maddeleri bu konuyla ilgili.

138. madde "Devlet-i Aliyye'nin emr ü ruhsatiyle açılan matbaalarda saltanat-ı seniyye ve erbab-ı hükumet ve teb'a-yı saltanat-ı seniyyeden olan bir millet aleyhinde gazete veya kitab ve evrak-ı muzırra tab' ve neşrine mütecasir olan kimse"nin matbaasının kapatılacağını ve 10 ilâ 50 mecidiye altınına kadar para cezasına çarptırılacağını; 139. madde ise "Adab-ı umumiyeye muhalif olarak nazımen (şiir) ve neşren (yazı) hezel ve hicve dair şeyleri veyahut edebsizce resim ve tasviri basan, basdıran ve neşreden kimseden" bir ilâ beş mecidiye altını ceza alınmasına dair hüküm bulunuyordu. İlgili ceza kanununda buna benzer başka örnekleri de sıralamak mümkün.

TÜRK CEZA KANUNU'NDA MÜSTEHCENLİK

1926'dan 2005 Nisanına dek yürürlükte olan Türk Ceza Kanunu'nda da benzer ilgili maddeler bulunuyordu. Bunlardan 141. ve 142. maddeler, Komünizm ve Sosyalizm propagandasına karşıydı. 159. madde "devletin ve hükümetlerin manevi şahsiyetini tahkir" suçlarında devreye giriyordu. 163. madde, laiklik ilkesine karşı işlenen suçlara ve "müstehcen"liğe karşı kullanılırken 311. ve 312. maddeler suç işlemeye tahrik ve suçun övülmesi halinde devreye giriyordu. Bu maddeler ağırlıklı olarak siyasî suçlarla ilgili ise de mesela Atatürk'ün hatırasının aşağılanması durumunda da aynı maddelerden dava açılabiliyordu. Yine ceza kanununun 175. maddesi "din hürriyeti aleyhine işlenen cürümler" ile ilgiliydi, ne var ki yakın geçmişe kadar çok fazla dillendirilmiyordu. Toplumun genelini çok fazla meşgul etmeyen bu tür olaylarda ceza mekanizması devreye girmiyor, çok fazla ceza verilmiyordu.

Müstehcenlik kavramı ise 1960'ların sonundan itibaren özellikle Kuzey Avrupa ülkelerinde sayıları hızla artan yayınlardan sonra Türk ceza hukukunda yeniden gündeme gelmişti. Kanunun 426. maddesi müstehcenlik, açık-saçıklık, sinema ve görsel sanatlarda teşhir ile erotik ve pornografik öğelerle ilgiliydi. Bu yıllarda düşünce özgürlüğü ağırlıklı olarak siyasî düşünce/özgürlük ve cinsel düşünce kavramları etrafında şekilleniyor, ceza kanununun 175. maddesini ilgilendiren din hürriyeti fazla işlenmiyor, mahkemelerde de gündeme gelmiyordu.

1980'lerden hemen sonra bilim ve sanatta özgürlük daha sık telaffuz edilir oldu. Bir diğer tartışma ise "müstehcenlik" kavramındaki "rölativite" yani görecelik idi. Birine göre müstehcen olan bir resim, bir başkasına göre erotik, üçüncü bir kimseye göre ise pornografik bulunabilirdi. Örneğin o yıllarda Ege'deki bir antik kentte ziyaretçilere satılmak üzere basılan heykel kartpostallarında gözüken kadın memeleri, beldeyi dolaşan bir öğretmen tarafından şikayet edilmiş ve "pornografik" öğeler barındırdığı gerekçesiyle toplattırılmış, bu tür kartların bastırılması da uzun bir süre yasaklanmıştı.

Metin Erksan'ın yönettiği Yılanların Öcü (1962) filmi, Türkiye'yi fakir ve ilkel tanıttığı gerekçesiyle sansürlenmiş ve bazı sahneleri yasaklanmıştı.

The Simpson's RTÜK'ün kararıyla 53 bin lira para cezasına çarptırıldı.

MUZIR NEŞRİYAT TEHDİDİNİN YERİNİ DİNE HAKARET ALIYOR

1980'lerin sonunda karşımıza çıkan ve aile değerlerini temelinden sarsan yayınlara karşı gündeme getirilen bir diğer kanun ise "Küçükleri muzır neşriyattan koruma kanunu" idi. Turgut Özal'ın başbakanlığı sırasında yürürlükte olan kanun uyarınca pek çok dergi poşete girmiş, sinema afişlerinde ve gazetelerdeki kadın resimlerine siyah bant konmuş, gazete bayilerinde ve kitapçılarda toplumun genel ahlak kurallarını ihlal edecek bu gibi yayınların görünür şekilde satılması yasaklanmıştı.

Danıştay da yine bu tarihlerde verdiği bir kararla bu gibi yayınları ancak 18 yaşından büyüklerin görmesine ve edinmesine izin vermişti. Para cezaları da hayli caydırıcıydı. İlgili yayının tirajı üzerinden hesap edilen cezalar kimi zaman milyon liraları buluyordu. Öyle ki, kesilen cezaları ödeyemez hale gelen bazı büyük yayın organlarını ayakta tutabilmek için iki kez para cezaları affedilmişti.

2000'lerden sonra ise genel kanı cebir ve şiddet içermediği ve toplum içindeki barışı zedelemeyeceği sürece düşüncelerin serbestçe söylenebilmesi yönündeydi. ▶

Cumhuriyet adaletinin tecellisi
"Afrodit,, beraet etti
ek kararı veren hâkim eserin müstehcen
nı, I. Hakkı Konyalının ehli hibre olmak
ifını haiz bulunmadığını tasrih etti
Cezaevinde 120 gün yatacak
Böyle gitti
Allah kurtarsın
Son raundu hükmet kazandı
Kırgın değilim
Hürriyet 22 Mart 1999
1940'lardan 2000'lere düşünce özgürlüğüne ilişkin davalar basın tarafından ilgiyle izlendi.

Bu dönemde ceza kanunun en çok işlem yapılan maddeleri 159., 311. (suç işlemeye teşvik ve tahrik) ve 312. (işlenmiş suçun övülmesi) maddeler olmuştu. 2004'te değiştirilen ve Nisan 2005'ten itibaren yürürlüğe giren yeni ceza yasasında ise bazı değişikliklere gidildiği görülüyor. Amerikan Federal Mahkemesi'nden alınan "yakın ve mevcut tehlike yaratmadıkça" (clear and present danger) ifadesi, pek çok tutumun ve fikrin suç haline gelmesi ile sonuçlandı. Bu dönemde terör (dolayısıyla Terörle Mücadele Kanunu) ile örgüt kurma gündemdeki suçlar haline geldi. Yeni kanunda yer alan 216. madde "cemiyetin muhtelif sınıflarını birbirine karşı kin ve adavete (düşmanlığa) teşvik etmek" suçuyla ilgili.

Fazıl Say'ın, Ömer Hayyam'ın bundan neredeyse 900 yıl önce söylediği bir rubaisini twitter'da paylaşmasının ardından aldığı 10 aylık hapis cezası da yine 216. maddenin bu kez 3. fıkrası ile ilintili: "Halkın kin ve düşmanlığa tahrik edilmesi ve aşağılanması". Bugünkü Türk Ceza Kanunu'nun 115. maddesi (eski kanunun 175. maddesi) ise "inanç ve düşünce özgürlüğünün engellenmesi" suçundan bahsediyor. Yeni ceza kanunundaki 115, 125 ve 216. maddelerse dinî özgürlükleri aşırı derecede korumakta. Örneğin 226. maddede bahsi geçen

Mahkemelerde başta laikliğin tehdit altında olması gündemdeydi. 1980'lere gelindiğinde müstehcenlik, 2000'lerde ise dinî değerlerin rencide edilmesi ön plana çıktı.

"cinsel özgürlük" yeni kanunda eskisiyle mukayese edildiğinde olabildiğince kısıtlanmış. Çocuk istismarının önüne geçilmesi amacıyla hazırlandığı savunulan maddede "ölüyle ve hayvanla cinsel ilişki" gibi uç örnekler barındırıyor, böylelikle ceza arttırılıyor. Ceza kanunundaki 214. Madde ise suça teşvik ile ilgili. 1. fıkrasında, "Suç işlemek için alenen tahrikte bulunan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.", 2. fıkrasında, "Halkın bir kısmını diğer bir kısmına karşı silahlandırarak, birbirini öldürmeye tahrik eden kişi, onbeş yıldan yirmidört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." Ve son fıkrasında ise "Tahrik konusu suçların işlenmesi halinde, tahrik eden kişi, bu suçlara azmettiren sıfatıyla cezalandırılır." deniyor. Kanun maddelerindeki sınırın genişliğinde bir fikri, bir yazıyı veya sanat eserini görece "suç unsuru" yahut "toplumun bir kesiminin dinî inançlarını tahkir"den suç saymak işten bile değil. Halbuki özgürlüklerden yoksun diye yıllardır şikayetçi olduğumuz 1982 anayasasının 27. Maddesinde bile "herkes bilim ve sanatı özgürce öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda yayın yapma hakkına sahiptir" denilerek bilim ve sanatta sınırlama olmadığı vurgulanıyor.

Nazım Hikmet'in şiirleri, hapse girdiği 1938'de tamamen yasaklıydı. 1943'te, Nazım Hikmet'in arkadaşı A.Kadir (İbrahim Abdülkadir Meriçboylu) savaş karşıtı şiirler yazmaktan beş yıl sürgün cezasına mahkûm edilmişti. Aziz Nesin, *Markopaşa* gazetesinden ve hiciv içeren pek çok kitabından ötürü sayısız cezaya çarptırılmıştı. 1944'te Rıfat Ilgaz'ın kırmızı kapaklı *Sınıf* isimli kitabı yasaklanır, yazar ise 6 ay hapse mahkûm edilir. Yine aynı yıl siyasetle uzaktan yakından ilgisi olmayan Sait Faik'in *Medar-ı Maişet Motoru* isimli eseri, -adından olacak- toplatılır. 1949'da ise Mahmut Makal, *Bizim Köy* adlı romanından ötürü, muhtemelen "köycülük" yaptığı gerekçesiyle tutuklanır, hapishanenin yolunu tutar. DP iktidarı dönemine gelince yasakların bazıları kalkar ama düşünce ve sanat özgürlüğü, darbe yemeye devam eder. Cemi Atlı'nın uşşak bestesi 1950'lerin başından itibaren radyolarda çalınmaya başlanır ama Arif Damar, Melih Cevdet, Metin Eloğlu, Şükran Kurdakul gibi birçok yazar ve şair, kitapları yasaklanan isimler arasına katılır. Yasaklar, toplatmalar ile sanat ve düşünce özgürlüğüne darbe indiren cezalar bugüne dek sürer gelir...

Yıllar önce yazılmış bir şiir, binyıllar önce yontulmuş bir heykel, eğer 2013'ün Türkiyesi'nde müstehcen bulunup suça teşvik olarak algılanıyorsa herhalde bilinç düzeyimizi, eğitim sistemimizi ve algılarımızı yeniden sorgulamamız, irdelememiz gerekiyor. ■

Prof. Dr. Köksal Bayraktar ve Işıl Aral ile yapılan görüşmenin ardından yazı haline getirilmiştir

ENDERUNLU FÂZIL BEY

Devlet matbaasında basıldı, sonra toplatıldı

Divan şiirinin önemli şairlerinden Enderunlu Fâzıl Bey 1759'da doğmuş, küçük yaşta Topkapı Sarayı'na alınmış, enderundan yetişmişti. Şiirlerinin çoğu müstehcendir. Divanının haricinde *Hubanname* (oğlanlar kitabı), *Zenanname* (kadınlar kitabı) ve *Çenginâme* adlı eserleri bulunan Fâzıl Bey'in bu müstehcen şiirleri *Defter-i Aşk* adı altında 1837'de Matbaa-i Âmire'de basılır. Elden ele dolaşmaya başlamasından kısa bir süre sonra kitabın alınıp satılmasının uygun olmadığı hükmü verilir. Osmanlı devrinde müstehcen olduğu için toplatılan ilk kitap olma özelliğini taşıyan *Defter-i Aşk*, okuyucu ve meraklılarınca o kadar rağbet görür ki, aynı yıl Çemberlitaş'taki Vezirhanı'nda kaçak baskısı yapılır, bu baskıyı değişik boylardaki diğer kaçak baskılar izler. *Defter-i Aşk*'ın Maarif Nezareti'nden alınan ruhsatla basılabilmesi için 1870 senesini beklemek gerekecektir.

Burak Çetintaş arşivi

Defter-i Aşk'ın ilk baskısı toplatılarak imha edilmişti.

NEYZEN TEVFİK (KOLAYLI)

'Haksızlık ediyorsunuz hâkim bey'e 6 ay ceza...

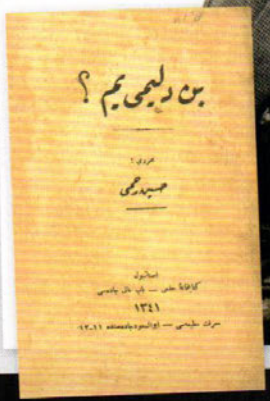
Neyzen Tevfik, dönemin iktidarını, devlet ricalini keskin beyitleriyle hicveden kuvvetli kalemlerdendi. İlk şiirleri *Muktebes* isimli bir mizah mecmuasında yayımlandı. Zaman zaman devrin padişahı II. Abdülhamid'i hicveden şiirler de kaleme alıyordu. Hiciv şiirlerinin bazıları da 1902'de Mısır'a birlikte gittiği Şair Eşref'in çıkarttığı *Deccal* isimli mizah gazetesinde çıkıyordu. Yazdığı şiirlerden dolayı takibata uğrayan Neyzen Tevfik bu yüzden birkaç kez tutuklanmıştı. Mısır'da bulunduğu yıllarda bir suçtan ötürü mahkemede hâkim huzurundayken karardan memnun kalmayarak "Haksızlık ediyorsunuz reis bey..." demesi üzerine tutuklanmış ve altı ay hapse mahkum olmuştu.

Hatıra-i Uhuvvet, 2000

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Sevdiği kadının eldiveniyle sevişince!

Yazarlık hayatına başladığı ilk günden itibaren yediden yetmişe büyük kitlelerin severek okuduğu yazarlar arasına katılan Hüseyin Rahmi de müstehcenlik iddiasıyla birkaç kez yargılanmıştı. Yazarın 60'a yakın eseri gerçi İstanbul hayatı ve mahalle yaşayışını anlatsa da bazılarında dejenere gençliğin yaşayışı, gizli sevişmeler, çoğunlukla sapık kabul edilen sevgi anlayışları da konu edilmişti. *Mürebbiye* (1899), *Ben deli Miyim?* (1926), *Utanmaz Adam* (1934), *İnsanlar Maymun Muydu?* (kitap olarak 1968) ve *Deli Filozof* (kitap olarak 1964) gibi eserlerinden ötürü başı derde girmişti. *Ben Deli Miyim?* romanının kahramanı Şadan'ın, tutku ile aşık olduğu ancak açılamadığı kadının masa üstünde unuttuğu eldiveniyle sevişmesi, Beyoğlu'nda bir genelevde uygulanan fuhuş tekniklerini ve uyuşturucu partilerini etraflıca anlatması, yazarın mahkemeye çıkmasına sebep olur. Müstehcenlik damgası yiyen ve aile kurumunu temelinden sarsmakla suçlanan Hüseyin Rahmi hâkim karşısına bizzat çıkar ve kendini savunur: "Cinsellik anlamında müstehcenlik tahrik saikiyle yapılır. Benim eserimde ise müstehcen olan kısımlar tahrik etmek bir tarafa, cinsî sapkınlıklardaki ibret verici yanı işaret eder." Hüseyin Rahmi'nin başı, *Mürebbiye* romanından ötürü de derde girmiştir. Mütareke döneminde filme alınan romanda, yaşadığı konaktaki genç, yaşlı erkekleri baştan çıkaran Fransız mürebbiyenin Fransız milletini küçük düşürdüğünü düşünen Fransızlar yazar hakkında takibat yapmak ister, ancak diğer işgalci birlik kumandanlarının araya girmesi ile mesele büyümeden kapanır.

بن دلیمی یم ؟

حسید حمی

استانبول

کاغذخانه عامره — طب خانه عامره

۱۳۴۱

Hüseyin Rahmi, *Ben Deli Miyim?* romanı yüzünden mahkemeye çağırılmıştı.

Hatıra-i Uhuvvet, 2000

DR. ABDULLAH CEVDET (KARLIDAĞ)

'Türklerin dini Bahaîlik olmalıdır'

Arapkir'de 1869'da doğan Abdullah Cevdet Mekteb-i Tıbbiye'den doktor çıkmasına rağmen bu dönemde yetişen diğer gençler gibi siyasetle yoğun olarak ilgilendi. Kamuoyunda geniş yankı uyandıran *İçtihad* dergisini yayımlamaya başladı. 1911'de İstanbul'a döndü. *İçtihad*'ın Mart 1922'de çıkan 144. sayısında yayımlanan ve yeni din olarak Bahaîliğin kabul edilmesini teklif eden makalesinden ötürü açılan davada iki yıl hapse mahkum edildi, ancak uzun süren davanın ardından karar temyizde bozuldu. Dava sürerken 1926'da ceza kanunundaki "peygambere hakaret" ile ilgili madde kaldırılınca davası da düşmüş oldu. Dr. Abdullah Cevdet'in Türk ırkını güzelleştirmek için Avrupa'dan damızlık erkek getirilmesine ilişkin fikirleri de ortaya atıldığı günlerde uzun süre tartışma konusu olmuştu.

LEMİ ATLI

Bu rüzgâr-ı bî-mededin inkılâbı var

Lemi Atlı'nın 1920'lerde bestelediği meşhur "Bu imtidâd-ı cevre-kim bahtın şitâbı var" sözleriyle başlayan uşşak şarkısı bir dönem şiddetle yasaklanmıştı ama herhangi bir kanuna dayanarak yahut bestekârının kabahatinden değil, çok daha tuhaf bir sebepten. İzmir suikasti davasında suçlu bulunanlardan Ziya Hurşit Bey idam sehpasına çıkarıldığında bu şarkıyı okur. Yine aynı davada idama mahkum olan Dr. Nâzım'a da son arzusu sorulduğunda "Gidin paşaya söyleyin, bu rüzgâr-ı bî-mededin inkılâbı var" diyerek aynı şarkının son mısraını okur. Haber Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya uçurulur. Dr. Nâzım'ın idam kararını imzaladığı sırada haberi alan Paşa hayli hiddetlenerek "Kaldırın bu şarkıyı" der ve şarkının icrasını yasaklatır. Lemi Atlı'nın bestesi ancak yıllar sonra, iktidar değişip Dr. Nâzım'ın akrabası Adnan Menderes başbakan olduğunda ve ilk kez Alaeddin Yavaşça tarafından önce özel bir davette, ardından da radyoda icra edilebilir!

NASUHİ BAYDAR

'Müstehcen' çeviri aylarca mahkeme edildi

Dünyanın savaşla boğuştuğu 1940'ın ilk aylarında Türkiye'nin en çok konuştuğu konulardan biri de Afrodit davası olmuştu. Ünlü Fransız yazar Pierre Louys'un 1930'larda kaleme aldığı ve kısa sürede pek çok dile çevrilerek defalarca basılan *Afrodit* isimli kitabı, 1939'da devrin ünlü çevirmeni Nasuhi Baydar eliyle Türkçeye kazandırılmıştı. Kitap basıldıktan kısa bir süre sonra İstanbul cumhuriyet savcılığı tarafından müstehcen bulunmuş ve mütercimi ile yayıncısı Semih Lütfi Erciyaş aleyhine dava açılmıştı. Davada, davalıların avukatlığını ise ünlü hukuk adamı ve yine dönemin ünlü romancısı Esat Mahmut Karakurt üstlenmişti. 10 Ocak 1940'taki ilk davanın ardından ikinci dava 5 Şubat'ta görülmüştü. Karakurt'un ateşli savunmasının yanısıra, şahit olarak dinlenen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi hocaları ile, Peyami Safa, Necip Fazıl, Refik Halid, Hüseyin Cahid ve Vâlâ Nureddin gibi ünlü yazarlar lehte görüş bildirmiş, buna karşın bilirkişi olarak tayin edilen İbrahim Hakkı Konyalı aleyhte görüş içeren raporunu mahkemeye sunmuştur. 1 Mart 1940'taki son celsede kitabın satışında ve basılmasında mahzur olmadığı karara bağlanır, tercüman Nasuhi Baydar ile yayınevi sahibi semih Lütfi Erciyaş beraat eder. Ertesi gün gazeteler Afrodit davasının genç ve modern Cumhuriyet'e yakışır şekilde sonuçlandığını sevinçle duyururken, aynı sayfada küçük bir haber daha göze çarpar: İbrahim Hakkı Konyalı'nın tutumu ve davada bilirkişi olabilmek için çalıştığı gazete ile ilişiğini kesmiş olmasından dolayı Türk Basın Birliği'nden ihraç edileceği haberi...

1940'ın ilk aylarında kamuoyunu meşgul eden 'Afrodit davası'nın açılmasına Pierre Louys'un *Afrodit* isimli eserinin tercümesi neden olmuştu.

SABAHATTİN ÂLİ

Malûm Paşa davası mahkumiyetle sonlandı

Türk edebiyatının en önemli isimlerinden Sabahattin Âli İstanbul Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra bir taraftan ortaokullarda öğretmenlik yaptı, diğer yandan dergilere şiirler yazmaya başladı. 1932'de bir dost toplantısında Atatürk'ü yeren bir şiir okuduğu için tutuklanan yazar, ertesi yıl Cumhuriyet'in onuncu yılı dolayısıyla çıkan genel afla tahliye edildi. *İçimizdeki Şeytan* isimli romanından dolayı millî değerlere saldırdığı gerekçesiyle suçlandı, açılan davayı 1944'te kazanmasına rağmen milliyetçi kesimin ithamlarına maruz kaldı. 1946'dan itibaren Rıfat Ilgaz ve Aziz Nesin ile *Marko Paşa, Öküz Paşa, Merhum Paşa* ve *Malûm Paşa* gibi dergiler çıkarttı. 1947'de yayımlanan *Malûm Paşa* dergisinde çıkan yazılarında devrin cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yle alay ettiği için hakkında kovuşturma açıldı, dergi süresiz kapatıldı.

Malûm paşa
RECEP PEKER HAPI YUTTU
Malum Paşa, 1947

Sabahattin Âli, *Malûm Paşa*'daki yazılarından mahkum olmuştu.

BURHAN APAYDIN

Ziya Paşa'nın sözünü söyledi, üç ay hapis yattı

Ömrünün 65 yılını severek icra ettiği avukatlığa hasreden Burhan Apaydın da şiir mağdurlarındandır. Apaydın, 1960 darbesinin ardından Yassıada'da düşük iktidarın başbakanı Adnan Menderes'in avukatlığını üstlenmiş, savunmasını yapıyordu. Bir savunması sırasında, Menderes'in haksız yere suçlandığını ve bir gün bunun anlaşılacağını imâ etmek için Ziya Paşa'nın ünlü "Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr ü kıymetten" sözünü söyler. Bu sözden ötürü ceza kanunun "halkı isyana teşvik" maddesinden hüküm giyerek üç ay hapse mahkum olmuş ve cezası infaz edilmişti.

METİN ERKSAN

Türkiye'yi fakir gösterince...

Türk sinemasının önemli yönetmenlerinden Metin Erksan'ın 1962'de Fakir Baykurt'un romanından beyazperdeye aktardığı 'Yılanların Öcü' filmi, Ankara'da gösterime girdiği 23 Nisan 1962 tarihinde sinemayı basan bir grup tarafından protesto edildi. Türkiye'yi fakir, çağdışı ve ilkel bir ülke olarak tanıttığı gerekçesiyle sansür kurulu tarafından bazı sahneleri kesilen ve yurtdışında gösterim yasağı konan film için yapımcı Nusret Akbal TBMM nezdinde başvuruda bulundu. Bunun üzerine filmi yeniden incelemeye alan Sansür Kurulu 1965'te filmin yurtdışında da gösterilmesine izin verdi. Ne var ki bu defa film sosyal içerikli bazı sahneleri çıkartılarak erotik film olarak gösterildi ve bu yüzden bazı şehirlerde tekrar yasaklandı.

AHMET ALTAN

'Atakürt' başlığı mahkum ettiriyordu

Ahmet Altan'ın 17 Nisan 1995'te *Milliyet*'teki 'Kum Saati' isimli köşesinde yayımlanan yazısı 'Atakürt' başlığını taşıyordu. Yazı yayınlandığı günden itibaren kamuoyunda büyük yankı uyandırdı, hakkında pek çok eleştiri yazıldı, dava açıldı. İstanbul 4 numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde görülen dava 18 Ekim 1995'te sonuçlandı ve Altan, Türk Ceza Yasası'nın 312. maddesindeki "halkı kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek" suçundan bir yıl sekiz ay hapis ve 500 bin lira para cezasına mahkum oldu. Yazarın cezası beş yıl aynı suçu işlememesi kaydıyla ertelendi.

Atakürt

MUSTAFA Kemal, Selanik'te değil de Musul'da doğmuş bir Osmanlı paşası olsaydı, Kurtuluş Savaşı'nı Türklerle ve Kürtler- 12 Eylül darbesinden sonra bütün batı bölgesindekiler hapishanelere doldurulsa, inanılmaz işkencelerden geçirilse, boğazlarına kadar çamurla-

Milliyet, 17 Nisan 1995

RECEP TAYYİP ERDOĞAN

Bir şiir okudu, dört ay hapis yattı

Erdoğan, 1999'da cezaevi günlerinde.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Siirt'te yaptığı bir miting sırasında "Minareler süngümüz/ kubbeler miğfer/camiler kışlamız/müminler asker" kıtasıyla başlayan şiiri okuyunca Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından Türk Ceza Kanunu'nun "Halkı din, sınıf, ırk, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek" fiili hakkındaki 312. maddeden 10 ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Dört ay cezaevinde kalan Erdoğan'ı mahkûm eden dizelerinse Ziya Gökalp'in *Türk ve Türklük* kitabında olduğu iddia edilmişti. Ancak okunan dizelerin, Gökalp'in 'Asker Duası' şiirinin başına monte edilmiş bambaşka sözler olduğu anlaşıldı.

Bir Liderin Doğuşu, 2011

SİMPSONS

Tanrı şeytana şarap ikram ederse...

Dünyanın en meşhur çizgi filmlerinden "The Simpson" da, meşhur 6112 Sayılı Kanun'a takılmıştı. "Toplumun millî ve manevi değerlerine..." diye başlayan fıkralar uyarınca, yayıncı CNBC-E kanalı geçen sene RTÜK tarafından 53 bin TL'ye yakın bir para cezasına çarptırıldı. Cezaya konu olan ilgili bölümde, "Tanrı şeytana kahve ikram etmiş", Homer Simpson, "kutsal sayılan kitap ve inançları kişisel çıkarlarına alet etmiş" ve "arkadaşı Ted Flanders'ın dinî inançlarını sömürerek, onu kendi amaçları doğrultusunda cinayetlere yönlendirmiş"ti.

Şeytanlı Simpsons'a ceza kesildi

Meltem ÖZGENÇ / ANKARA

CNBC-E'de yayımlanan çizgi dizi The Simpsons'ta, Tanrı'nın şeytanın emrinde geçirilmesi, kanala 52 bin 951 TL ceza getirdi. Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) raporunda cezaya gerekçe olarak, "Tanrıyla dalga geçilmesi, cinayetin Tanrı emri olduğu mesajıyla gençleri şiddete, yılbaşı gecesi alkole başlanması gerektiği mesajıyla da alkole özendirmesi" gösterildi.

lanarak onu cinayetlere ve şiddete yönlendirmekte, Tanrı'nın olmadığına yönelik söylemler yapılmakta, İncil'in yakıldığı sahneler ile Tanrı'nın ve şeytanın vücutlandırıldığı sahneler gösterilmekte, Tanrı'nın şeytanın emrinde olduğu ve ona kahve ikram etmesi gibi inançları aşağılayan görüntü ve konuşmalarla devam eden bir yayın yapıldığı tespit

Sabah, 22 Nisan 2013

BAHADIR BARUTER

Duvarda saklı sözler

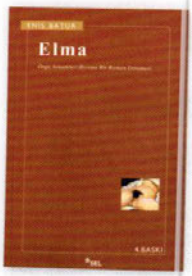
Baruter, Penguen'deki bu karikatüründen dolayı mahkemede bir yıl hapis cezasıyla yargılanmıştı.

Penguen, 14 Şubat 2011

Yıllardır değişik karikatür dergilerinde karikatürleri yayımlanan Bahadır Baruter'in başı 14 Şubat 2011 tarihli Penguen dergisinde çıkan karikatürden dolayı derde girdi. Dergide çizdiği bir karikatürde cami duvarındaki motiflerin arasına gizlenmiş "Allah yok, din yalan" yazısı nedeniyle Türkiye Diyanet ve Vakıf Görevlileri Sendikası ile bazı vatandaşlar şikayetçi oldu. Açılan soruşturmada suç unsuru bulunduğu gerekçesiyle Bahadır Baruter hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan iddianamede ünlü karikatürist "Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılama" suçundan 1 yıla kadar hapis istemiyle yargılanılması talep edildi.

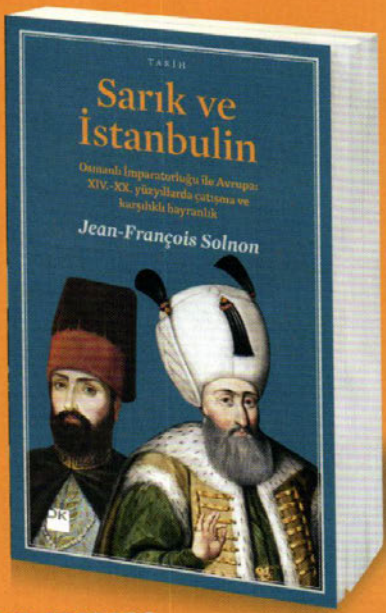
ENİS BATUR

Dalından düşen 'Elma'

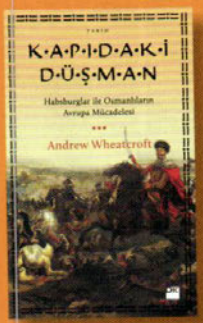
Enis Batur'un "örgü teknikleri üzerine bir roman denemesi" olarak nitelendirdiği çalışması *Elma*, 1996'da yazılmaya başlanmış, 2001'de okuyucuyla buluşmuştu. Roman, Courbet'nin "l'Origine du Monde" tablosunun 25 Haziran 1995'te Orsay müzesinde sergilenmeye başladıktan sonra, kez geniş kitleye sunulmasıyla başlıyor. Bir zamanlar Osmanlı devri ricalinden sanat eserlerine düşkünlüğü ve zengin koleksiyonu ile tanınan Halil Şerif Paşa'nın koleksiyonunda olan eserin bir üniversitede 'tablo okuma' dersinde işlenmesini konu ediniyor ve sonunda 'elma kuramı'na varıyor. Kitap Şubat 2002'de içinde yer verilen bazı resimlerin müstehcen bulunmasından ötürü toplatıldı ve hakkında dava açıldı. İki yıl boyunca dağıtımı ve satışı yasaklanan Elma bu sırada Fransa'da, Romanya'da ve Arnavutluk'ta yayımlandı. Davalılar Enis Batur ve yayınevi İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 23 Aralık 2005 tarihli kararı ile resmen beraat ettikten sonra kitap Türk okuyucusu ile buluşabildi.

Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa: XIV.-XX. yüzyıllarda çatışma ve karşılıklı hayranlık

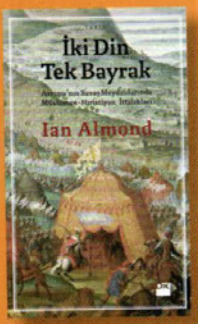
DOĞAN KİTAP'TA YAYIMLANMIŞ DİĞER TARİH KİTAPLARI

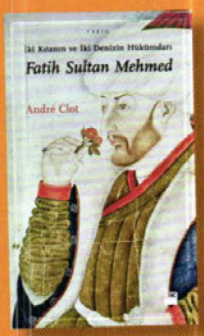

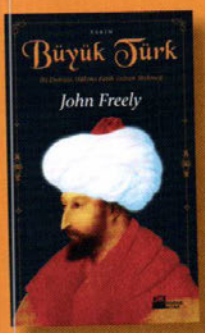

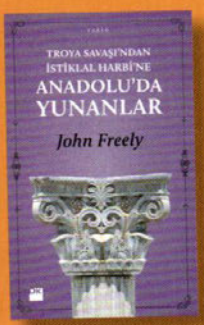

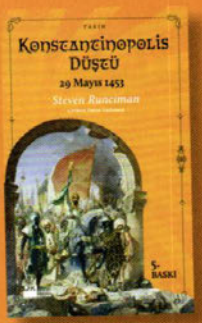

DK DOĞAN KİTAP
www.dogankitap.com.tr

ZAMAN KAYMASI

TEŞVİKİYE

İstanbul'un her daim cazip mahallesi

Sultan Abdülmecid'in emriyle kurulan Teşvikiye mahallesinin emniyeti, ünlü mimar Raimondo d'Aranco'nun 19. yüzyılın sonlarında inşa ettiği karakolhâne ile sağlanırdı. Karakolun bulunduğu cadde üzerinde de hanedana ve devlet ricaline ait konaklar yükseliyordu. Sağdaki üç katlı 40 küsur odalı ahşap yapı, II. Abdülhamid'in kızı Şadiye Sultan'ın "Nişantaşı Sarayı" adıyla da anılan konağıydı. Konaklar 1920'lerden itibaren yerlerini önce art-nouveau, sonra art-deco apartmanlara bıraktı. Bugünlerde o apartmanlar da birer ikişer yıkılıyor. Teşvikiye'de sultanlardan ve paşalardan da kimse kalmadı. Ama semt bugün de İstanbul'un cazip köşelerinden biri olmayı sürdürüyor.

Güncel fotoğraf: Kongre Kütüphanesi/ Engin Inz Photoshop uygulama: Candan İşcan

A. Şinasi Hisar

"Evlerde inceden inceye tekmil bu saatlerden zayıf bir su sesi gibi hâsıl olan gizli uğultu, geçen zamanın uğultusu dikkat olunsa derinden derine sezilirdi. Bu, güya eski zaman evlerinin çarpan kalplerinin sesiydi."

Abdülhak Şinasi Hisar Ayaspaşa Nimet Apartmanı'ndaki çalışma odasında.

Fotoğraf: Ara Güler

Abdülhak Şinasi'nin eserlerinden bazıları.

Abdülhak Şinasi Hisar

Türk romanında muhafazakar bir *devrimci*

NECDET SAKAOĞLU

Abdülhak Şinasi'nin, çocukluk ve ilk gençlik çağının erişilmez mutluluğunu *Geçmiş Zaman Köşkleri*'nden okumalı. 1888'de doğduğu Rumelihisarı'ndaki yalı, Büyükada'da ve Çamlıca'daki köşkler, günlük hayat, kadınlar, büyükbaba, büyükanne, Baba Mahmud Celâleddin Bey, anne Neyyire Hanım, yalı komşuları Tevfik Fikret, şair Nigâr Hanım... Ruşen Eşref Ünaydın *Boğaziçi Yakından*'da yalıyı anlatır.

Abdülhak Şinasi, Galatasaray Sultanîsi'nden sonra, roman çağının Batı'da zirveye ulaştığı 20. yüzyıl başında, Fransa'ya giderek École Libre des Sciences Politiques'te üç yıl (1905-1908) öğrenim gördü. Paris'te görüştükleri arasında Yahya Kemal, Prens Sabahattin, Ahmed Rıza Bey, Dr. Nihat Reşat (Belger) da vardır. Türkiye'ye dönünce bir yabancı şirkette, Ereğli Kömür Havzasında çalışır. 1918'de babası M. Celalettin Bey, on yıl sonra da annesi Neyyire Hanım ölür. 1922'de komşuları Şair Nigâr Hanım'ın yalısıyla kendi yalıları, Abdülhak Şinasi'nin kitapları, yazıları, notları da yanar.

1924'te Reji İdaresi'nde çalışmaya başlar. 1931'de Balkan Birliği sekreteri atanır ve Ankara'ya taşınır. 1936'da Dışişleri Bakanlığı müşaviri olur. 1945'te kardeşi yazar Selim Nüzhet Gerçek ölür. O yıl resmî görevle ABD'ye gidip döner. 1948'de emekliye ayrılıp İstanbul'a gelerek Ayaspaşa'da Nimet Apartmanı'na yerleşir. Vilayet İdare Meclisi üyeliğine seçilir. Yazı hayatının 1918-1940 arasındaki ilk döneminde imzası dergi ve gazetelerde görülen Abdükhak Şinasi Hisar'ın roman yazarı olarak parlayışı 1942'de, CHP'nin ilk kez düzenlediği Hikâye ve Roman Armağanı yarışmasında, bir yıl önce yayımlanan ilk romanı *Fahim Bey ve Biz*'le olur. Bu yarışmanın değeri, kendi çığırında yapayalnız, -eski deyimle

Türk Edebiyatından Alı Renkli Pıctıre, 1956

Abdülhak Şinasi (sağda) kardeşi Selim Nüzhet (Gerçek) ile, 1899.

Abdülhak Şinasi Hisar geç tanınmış yazarlardandı. Emekli olup döndüğü İstanbul'da kaleme aldığı romanlar okuyucunun beğenisini kazanmış, ardarda basılmış ve geniş kitlelere ulaşmıştı. 'Zaman'ı anlatmaya doymayan yazar zamanla unutuldu.

"münferit ve müteferrit"- 54 yaşındaki bu yeni sanatkâr, romancılıktan öte, kültürümüze "İstanbul ve Boğaziçi medeniyeti" tarihçisi kazandırmıştı.

Hisar'ın, içeriğini ve karakterlerini gençliğinden, hatta çocukluğundan beri kurduğu diğer iki romanından *Çamlıca'daki Enişte*miz 1944'te, *Ali Nizami Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği* 1952'de yayımlandı. Bunlar, Türk roman tarz ve türlerinin dışında bir üçlü, birer edebiyat şaheseri olmalarının yanısıra, Osmanlı Devleti'nin son, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki İstanbul ahvalinden yaşantılar, görüntüler, belgesellerdir. Herhangisini dikkatle ve severek okuyabilenler, Türkçenin anlatı sınırlarının, kıvraklığının, sözcük, benzetme, betimleme, iç uyak olanaklarının, romanlardaki konuşmalara gerek duyulmadan kurulmuş akıcı, sürükleyici anlatıların tadına varacaklardır. Bu üç romanda, bir asır önceki İstanbul dünyasından cımbızlanmış sahici üç kahramanla sahici aileler ve ortamlar, sosyal yazınsal - tarih çerçevelerinde öylesine titiz işlenmiştir ki, geleceğin araştırmacıları bu eserleri birer kronik olarak çalışacaklardır.

Hisar'ın anıları, *Boğaziçi Mehtapları* (1942), *Boğaziçi Yalıları* (1954), *Geçmiş Zaman Köşkleri*'nde (1956); küçük birer antoloji olan derlemeleri, *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* (seçilmiş mısra ve beyitler, 1955), *Geçmiş Zaman Fıkraları*'nda (1958); biyografi içerikli eserleri, *İstanbul ve Pierre Loti* (1958), *Yahya* ▶

Kemal'e Veda (1959), *Ahmet Haşim, Şiiri ve Hayatı*'nda (1963) kitaplaşmıştır. Üzerinde çalıştığı ama yayımlanmamış *Edebiyat-ı Cedide*, *Geçmiş Zaman Edipleri*, *Romana Dair*, *Abdülhak Hâmid*, *Süleyman Nazif*, nerede veya kimlerdedir?

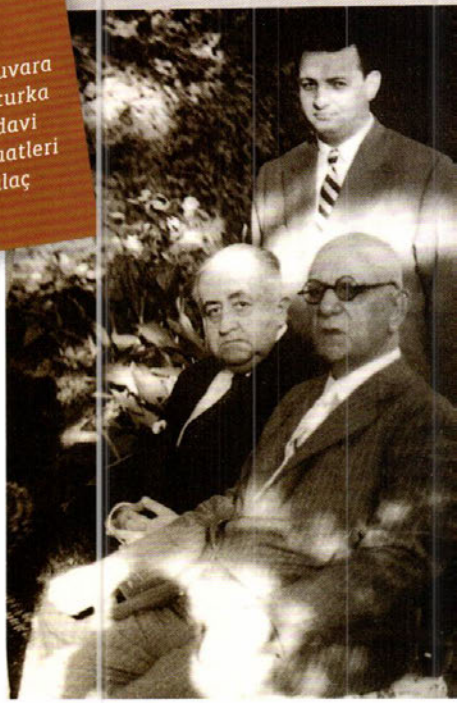
Abdülhak Şinasi, eserlerini gerçek olaylar ve insanlar üzerine kurduğunu, karakterlerinin hayal ürünü değil, tanınan bilinen, yaşamı gözlemlenen, aile çevresinden kişiler olduğunu Sermet Sami Uysal'a açıklamış. Örneğin Fahim Bey baba dostu, Çamlıca'daki Enişte Vamık Efendi teyze kocası, Ali Nizami Bey de uzaktan akraba imiş. Yazar, kendi aile çevresinden seçtiği kahramanları sağlıklarında incitmemek için yazdıklarını yıllanmada tutmuş. Her biri hayattan çekildikten sonra, bu bekleyiş sebebiyle kendisi de orta ve ileri yaşlara ulaşmış olarak onlara, edebiyat âleminde yeni hayat şansı kazandırmış. Kimbilir, onun merceğine düşerek aylarca yıllarca müşahedesinde kalan daha kaç Boğaziçi sâkini, Ada sâkini olmuş; ama birer Abdülhak Şinasi klasiğine tutunamadan fani hayata veda etmişlerdir?

Kitaplarını yayınlayan Hilmi Kitabevi sahibine, *Boğaziçi Mehtapları*'nı: "Bu eserin benimle birlikte sefasını değil cefasını çekmiş olan aziz muhibbim ve naşirim İbrahim Hilmi Çığıraçan'a" yazarak imzalamış. "Azizim Nahid Sırrı Örik bâzı fikralarımın haklı olarak yanlışlıklarını söylediğiniz bu kitapda lûtfen matbaanın yanlışlıklarını da kayd etseniz ki bâri yeni bir tab'ı için sayenizde hepsini tashih etmiş olsam. Bir değil iki kat müteşekkir olurdum" notu da arkadaşına imzaladığı *Geçmiş Zaman Fıkraları*'nda okunuyor. Bunlardan da yayımlanan kitaplarındaki yazım-basım yanlışlarından ve özensizlikten rahatsız olduğu anlaşılıyor.

Sonuç olarak denebilir ki Tanzimat sonrası Türk edipleri arasında Türkçenin en damıtık, o oranda da sanatlı cümlelerini kuranlardandı Abdülhak Şinasi Hisar. Çocukluğunda yaşadığı mazinin, belleğindeki hazinesine orta yaşlarında daldı; özgün üslubuyla yazmak ne kelime; hüzünlü sevinçli, şiirli kitaplar besteledi. Keşke çocukluk ve gençliğinden sonraki saadetlerini, hüsranlarını da yazsaydı!

Heyhat ki Rumelihisarı'nda çocukluğunu geçirdiği yalı, annesinin pudra kokan odası, uzun uzun tasvir ettiği mekânlar daha o gençken yanmış yıkılmış, yol geçen bahçeler tarümar olmuş,

> *A. Şinasi Hisar*
>
> "Ekser evlerin başka odalarında duvara asılmış rakkaslı ve rakamları alaturka bir çalar saat işler ve o güya tedavi etmek istediği zamanın içinde saatleri birer birer damlatılan sayılı ilaç damlaları gibi dökerdi."

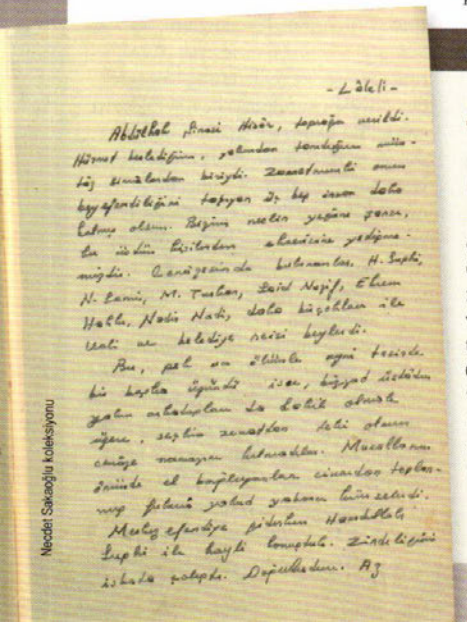

Abdülhak Şinasi, hakkında bir kitap yazan Turing Kulüp müdürü Çelik Gülersoy (arkada) ile, 1954.

NECDET SAKAOĞLU'NUN GÜNLÜĞÜNDEN

Abdülhak Şinasi'ye son görev...

Çorlu'da yedeksubaydım. Bayram tatili için İstanbul'a gelmiştim. Radyodan Hisar'ın vefat ettiği, cenazesinin (ertesi gün) Aksaray Valide Camii'nden kaldırılıp Merkezefendi mezarlığına defnedileceği haberi verildi. Ertesi gün camiye gittiğimde tabut musallada, avlu da kalabalıktı. O akşam günlüğüme yazdıklarım: "Lâleli: Abdülhak Şinasi Hisar toprağa verildi. Hürmet beslediğim, yakından tanıdığım mümtaz simalardan biriydi. Zannetmem ki onun beyefendiliği seviyesinde üç-beş insan daha kalmış olsun. Bizim neslin yegâne şansı bu üstün kişilerden ekserisine yetişmemizdir. Cenazesinde bulunanlar Hamdullah Suphi, Nihad Sami, Mümtaz Turhan, Ekrem Hakkı, Nadir Nadi ile vali ve belediye reisi beylerdi. Bu, pek acı ölümle aynı tesirde bir başka üzüntü ise, bizzat üstadın yakın arkadaşları da dahil olmak üzere, seçkin zevattan tek olsun cenaze namazını kılmadılar. Musallanın önünde el bağlayanlar, civardan toplanmış fukara yahut yabancı kimselerdi. Üç kürek toprak üzerinde birkaç çelenk, tâze ölünün geçmiş günlerine ait bir iki menkıbe ve el fatihâ".

-Lâleli-

Abdülhak Şinasi Hisar, toprağa verildi. Hürmet beslediğim, yakından tanıdığım mümtaz simalardan biriydi. Zannetmem ki onun beyefendiliğini taşıyan üç beş insan daha kalmış olsun. Bizim neslin yegâne şansı bu üstün kişilerden ekserisine yetişmemizdir. Cenazesinde bulunanlar Hamdullah Suphi, Nihad Sami, Mümtaz Turhan, Ekrem Hakkı, Nadir Nadi ile vali ve belediye reisi beylerdi. Bu, pek acı ölümle aynı tesirde bir başka üzüntü ise, bizzat üstadın yakın arkadaşları da dahil olmak üzere, seçkin zevattan teki olsun cenaze namazını kılmadılar. Musallanın önünde el bağlayanlar, civardan toplanmış fukara yahut yabancı kimselerdi. Üç kürek toprak üzerinde birkaç çelenk, tâze ölünün geçmiş günlerine ait bir iki menkıbe ve el fatihâ". Mehlis efendiye gidelim Hamdullah Suphi ile beyli konuşsun. Zindeliğini isbata çalışsın. Düşünelim. AŞ

Necdet Sakaoğlu koleksiyonu

Abdülhak Şinasi Hisar'a da onlar için öyküler yazmak düşmüştür.

125 yıl önce doğan, 50 yıl önce ölen özbe öz İstanbullu ve özbe öz İstanbul yazarı Abdülhak Şinasi Hisar'dan, pek sevdiği bu kentte bir iz bırakmamışız! Büyükada'daki köşk ne olmuştur? Son yıllarında hizmetine bakan "tertemiz beyaz ceketli delikanlı Sabri" acaba hayatta mıdır? Hisar'ın hâlâ hayatta kaç yakını ve tanıyanı kalmıştır? Fotoğrafını çeken Ara Güler bir hemşehrisidir. Yaşadığı veya romanlarındaki yerlerin izini sürmüş araştırmacılarımız, gazeteciler var mıdır? Kaç gündür, her kimle telefonla görüşsem kendimce bir anket yapıyor ve "Abdülhak Şinasi Hisar'ı okudunuz mu?" diyorum. Aslında bu, eskilerin deyimiyle "müstetir" (üstü örtülü) bir soru. "Abdülhak Şinasi Hisar'ı tanıyor musunuz?" deyip "- o da kim" dedirtmeyerek okuma dünyalarının sığlığını örtmeyi gözetiyorum.

Büyük şehirlerde yaşıyoruz ama hâlâ göçebe çergelerinde gibiyiz. Ölenin çadır direği yıkılıyor, neyi varsa ölü soykası muamelesiyle gözü dönmüşlerin, varislerin talanına uğruyor. Anadolu, İstanbul, Rumeli, yüzyıllardır bu yağmadan kurtulamamıştır. Bebek'ten Emirgân'a doğru yürüyenlere, Boğaz'ın şıpırtısı dışında, Ahmed Vefik Paşa, Şair Nigâr, Tevfik Fikret veya Abdülhak Şinasi'yi anımsatan bir iz, "basmış olmalı" denebilecek bir kaldırım taşı dahi gösterilemez.

Vefalı, kadirşinas Sermet Sami Uysal'ın, yazar sağken derleyip masasına koyduğu *Abdülhak Şinasi Hisar* kitabında değinilmesi gereken eleştiri noktaları var. Örneğin, içkapaktaki yazısız fotoğraf: O kaygılı, kibar, hassas adamın o pozu verirkenki ruh hali, fotoğrafın çekildiği gün, yani tarih, Ayaspaşa'daki dairenin hangi mekânını yansıttığı... yazılmalıydı.

Bugünkü özgeçmiş yazılarımız, eski tezkire geleneğinin sığlaştırılıp yavanlaştırılmış öykünmeleridir ama yaşayanlar ve ölenler için yergiler ve övgüler kurmada kalemlerimiz at koşturuyor! ■

DOĞUMUNDAN ÖLÜMÜNE ÜNLÜ YAZARIN ADRESLERİ

Konstantiniyye'den İstanbul'a, cilt: 2, 2006.

Abdülhak Şinasi'nin doğduğu, dedesinin yalısı.

RUMELİHİSARI'NDA BİR YALIDA DOĞDU Abdülhak Şinasi, büyükbabası Muhtar Bey'in Rumelihisarı sahilindeki üç katlı yalısında dünyaya gelmişti. Yalı komşuları arasında Ahmed Vefik Paşa, Kadri Raşid Paşa, Şair Nigar Hanım, Hacı Salih Efendi ve Hasan Paşa gibi devrin ilerigelenleri vardı. Hisar'ın yazı dünyasını şekillendiren yalı, bitişiğindeki diğer ahşap yalılarla birlikte 1919'da çıkan bir yangında kül oldu.

NİMET APARTMANI'NDA YAZILAN ROMANLAR 1930'lara kadar Ankara'da yaşayan Abdülhak Şinasi Hisar, Dışişleri Bakanlığı'nda değişik görevler üstlenmiş ancak geçirdiği ağır bir rahatsızlığın ardından istifa ederek İstanbul'a dönmüş ve Taksim Ayaspaşa'da 22 numaralı Nimet Apartmanı'nın giriş katına yerleşmişti. Her cuma sevdiği dostlarını ikindi çaylarında ağırlardı. Edebiyat meraklılarının ellerinden düşürmediği eserlerini de yine bu dairede kaleme almıştır. 1961'de malsahibi, kiracılarına daireleri boşaltmalarını söyledi. Hisar da dairesini boşalttı.

MECBUREN SIĞINDIĞI SON EVİNİ HİÇ SEVMEMİŞTİ Hisar'ın oturduğu yeni ev Cihangir Caddesi'nin başında 2 kapı numaralı Rüyam Apartmanı idi. İkinci kattaki dairesi gerçi deniz manzaralıydı ama hayli küçük, odaları yazarın tabiriyle "sandık içi" kadardı. Dedelerinden kalan antikalar, Boğaziçi tabloları ve binlerce kitap üstüste yığılmış, ev adeta ardiyeye dönmüştü. Her gelen misafirine evin ne kadar küçük olduğundan dert yanıyordu. 3 Mayıs 1963'te beyin kanamasından vefat ettiğinde 75 yaşındaydı.

HİSAR, EBEDÎ UYKUSUNDA DA RAHAT BULAMADI Ünlü yazar vefat ettiğinde ceplerinde birkaç kuruşu, bankada ise 66 lirası kalmıştı! Hisar'ın cenaze masraflarını İstanbul Belediyesi karşıladı. Çok arzu etmesine rağmen Rumelihisarı'ndaki Aşiyan mezarlığına "yer kalmadığı için" defnedilemeyen Hisar'ın naaşı Merkezefendi kabristanında toprağa verildi.

Çelik Gülersoy koleksiyonu.

Fotoğraflar: Burak Çelintaş

Geçmişi elinden alınan yazar

ENİS BATUR

Yirminci yüzyıl romanında, modern edebiyatın gelişmesinde benzersiz bir devrim yaratan Marcel Proust, dev yapıtı *Yitirilmiş Zamanın Ardında*'yı yazmaya koyulmadan önce, yarı düşkün soyluların ve müflis zenginlerin kadınlı erkekli katıldığı "salon"ların müdavimi olarak tanınmıştı. *Swann'ların Yakasında* kitap halinde çıktığında, yakın çevresindekilerin verdikleri tepkileri bıyık altından gülerek aktarmayı severmiş Proust. Alfubero dükünü aramış o ara, şöyle bir telefon konuşması geçmiş aralarında:

"- Azizim Luigi, kitabımı okudun mu?

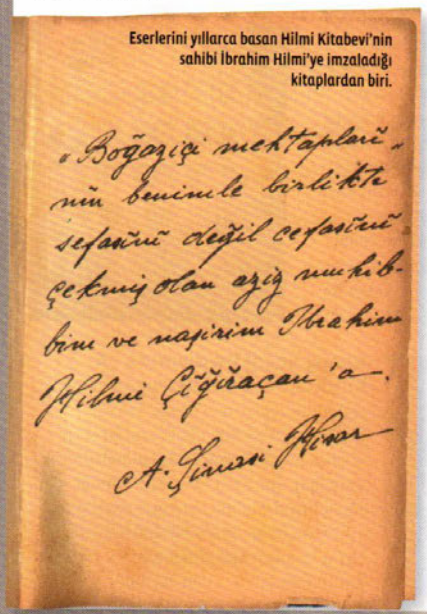
- Kitabını mı, kitap mı çıkardın sen?

- Evet Luigi, onu sana gönderdim de.

-Ah sevgili Marcel, göndermişsen muhakkak okumuşumdur. Ama kitabın elime geçtiğinden emin değilim".

Edebiyat tarihi, zıt uçlar barındırır. Ömrü boyunca tek bir kitap çıkarmayan Yahya Kemal genç yaşta üne kavuşmuş, ölümüne dek ününe ün katmıştı. Buna karşılık, öteki kefede, yaşarken düpedüz fark edilmeyen, değeri neden sonra anlaşılan, yakın çevresi tarafından bile hakkı teslim edilmeyen yazar sayısı az değildir.

Abdülhak Şinasi Hisar, bugün Türk edebiyatının köşe taşlarından biri sayılıyor ama, 1941'de, 54 yaşında ilk kitabı *Fahim Bey ve Biz*'i yayımladığında, bırakalım okur kitlesini, yakın çevresindeki okuryazarları bile çıkışı şaşırtmıştı - Proust'la ilk benzerliği. Oysa Hisar, yirmi yılı aşkın bir süredir, gazete ve dergilerde, çeşitli konulardaki önemli yazılarıyla "görünmüş" bir yazardı. Gelgelelim, ondaki kumaş "görülememişti". Öylesine gözü kapalı kalınmıştı ki, söz konusu yazıların yabana atılamayacak bölümü ölümünden 40 yıl sonra kitaplaştırılabilmiştir.

Eserlerini yıllarca basan Hilmi Kitabevi'nin sahibi İbrahim Hilmi'ye imzaladığı kitaplardan biri.

Hayatının belki de tek gözüpek kararını 18 yaşında veren Hisar, baskıcı bir ortamdan özgür bir atmosfere geçmek amacıyla 1905'te Paris'e gitmiş, orada geçirdiği yaklaşık üç yıl içinde hem Yahya Kemal'le yârenlik yapmış, hem de avant-garde dünyayla ilk (ve son) temaslarını kurmuştu. Bergson, Barrès ve Proust'un üzerindeki etkilerinden sıkça sözedilmiştir, gelgelelim vardığı kişisel bireşimde onların payı yüzeyseldir; daha çok, sonunda küs kalacağı Yahya Kemal'in üstüne düşen gölgesinden yola çıkmak gerekir.

Bergson'un Zaman felsefesinden, Proust'un Geçmiş'i yeniden oluşturma ve anılarını edebiyatın içinde yoğurma tekniklerinden esinlendiğini belki yadsıyamayız; gene de, optiğinin onlardan bütün bütüne farklı özellikler taşıdığı apaçık ortadadır: Hisar'da, nasıl Oğuz Atay'da "geleceği elinden alınan adam"ın portresini görüyorsak, bir "geçmişi elinden alınan adam" öne çıkar. "Yeni" bir dünya ufku kaplamaya koyulduğunda, o önce mesafe duygusuyla, ardından da kopuş kararlılığıyla direnmeyi, gecikmeden arkasını dönmeyi seçecektir. Durumu, bağlama bakarak değerlendirecek olursak: 1925-60 arası Türk edebiyatının temel atılım noktalarını oluşturan Nâzım Hikmet'in, Garip şiirinin, hem Sait Faik'in hem Sabahattin Âli'nin ya-

"Var olmadan önce yok olduğumuz gibi, var olduktan sonra da yine yok olacağımızı anlıyoruz ve bütün insanların yeryüzünün en büyük mücrimleri gibi hep ölüm cezasına mahkum olduklarını biliyoruz."

Necdet Sakaoğlu koleksiyonu

Cengiz Kahraman koleksiyonu

Abdülhak Şinasi Nimet Apartmanı'nda dostlarıyla. Arkasındaki, yıllarca yanında çalışan Sabri Efendi'dir.

İlk kitabı 1941'de 54 yaşındayken yayımlandı. Ama yazıları 1920'lerden beri okuyucuyla buluşuyordu. Ne var ki Hisar'daki yazarlık kumaşını okuyucuları uzun seneler fark edememişti.

nından, onları handiyse fark etmeyerek geçmiş gibidir Hisar. Kendi döneminde Yahya Kemal'in ancak mektup yoluyla, Tanpınar'ın ise kısa ve özlü biçimde övdüğü yapıtının, ölümünü izleyen yıllarda iki zıt yankı türü doğurduğunu görüyoruz: En sıcak örneklerini Çelik Gülersoy ve Selim İleri'de gördüğümüz bir çizgide dünyası, dili ve yapıtları önemsenmiş, özgün boyutları hakça yaklaşımlarla ele alınmış; buna karşılık, öteki uçta, en köktenci, sert temsilcisini Ahmet Oktay'da bulduğumuz, olumsuzlayıcı bir eleştirel konumlayış biçimi öne çıkmıştır: "Hisar'da metafizik ya da artistik bir sorun değildir geçmiş, doğrudan doğruya politik gericilikle ilintilidir". İki uca ve yaklaşıma da mesafeli duran biri olarak, Hisar'ın yapıtını farklı bir denge konumundan okuduğumu söylemeliyim. İster uzun öykü, ister roman başlığı altında tasnif edilsin, anlatı kitaplarının alışılmadık bir eksene dayandığı ileri sürülebilir sözgelimi: *Fahim Bey ve Biz*, *Çamlıca'daki Enişte*miz ve *Ali Nizami Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği*, bir yanlarıyla, handiyse "vaktinden önce" yazılmış anti-roman örnekleri sayılabilirler; "bilinen" romanesk kalıplardan böylesine sapma cüreti gösteren yazarımız o dönemde yoktur.

Hisar'ın "kahraman"larının da birer anti-kahraman kimliğine dayandırıldıkları anımsanmalı: "Kaymış", makûl boyutlarından uzaklaşmış, çevrelerine yabancılaşmış, çevrelerinin hafife aldığı çizgi-dışı figürlerdir herbiri. Bilinçli bir seçimdir bu: Yazar, kendi duruşunun, genel seyir önündeki ayrıksılığının elbet farkındaydı; kahramanları üzerinden bir bakıma abartılı otoportre arayışlarına yöneldiğini sanıyorum. Edebiyatımızın üç büyük bekârı; Yahya Bey, Hisar ve Tanpınar, "aile"nin çekirdeğini oluşturduğu egemen toplumsal yapının derkenardaki üyeleri, "yapayalnız" ve malsız mülksüz yaşarken kaleme almışlardı yapıtlarını, yarıyarıya yaban örneklerdi.

Hisar'ın yapıtının yeterince üzerinde durulmamış bir cephesi, onun "şey" dünyasıyla kurduğu derinlemesine ilişkiden doğar: Geçmiş, bir de nesneleri, eşyası, dekoru ile sızılarını yükler. Tıpkı Proust'un "Madeleine"den romanının bütününe yaydığı tad ve koku alaşımı gibi, Hisar da objeler aracılığıyla işler kitaplarını; Nureddin Rüştü Büngül'ün *Eski Eserler Ansiklopedisi*'nde (1939) özelliklerini ve kıymetlerini aktardığı parçaları, yazısı sünger gibi emmiştir. ▶

Hisar, dostları şair Yahya Kemal ve Fariha Keşmir ile Park Otel'de bir sohbette.

A. Şinasi Hisar

"Ne olmak isterim bilir misin Hamdullah? Saat gibi bir şey! Her şeyi vaktinde yapabilmek, hiçbir zaman yorgunluk hissetmemek, memnun ve mesut olmak isterdim..."

Boğaziçi Yalıları'nda sol anahtarını verir: "Eski zaman eşyalarında, güya onların gözleri ve kalpleriyle yoğrulmuş gibi, sevdiğimiz insanların yüzleri, inanışları, mânâları ve hüviyetleri yaşar. Gitmiş sevgililerimizden kalma eşyalar bizim için ruhlarının sinmiş olduğu canlı parçalardır. Kaybettiğimize ağladığımız ölülerin hatıra, his, mânâ ve kokularını bu eşyalarda bulabiliriz. Ve böylece onlar bize artık solmuş sandığımız bir iklim açarlar".

Çamlıca'daki Eniştemiz'de köşkün eşya karmaşasını anlattığı bölümde, eniştenin zevksizlik ürünü parçalarla değerli olanlarını biraraya getiren dünyasının içinde okuru dolaştırırken, Hisar, beğenisinin tanımını açığa çıkarır: Eski, güzeldir. Yazarın, 1930'lı yıllarda çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı, Necmettin Turinay tarafından ilk yayını 2010'da gerçekleştirilen (YKY) *Türk Müzeciliği* kitabı, merakının deyim yerindeyse kuramsal-tarihsel boyutunu açığa çıkarmıştır: Hisar, "Boğaziçi Medeniyeti"nin bir bakıma estetik altyapısını oluşturan sanat ve zanaat iklimini didik didik etmişti. "İç tablosu" böyle tamamlanmıştır: Geçmiş zamanı bütünlüğünde kavrayarak.

Kalıyor geriye, edebiyatın asıl mayasını oluşturan dil sorunu. Hisar, Türkçe'nin 20. yüzyıl boyunca geçirdiği yalınlaşma ve özüne dönme serüveninin farkındaydı şüphesiz; neredeyse tiksintiyle karşılamıştır bu süreci, hepten akıntıya kürek çekmeyi yeğleyerek. Yalnızca sözcük kullanımı düzleminde değerlendirmiyorum seçimini: köhne, Osmanlıca-Frenkçe bulamacı bir sözdizimine dayanıyor Hisar yazısı; bu anlamda, Ahmet Oktay'ın aşırı bulduğum yargısı, yerliyerine oturuyor yazık ki. İlginç ve önemi hafifsenemeyecek bir yapıt. Ama olduğundan çok daha eskiymiş gibi durduğu yadsınamaz. ■

SERMET SAMİ, DOSTU ABDÜLHAK ŞİNASİ'Yİ ANLATIYOR

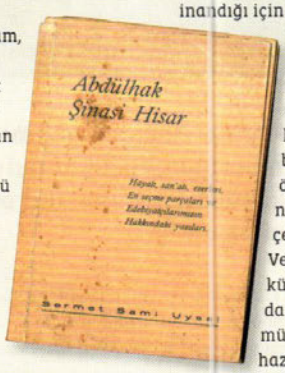

Hisar'ın son yıllarında yanında olan dostu Sermet Sami.

Fotoğraf: Engin İriz

Benim titiz, vehhâm, dalgın ve mahcup dostum

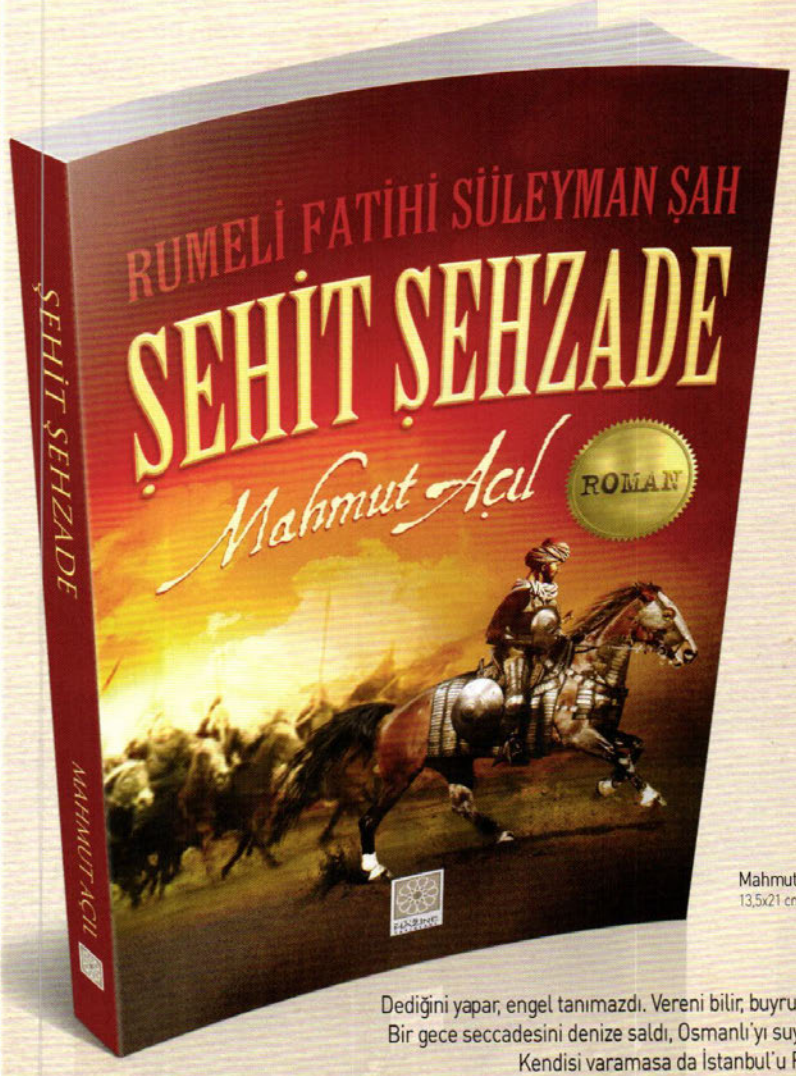
Bir akşamüstü dersten çıkmış odama gelmiştim. Gazetede Serkidoryan'daki yazarlar mahfelinde Hisar'ın da eserlerini imzalayacağı haberini gördüm, hemen hazırlanıp oraya gittim. Biraz sonra üstad karşımdaydı. Eserlerini önüne koydum, "İsm-i âlîleri nedir efendim?" sualine kısık bir sesle "Sermet Sâmi" cevabını verdim. 1959'un ilkbahar günlerine tesadüf eden o ayaküstü tanışma vefatına dek sürecek yakın bir dostluğun başlangıcı olacakmış. O tarihten kısa bir süre sonra, "Benim hayatımı yazmanızı istiyorum" dedi, öyle de oldu. 1961'de çıkan kitabım bu teklif üzerine hazırlanmıştır. Yayıncım Şemsi Arkadaş, "Üstadı tanırım, kitabı basmak isterim, ödeme de istemem ancak bu eser çok satmaz. Maliyetini karşılayacak kadarını alırsa ancak basabilirim" teklifine Hisar büyük bir heyecanla "Memnuniyetle..." cevabını vermişti. Hakikaten, kitap piyasaya çıktıktan sonra Abdülhak Şinasi bir kısmını satın aldı ve eşine dostuna dağıttı. Zannederim kitabın hazırlanmasını artık ömrünün son demlerini yaşadığını hissederek istemişti. Vefat ettiği tarihe dek haftanın beş günü üstada gittim, sohbet eder, birlikte yemek yerdik. Fevkalade titiz bir insandı, misafir gittiği evlerde çay bardağını yanında götürme şartını öne sürer, şayet bardağıyla gitmemişse mutfakta bizzat yıkamak isterdi. Çiğ sebze ve meyveyi mikroplu olduğuna inandığı için hayatı boyunca ağzına sürmemişti. Cuma günü ikindi vakti düzenlediği edebiyat toplantılarında sohbet esnasında hatırına gelenleri sessizce bir kenara çekilerek önceden hazırladığı ufak not kağıtlarına yazar, çekmecesine kaldırırdı. Vefat ettikten sonra kütüphanesi ve daha da önemlisi eserlerinin müsveddeleri ve yayına hazırladığı kitapları sahipsiz kaldı. Malsahibi daireyi boşaltmak istiyordu. Neden sonra çuval çuval kitapları ve yazıları kapının önüne yığıldı. Birkaç gün sonra o sırada eserlerini yayınlayan Yaşar Nâbi "Haber aldığım gibi evine koştum ama çoktan boşalmıştı. Ancak son çuvalı ben dolabildim..." demişti. Ne acıdır ki üstadın atılıp giden eşyalarına ve evrakına sonraki günlerde uzaklardan gelen varisleri sahip çıkmaya kalktı, senelerce beyefendisinin gözünün içine bakan Sabri Efendi'yi suçladılar, hatta mahkemeye verdiler. Abdülhak Şinasi'nin son hatıraları da böyle dağıldı.

AVRUPA'NIN GÖRDÜĞÜ

İLK OSMANLI

Avrupa'yı fetheden şehzadenin şehâdetle zirveleşen şanlı hikâyesi.

Mahmut Açıl
13,5x21 cm / 200 Syf. / ₺8,90

Dediğini yapar, engel tanımazdı. Vereni bilir, buyruğuna baş koyardı.
Bir gece seccadesini denize saldı, Osmanlı'yı suyun ötesine taşıdı.
Kendisi varamasa da İstanbul'u Fatih'ine hazırladı.

YİTİK HAZİNE YAYINLARI

twitter.com/kitapkaynagi | facebook.com/kitapkaynagi
www.yitikhazine.com | Yitik Hazine Yayınları bir Kaynak Kültür Yayın Grubu kuruluşudur.

Bütün Kitapçılarda

14 MAYIS 1950

TEK PARTİ İKTİDARININ SONU

Söz artık

63 yıl önce 15 Mayıs Pazartesi sabahı, Türkiye yeni bir devre uyandı. 27 yıllık tek parti iktidarı sona ermiş, Demokrat Parti % 89.3'lük bir katılım rekoru kırılan seçimleri kazanmıştı. Türkiye tarihinde yeni bir sayfa açılmıştı. Kutlamalar üç hafta kadar sürdü. DP önderlerine ülkenin dörtbir yanından tebrik mektup ve telgrafları yağdı.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, İstanbul'da halkı selamlıyor, 15 Temmuz 1950.

Demokrasi Tarihimizden Kareler, 2011/AA Arşivi

milletindi...

AHMET KUYAŞ

Türkiye tarihinin dönüm noktalarından biri 1946 seçimleri olmuştu. 1908'den beri sürmekte olan parlamento için seçim yapma geleneği, ilk kez o seçimlerde halk iradesi öğesini de içermişti. Zira 2. Meşrutiyet ve Millî Mücadele dönemlerinde çok partili seçimler yapılmakla birlikte, genel oy hakkına geçilmemiş, bu hakkın kanunlaştığı 3 Nisan 1923'den sonra ise, Demokrat Parti'nin kurulduğu 1946'ya kadar çok partili seçim yapılmamıştı.

Ocak ayında kurulan Demokrat Parti, 21 Temmuz 1946'da yapılan, Cumhuriyet döneminin ilk çok partili seçiminde başarılı olamadı gerçi. Henüz bütün ülkede örgütlenememişti ve seçmenlerin önemlice bir bölümü onun da 1930'daki Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi muvazaa partisi olduğunu sanıyordu. Ayrıca, oy sayımında büyük ölçüde hile yapılmıştı. Ama Meclis'e girdi ve etkin bir muhalefet oluşturdu.

Türkiye ise, 1940'ların ikinci yarısında muhalefete kulak kabartmaya çok yatkın bir ülkeydi. 2. Dünya Savaşı yıllarında ekonomisi altüst olmuş, ulusal geliri devletçi iktisat politikalarının başlangıç aşamasındaki seviyeye düşmüştü. Tüm sınıflardan insanlar, savaş döneminde yaşadıkları nedeniyle Cumhuriyet Halk Partisi'ne diş biler olmuştu. Tarım sektöründe, küçük işletmeci jandarma dayağından, büyük toprak sahipleri de 1943'te çıkan Toprak Mahsulleri Vergisi'nden şikâyet etmişlerdi. Büyük şehirlerin orta hallileri, şeker bulamadıklarını, kalitesi çok düşük ekmeği karneyle yediklerini unutmamış, tüccar olsun, sanayici olsun, iş çevreleri ise Varlık Vergisi darbesini affetmemişti. Ayrıca ülke çapında bütün şehir ve kasabalarda, yeni yetişmiş, ama yirmi yıl boyunca iktidar partisinin kendi bünyesine almak istemediği, kızgın bir orta sınıf mevcuttu.

Tek parti iktidarının, yaşam kalitesinde istikrar olmasına özen gösterdiği memur kesimi de rahatsızdı. Toplumun en iyi eğitilmişlerinden oluşan bu sınıfın özellikle genç mensupları demokrasi istiyorlardı ve daha 1930'larda, üniversite öğrencisiyken bile rejimi ellerinden geldiğince eleştirmişlerdi. Üstelik memnuniyetsizlik, yalnızca sivillere özgü değildi. Nitekim ülkede ilk darbe girişimine yönelik subay örgütlenmesi, 1946'daki seçim hileleri üzerine, iktidar partisine karşı oluşmuştu. Belki de bu yüzden Cumhurbaşkanı İnönü, Genelkurmay Başkanlığı'nı 1949'da Savunma Bakanlığı'na bağlayacaktı.

Bu psikolojik ortamda, 14 Mayıs 1950'deki seçim, gergin bir bayram havası içinde geçti. Vatandaşlar ilk defa sandıklara akın etmişler, % 89,3'lük bir katılım rekoru kırmışlardı. Sandıklar kapandıktan sonra sayım işlemlerini kontrol etmişlerdi.

Sonuçlar gerginliği ortadan kaldırmış, tam bir bayram yaşanmıştı. Demokrat Parti, oyların % 53,3'ünü ve uygulanan çoğunluk sistemi sonucu, Meclis'teki sandalyelerin % 83,8'ini (408 milletvekilliği) almış, % 39,9 oy alan Cumhuriyet Halk Partisi ise 69 milletvekilliğinde kalmıştı. 27 yıllık CHP iktidarı sona ermiş, Türkiye tarihinde yeni bir sayfa açılmıştı. Kutlamalar, yeni iktidarın kurulması boyunca, yani üç hafta kadar sürdü. DP önderlerine ülkenin dörtbir yanından tebrik mektup ve telgrafları yağdı.

Selçuk Milâr'ın 1946 seçimleri için hazırladığı afiş.

Adnan Menderes başbakanlığındaki yeni hükümetin 2 Haziran 1950'de güvenoyu almasıyla başlayan on yıllık DP iktidarı, demokrasiye inananlar açısından tam bir hayalkırıklığı oldu. Yönetici kadroları tek parti iktidarının adamlarından, alt kademeleriyse yerel düzeyde CHP düşmanlarından oluşan DP, özellikle 1954'ten sonra tam bir parlamento diktatörlüğü kurdu. 1946-1950 döneminde kazanılan hakların çoğu yitirildi, basın ağır cezalarla susturulmaya çalışıldı, radyo siyasi partilere yasaklandı. Parlamentodaki muhalefet bile konuşamaz hale geldi. 1957 seçimlerinden sonra Meclis'te hükümete ancak Cuma günleri ve yalnızca bir saat için soru sorulabiliyor, bakanlar da istemezlerse yanıt vermeyebiliyorlardı.

Ancak bütün bu olumsuzluklar, 1950'deki iktidar değişikliğinin Türkiye siyasi kültürüne bir şey katmadığı anlamına gelmez. Belki siyaset sahnesinin ön saflarında olanlar için fazla bir şey değişmemiş, millî irade, kültür ve değerleri başkaları tanımlar, bu tanımlara uymayanları da başkaları cezalandırır olmuştu. Ama sahnenin arka saflarında olan ve dört-beş yılda bir yoklananlar için durum artık eskisi gibi olmayacaktı. Seçmen, oyuyla ilk kez iktidar değiştirmiş ve bunun mümkün olduğunu kanıtlamıştı. Bu yüzden Demokrat Partililerin 1950 seçim zaferini tanımlamak için ortaya attıkları "Beyaz İhtilâl" deyimi, bugün artık herkesin malı olmuştur.

...millet kalemini

DP'nin seçim zaferinden 8 gün sonra cumhurbaşkanı seçilen Celal Bayar'a, mektup ve telgraf yağmaya başladı. Cumhurbaşkanlığı arşivinde Vehbi Koç'tan sade vatandaşa uzanan ilginç isimler, dinî konulardan Varlık Vergisi'ne değişik talepler içeren belgeler var.

CELİL GÜNGÖR

Bayar'ın Çankaya Köşkü'ne çıktığı 22 Mayıs 1950'den itibaren vatandaşların yeni cumhurbaşkanına, yeni bir dönemin başladığına olan inanç ve duyguları yansıtan mektup ve telgrafları yağmaya başlar. Millet iradesinin tek parti döneminin bunaltıcı havasından sonra istek, temenni ve teklifleri yansıtan bu mektup ve telgraflar, hür bir seçimle belirlediği yöneticilerinden beklentilerini yansıtan önemli belgelerdir.

Ayrıca 27 yıllık tek parti yönetiminin ülkede oluşturduğu atmosferin değerlendirilebileceği pek çok parametreden biri de 22 Mayıs 1950'de Cumhurbaşkanı seçilen DP lideri Celal Bayar'a gönderilen mektup ve telgraflardır.

Bu mektuplar genel olarak, ezanın asli niteliğine dönüştürülmesi, din ve dinî hayat üzerindeki baskı ve müeyyidelerin kaldırılması, fikir ve kendini ifade hürriyetine saygı gösterilmesi, Varlık Vergisi dolayısı ile mağdur olanların mağduriyetlerinin giderilmesi istekleriyle, CHP döneminde yaşanan haksızlıkların ve hukuksuzlukların düzeltilmesi temalarını ihtiva etmektedir. Yeni cumhurbaşkanına başarılar dileyen mektuplar da epeycedir. CHP yönetiminin yaptığı haksızlıkları ve partizanlıkları şikayet eden ve o dönemin yöneticilerinden hesap sorulması talepleri olduğu kadar; tek parti dönemindeki imtiyazlı konumlarını sürdürebilmek için yeni iktidara hulus çakma gösterileri de dikkati çeker.

Bu mektup ve telgraflar, 14 Mayıs seçiminin hemen ertesinde sıcak ve taze duyguları ifade etmesi açısından da önemlidir. Mektupların sahipleri dönemin iş, siyaset, kültür, sanat ve dinî çevrelerinden insanlar oldukları kadar normal vatandaşlardır da.

Millet hürriyetine kavuştu

Hürriyet Ordusunun Muzaffer Baş Komutanı Sayın Büyüğümüz

Anti Demokratik idare sistemi ile asil ve necip Türk Milletini çeyrek asır gibi uzun yıllar tahammülfersa mahrumiyet, istirap içinde kıvrandıran ve bu menfur şekli idareye karşı yurdumuzun her köşesinden zaman zaman yükselen tezallümkâr avazei şikayetlere rağmen hedefini asla değiştirmeyen istiğdat ideâlinin müşahhas timsali halk partisinin ve hükümetlerinin insafsız ve şuursuz siyasetine , Milli Hakimiyetine susamış olan Milleti masume 14 mayıs 1950 seçimi ile son vermiş ve mütehassiri bulunduğu hürriyetine kavuşmuş bulunmaktadır.

Halit Akman, Trabzon

Zenginler kaldırdı paradan harman

Ezanı Muhammediyeyi duyunca yükseldi başın.
Okurmasın demek isteyenlere çatıldı kaşın .
Melekler Felekler olsun yoldaşın,
Bu yolda Allahu taala seninle berabe .

Sende bir Şah oldun kendi başına
Halkpartisi çıkamadı karşına
Hep Demokratların saygısı var şahsına
Allah seni galip etsin daima

Zenginler kaldırdı paradan harman
Fakir fukarada kalmadı derman
Üçüzlük olsun diye buyurun ferman
Allah sana yardım eder daima.

Hayriye Yiğidim, Aksaray

Cumhurreisi Sahib-ül Celale

Türk milletinin hâkimi kaderini kendisine vermiş birinci Cumhur reisi Sahibul Celale . Celal Bayar hazretleri.

Mayıs 14 -950 tarihinde Necip Türk milletinin mukadderatına vesile ve esaretten kurtaran saadetlu efendimiz hazretleri.

Hakkı alinizde hayırduaları ve cenabu hakkın bahş ettiği taçınızı tebrik ve nihayetsiz hürmetlerimi takdim ve devletinizde bakı ve milletimiz için maddi ve manevi hayırlı işlerinizi temenni ederim.

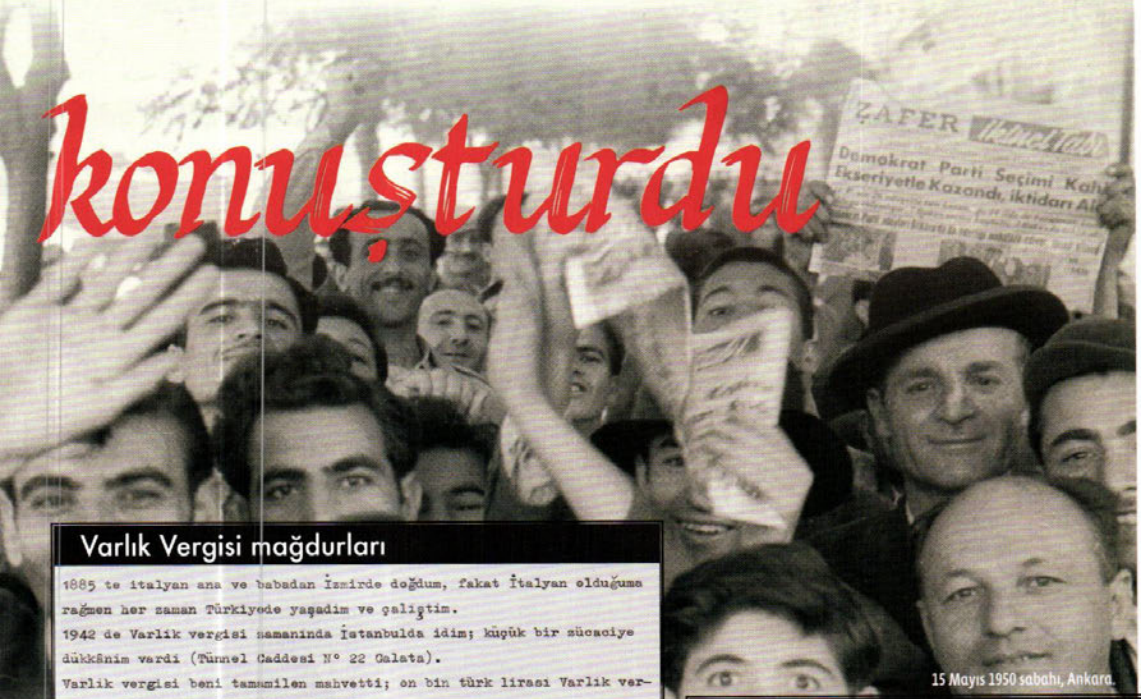
Kazan Müftüsü, Dursun Kazdemir

Fotoğrafta özel teşebbüs

Devlet ricalimizin fotoğraflarını Basın Yayın Genel Müdürlüğü temin ediyor ve iştigal sahamızı git gide daraltıyordu. İki Üç gün evvel Basın Yayın fotoğrafcılarına pos verdiğinizi duydum. Bana da bu şerefi bahşederseniz her bakımdan daha üstün nefasette bir eser takdime muvaffak olacağımı umarken, hususî teşebbüs sahibi sanatkârları himaye ve inkişaflarına rehberlik etmenizi derin saygılarımla arz ve rica ederim.

Faro Ethem, Ankara

konuşturdu

15 Mayıs 1950 sabahı, Ankara.

Demokrasi Tanhimizden Kareler, 2011/AA Arşivi

Varlık Vergisi mağdurları

1885 te italyan ana ve babadan İzmirde doğdum, fakat İtalyan olduğuma rağmen her zaman Türkiyede yaşadim ve çalişiğtim.
1942 de Varlik vergisi zamanında İstanbulda idim; küçük bir züccaciye dükkânim vardi (Tünnel Caddesi N° 22 Galata).
Varlik vergisi beni tamamilen mahvetti; on bin türk lirasi Varlik vergisini almak için dükkânimi aldilar.

Giuseppe Mattessich, Milano

İlkokullarda ilk din dersi

T. C.
P. T. T. İ. U. M.

TELGRAF

(Örnek: İEB 1)

Yol
Servis işaretleri

Adres : elt

sayın cumhur başkanımız celal bayar
ankara

Sıra No.	İlk merkez	No.	KELİME	VERİLDİĞİ Tarih	VERİLDİĞİ Saat	RESMİ	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI Tarih	ALINDIĞI Saat	İMZA
	yeşilhisar	69	80	24/11	17			24/11	20/50	[illegible]

bugün ilçemizde halk huzurunda ilk okullar programına giren din dersleri başlangıç dersi öğretmen cengiz durukan tarafından verilmiştir ilçe kaymakamının da hazir bulunduğu bu toplantidan çok memnun kalan yeşilhisar halkı namina candan bağliliklarımızı sunarız= yeşilhisar demokrat parti idare heyetinden mustafa tuncer

Mustafa Tuncer, Kayseri

Türklerin en büyük iktisatçısı

Siz, büyük bir liyakatle, Atatürk'ün makamını tutuyorsunuz. Sizde milletin, vatanın muhtaç olduğu kalkınmayı sağlıyacak meziyetler vardır : Siz Türklerin en büyük iktisatçısı ve maliyecisi bulunuyorsunuz. Atatürk Sizdeki bu yüksek meziyetleri takdir etmiş, Sizden büyük bir iktisatçı ve maliyeci olarak, millete, vatana gelecek yüksek menfaatları büyük başarılarla elde etmek yolunu açmıştı; ve o ışıklı yolu, Sizi başvekil seçmekle, millete de göstermişti.

Ahmet Cevat Emre, Ankara

Büyük Cumhurbaşkanımız

Sayın Celâl Bayar
Büyük Cumhurbaşkanımız
Çankaya

Dünya ufuklarının kararduğu bir devreye rastlayan Yeni Yılın yüksek ve değerli idareleri altında Yurda huzur ve refah getirmesini temenni ile sağlık ve saadetinizi dileyerek en derin saygılarımı arz ile ellerinizden öperim.

Vehbi Koç

Ne mutlu Türküm diyene

olmakla iftihar ediyor!Ne mutlu Türküm deyene!Ne mutlu size ve sizi tam bir isabetle Cumhur Başkanı seçen Aziz Türk milletinin temsilcisi olan 9/uncu devrenin B.M.Meclisine! Seçiminizi hududsuz sevinçle karşılar ve alkışlarım.Ve sizi tebrik ve taktis ederim. Ulu Tanrı sizi korusun ve

Ortodoks Papa, Eftim Ererenol

İlk mahsul bamya size helal olsun

Sayın Celâl Bayar
Cumhurbaşkanı
ANKARA

Demokrasinin kaynağı İçel'in Tarsus İlçesi Ebülhadi köyünün ilk mahsulu olan şu bamya size helal olsun.Ellerinizden hürmetle öperim.

Mehmet Atlı, Tarsus

Arapça ezan hasretindeyim

Türk milletimize kadem-i rûhu olsun Türk babası Türk oğlunuz 30 senedir beri bir arapça ezan ve serbest muamelelerim okutmak hudbe okutmak hasretindeyim çünkü hayal meyal çocukluğumda arapça ezanı hatırlıyordum bir çok kelimeleri mükemmelen evlatlarımxxxxx nazın cihetlerimize işlerdi bu hasret herkesin kalbinde saklı idi şimdi ise herkes seviniyor

Fetullah Özbıyık, Siirt

MASALCI EZOP, **NTV TARİH**'E YAZDI.

Hayvanların dilinden insanları anlattım

BİR KÖLENİN OĞLU OLARAK DÜNYAYA GELDİM VE BEN DE KÖLE OLARAK YAŞADIM. MANYAS GÖLÜ CİVARINDA BİR ÇİFTLİKTE YILLARCA ÇALIŞTIM. İBRET DOLU HİKAYELERİMİ BURADA GÖZLEMLEDİĞİM HAYVANLARDAN ESİNLENEREK YARATTIM.

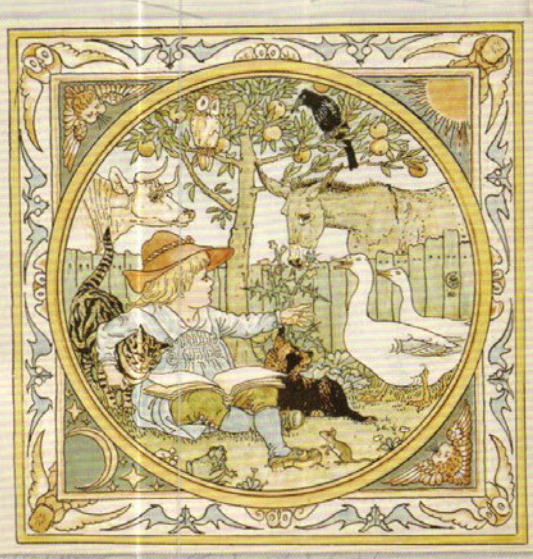
Ben ne kadar anlatsam da, öğrenir mi ahlakın erdemini hırsız, yalancı, rüşvetçi? Dinlese de anlar mı, başkasının hakkını yemekle öksüze karşı işlediği günahı? Nasıl hisseder verdiği ezanın, cefanın ruhta bıraktığı derin izi? Öykülerimi kötülere ders olsun, iyileri cesaretlendirsin diye anlattım ömrüm boyunca. Ne var ki, katlim "anlamayanın" elinden oldu.

Kardeşlerim, ben toprağınızda yetişmiş bir dervişim. Öykü anlatır, dünya hallerine kendimce yorum getiririm. Çoğunlukla hayvanları konuştururum öykülerimde. En gizli, en münasebetsiz işleri hayvanların yardımıyla gösterir, onların kurnazlığıyla yorumlar, ağızlarından anlatırım. Hepsi birer derstir, lakin anlayana.

Miladınızdan 600 yıl kadar önce, Frigya topraklarında dünyaya geldim. Yeryüzünün en güzel coğrafyasında, doğanın görkemli armağanlarından ilham alarak büyüdüm. Bir kölenin oğlu olarak çıktığım hayat yolculuğunda yaşadığım onca sıkıntıya rağmen daha da geriye düşmedim! Benim yıllarımda Anadolu derin bir sessizlik içindeydi. Doğduğum kent Amorium (Afyon yakınlarında), sizin bugün verdiğiniz adla Emirdağ, çevresi geniş vadilerle kaplı yemyeşil bir dünyanın merkeziydi. Ama sahibim beni kuzeyde Frigyalı bir tüccar ve filozofa satınca, daha çocuk yaşta bu güzel topraklardan, ailemden ayrılmak zorunda kaldım. Gittiğim çiftlik Marmara denizi kıyısında Cyzicus (bugünkü Bandırma ile Erdek arasında antik bir yerleşim) yakınlarındaydı. Hemen güneyde dünyada görüp görebileceğiniz belki de en güzel göllerden biri vardı. Adını Manyas olarak bildiğiniz bu göl, benim gerçek ilham kaynağımdır toprak kardeşlerim. Manyas'ın çevresindeki sık ormanlıktan her gün ağaç kesiyor, ağır tomruk ve kütükleri sırtımda küfeyle çiftliğe taşıyordum. Bu işi yaparken en büyük eğlencem doğadaki hayvanları, göle gelen birbirinden farklı sayısız kuşu seyretmekti. Doğrusu, Manyas Gölü'nün kuşlarından öğrenilecek çok şey vardı. Hayvanların dünyası en az insanların dünyası kadar acımasız ama bir o kadar ders alınacak ilişki ağlarıyla doluydu.

Zamanla ağır yüklerin altında ezilen genç gövdem kamburlaştı. Yüzümdeki büyük burun küçülen bedenimin en belirgin uzvu haline geldi. Ve ben, bu dünyada nokta kadar yeri olmayan köle Ezop artık sadece hayvanlarla konuşan bir adama dönüştüm. Halimi meczup, görüntümü kambur ve çirkin, konuşmamı ise kekeme olarak tanımlayan tarihçiler elbette pek yanılmıyorlar. Öykün elbette Cyzicus yakınlarındaki o çiftlikte sona ermiyor... Üstelik oranın bir başlangıç olduğunu söylemem gerekiyor. Aslında, beni asırlar boyunca

Çizimlerini Walter Crane'in yaptığı *Baby's Own Aesop* kitabının açılış sayfası ve kitaptaki "Kuyruksuz Tilki" masalı resmi, 1887.

bir efsaneye dönüştürecek öykülerimin kaynağı Manyas'tır. Kuşlarla, böceklerle başlayan öykülerim kurnaz tilki, yardımsever kirpi, açıkgöz fare, kavgacı aslan ve oyunbozan yabandomuzu ile sersem sansarın ders veren öyküleri sayesinde çoğaldı. Köyden kente, dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarıldı. Bir gün umulmadık bir şey oldu: sahibim Filozof Ksanthus, Cyzicus limanından mal getirmek üzere diğer kölelerin yanına beni de koydu. Uzun bir yürüyüş sonrasında kentin pazar yerine geldik. Burada sahibimiz bir tüccar ile pazarlık yaparken tartışmaya başladı. İkisi birbirine girmişken hırsızlar gelip bizimkilerin mallarını kaptıkları gibi kaçtılar! Sahibim Ksanthus, ağlaşırken onun yanına yaklaştım ve kulağına şu öyküyü fısıldadım: "Bir yaz günü aslan su içmek için göle gitmiş. Yabandomuzu da çıkagelmiş. İkisi birden su içmek yerine, 'hangimiz önce içeceğiz?' kavgasına tutuşmuşlar. Kavga ederlerken tepelerinde akbabalar, kara kargalar peydah olmuş. Bakmışlar ki koca gölden birlikte su içmek varken, leş yiyenlere yem olacaklar; kavgayı bırakıp işlerine bakmışlar." Sahip Ksanthus, şaşkınlıkla yüzüme bakarken ona şu dersi verdim: "Kavga, her zaman zarar verir. Sorunsuz ve mutlu bir hayat için sulh içinde yaşamak gerekir!"

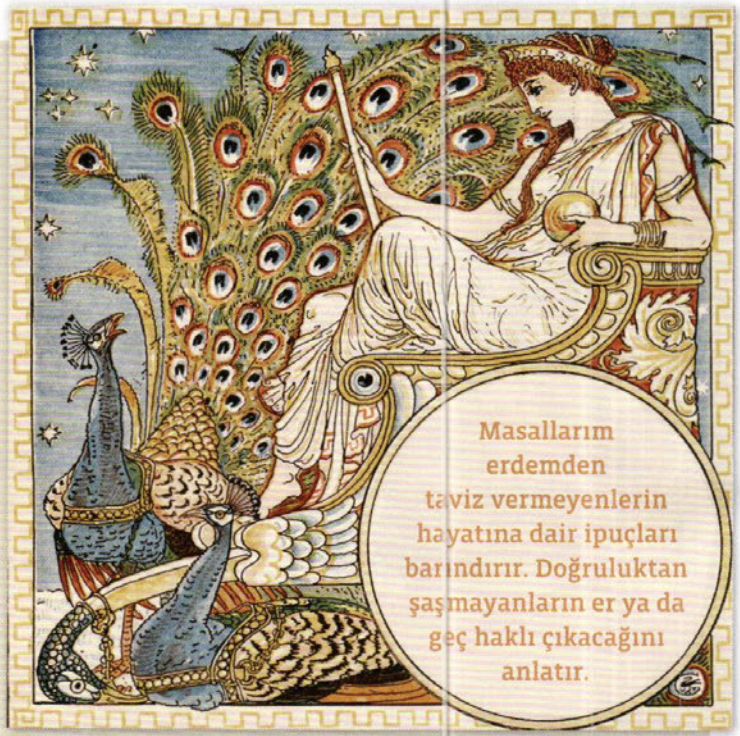
Ksanthus dediklerimi anlayabilecek bir adamdı. Ayağa kalktı, elimi tuttu ve bu dersi asla unutmayacağını söyledi. Ona yolculuğumuz boyunca, Manyas'taki kuşların öykülerinden başlayıp onlarca hayvanın insanlara ders olacak öykülerini anlattım. Kendimce uydurduğum, ama hepsi gözleme dayalı bu öyküler hayatımı değiştirdi. Zaman içerisinde köle Ezop, özgür kentliler tarafından takdir edilen bir öykü anlatıcısı oldu. Şöhretim nihayet İonia'daki kolonicilere ve ardından, Ege'deki zengin adalılara kadar ulaştı. Bir gün, Sisamlı (Samos) zengin bir tüccar, felsefe ve şiir düşkünü bir politikacı olan İadmon çiftliğe geldi. Ksanthos'un yakın arkadaşı olan bu adam, öykülerimi heyecanla dinledi ve en sonunda "Bunlar basit, sıradan öyküler değil. Bunlar her insanın ders alacağı, derin ve anlamlı öyküler" dedi. İadmon, öykülerimi adalılara ve dünyanın geri kalanına anlatmam gerektiğini söyleyerek, sahibim Ksanthos'tan beni satın almak istedi. Aralarında süren uzun ve sıkı pazarlıktan sonra İadmon'la Frigya'dan ayrıldım. Sonunda İadmon'un adası Sisam'a vardık. Yeni sahibimin evi tam bir saraydı. Adanın en zengini olan bu adamın cariyeleri arasında güzeller güzeli Rhodope'yi görür görmez vuruldum. Bu kadınla hayatımın sonuna kadar birlikte olabilmek için her şeyi yapmayı göze alabilirdim. Sisam Adası'nda da öykülerimle kısa sürede saygınlık kazandım, şöhrete ulaştım. Sahibim İadmon, Sisam'ın diğer yöneticileri tarafından rüşvet almakla, yolsuzluk yapmakla suçlanıyordu. Uzun süredir kendisine yönelik suçlamaları reddeden ve rakiplerine karşı hukuk savaşı yürüten İadmon, bir gün bana geldi ve hakkında açılan bir davada kendisini ▶

Museo Nacional Del Prado

http://mythfolklore.net

savunmamı istedi. Bu teklifi geri çeviremezdim. Duruşma günü mahkeme heyeti karşısına çıktığımda heyecandan dizlerim titriyordu. Heyecanım beni alt etmek üzereyken, aklıma ilk gelen şu öyküyü onlara anlattım: "Bir tilkinin, başı pirelerle derde girmiş. Kirpi, onu pirelerden kurtarması için yardımcı olacağını söylemiş. Tilki, bunu istememiş ve demiş ki 'bu pireler doydu dostum, artık daha fazla kan emmiyorlar, onları kovalarsam yerlerine yeni ve aç pireler gelir'." Bu öyküyü anlattıktan sonra mahkeme heyetine dönüp, "İadmon'u cezalandırırsanız, onun yerine gelecek aç pireler emin olun sizi daha beter soyar" dedim. Mahkeme heyeti kadar İadmon da büyük bir şaşkınlık içinde bana uzun süre bakakaldı. Kendime kızıyordum. Anlattığım öykü, ne ahlaki açıdan doğru, ne de İadmon'u masum gösterecek bir gerekçeye sahipti. Başıma gelecekleri çaresizce kabul edecektim. Fakat beklenmedik bir şey oldu ve mahkeme İadmon'un Sisam'ın yönetiminde kalmasını onayladı. Sahibim, bu kararla bir bakıma aklanmıştı ama benimle uzun süre konuşmadı. Savunmamı beğenmemişti. Daha kötüsü, onun hırsızlığını sözlerimle tescil etmiştim. Sisamlılar, benim bilge bir adam olduğumu konuşurlarken İadmon da bana özgürlüğümü bağışladı. Şimdi önümde başka bir dünya duruyordu. İadmon'dan sevdiğim kadın Rhodope'yi bana vermesini istedim ama o kulağıma eğilip şu sözleri fısıldadı: "Öykülerindeki hayvanlar doğruyu söyleseler de, biz insanlar hep işimize geldiği gibi davranacağız". İadmon, uzaklara gitmemi istedi. Yolculuğa yalnız çıkacaktım. Eşyalarımı topladım ve limandaki gemiye binmeden önce İadmon'a şu notu bıraktım: "Sisam'da bir politikacıyı suçlamaktan daha kötü bir şey varsa, o da, politikacıyı Ezop'un savunmasıdır".

Masallarım erdemden taviz vermeyenlerin hayatına dair ipuçları barındırır. Doğruluktan şaşmayanların er ya da geç haklı çıkacağını anlatır.

Walter Crane'in *Baby's Own Aesop* kitabındaki "Tavuskuşunun Şikayeti" masalı çizimi, 1887.

Ezop masallarından esinlenilen hayvan desenleri, 4-6. yüzyıl tarihli anfora tipasında, Mısır.

Doğrularımı, hayvanların öyküleriyle dünyaya anlatmak üzere yola koyuldum. Önce Mısır'a doğru giden bir ticaret gemisiyle Girit ve Rodos'u, sonra Mısır ve Doğu Akdeniz limanlarını gördüm. Bir süre Fenike topraklarında kaldım. Anadolu'nun güneyindeki liman kentlerine uğrayıp, pazar yerlerinde halka öykülerimi anlattım.

Kardeşlerim, eminim ki, yolculuğum boyunca Ezop'un öyküleri, bugün sizin bildiğiniz isimle "fabl"lar (*fabula* Latincede masal anlamına geliyor) birçok insanın hayatını değiştirdi. Kahramanları hayvanlar da olsa, aslında amaç insanların dersler çıkarabileceği türde bir sona ulaşmaktır. Doğrudan kişiler hedeflenmediği için yapılan eleştiriler de daha kolay kabul görür.

Benden yaklaşık 300 yıl sonra filozof Demetrios Phaleros anlattığım öyküleri derleyerek Latinceye çevrildi. Çağdaşım olan çok sayıda düşünür ve yazarla arkadaşlıklar kurdum, sevildim. Atina'ya Peisistratos'un tiran olduğu dönemde gittim ve orada uzun süre kaldım. Ama ne yazık ki, doğruları söylediğim için buradan da kovuldum. En son, yolum Delphi Adası'na düştü. Burada da kendimi tutamadım ve hakim sınıfa karşı iğneleyici eleştirilerim oldu. İftira, hırsızların en maharetle yaptıkları işlerin başında gelir. Delphi'deki ahlaksızlar sonunda eleştirilerime, hayvanların ağzından da olsa doğruları söylememe tahammül edemediler. Yüksek bir kayadan denize atılarak öldürüldüm.

Kardeşlerim, öykülere ilham veren topraklarınıza sahip çıkın. Farklı düşünseniz de, fikirlerinize karşı çıkılsa da, bir arada anlayış ve hoşgörüyü yitirmeden yaşamanın mümkün olduğunu unutmayın! Ve, Ezop'un ülkesinden hepimize dersler veren öyküleri söküp atmayın. ■

http://mythfolklore.net

TÜRKİYE'NİN MİRASI

Sanki kul yapısı değil!

Divriği Külliyesi'nin üç kapısı camiye, sonuncusu darüşşifaya açılır.

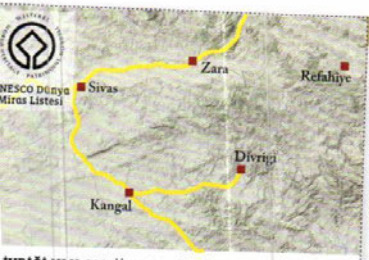
DİVRİĞİ KÜLLİYESİ, ASIRLAR BOYUNCA BİR TARAFIYLA DİNİ HUZUR, DİĞER TARAFIYLA ŞİFA ARAYANLARIN ADRESİ OLDU. MİMARİ BENZERİ OLMAYAN YAPIYA DAİR BİLİNMEZLER, KÜLLİYENİN GİZEMİNİ HÂLÂ KORUMASINA NEDEN OLUYOR.

Sivas merkezden arabayla iki saat boyunca gidilen yol, çıkmaz sokak gibi bir noktada bitiyor. Yolun sonunda insanın karşısına çıkan Divriği, Anadolu-Türk mimarisinin en ihtişamlı anıtı Ulu Cami ve Darüşşifa'yı barındırıyor.

Bölgedeki yerleşim, el değmemiş kanyonların arasında, kayalık üzerindeki kalede kurulmuş. Bazı kaya anıtları yerleşimin Demir Çağı'na kadar indiğini gösteriyor. Bölge, Bizans döneminde 9-10. yüzyıllarda, Paulikien olarak anılan farklı bir Hıristiyan mezhebinin merkeziydi. Uzun savaşlar sonunda Divriği Kalesi'nin düşmesinden sonra Bizans imparatorlarının cezalandırdığı Paulikienler, Balkanlara sürüldü. Bu dönemde bölge nüfusunun ciddi bir şekilde azaldığı anlaşılıyor. 1080 civarında Mengücekliler tarafından fethedilen kale, bu küçük beyliğin bir kolunun başkenti de oldu. Başta demir madenlerin işletilmesi sonucunda kent 12-13. yüzyıllarda hızla gelişti. Bu dönemde inşa edilen Ulu Camii ve Darüşşifası, kale dışında çevreye hakim bir düzlükte kuruludur.

Bu külliye birçok araştırmaya konu olsa da hâlâ bilinmeyenleri ile ilgi çekiyor. Mengücek meliki Ahmet Şah ve Melike Turan Melek tarafından inşa ettirildiğini tarih kitaplarından değil külliyenin kitabe ve vakfiyelerinden öğreniyoruz. Caminin inşaatı Hicri 626, Miladi 1228 yılında başladı. Minber kitabesi ise H. 640 (Miladi 1243) tarihini taşıyor. Yaptıranlar hakkında bilgimiz bundan ibaret. Ahmet Şah ölünce bezemelerin bitirilemeyip yarım kaldığı ileri sürülüyor.

Bir kitabede Anadolu Selçuklu hükümdarı Alaeddin Keykubad'ın adı

İVRİĞİ ULU CAMİİ VE DARÜŞŞİFASI

ar: Sivas ilinin Divriği ilçe merkezi

önem: 13. yüzyıl

mel Önemi: Anadolu-Türk mimarisinin en kileyici eserlerinden olan bu yapı, dönemi öncesi sonrasında benzerleri olmayan bir sanat eseridir. ğrafi olarak çok farklı çevrelerin izlerini taşıyan zeme programı benzersiz bir zenginliktedir.

geçtiğinden Ahmet Şah'ın ona tabi bir melik olduğu anlaşılıyor. Ama açıkçası Keykubad bile siyasi ve askeri açıdan kendisine tabi olduğu anlaşılan bu yerel hükümdarın yapısı ile karşılaştırılacak bir eser inşa ettirememiş. Ya da böyle bir yapı günümüze ulaşmamıştır.

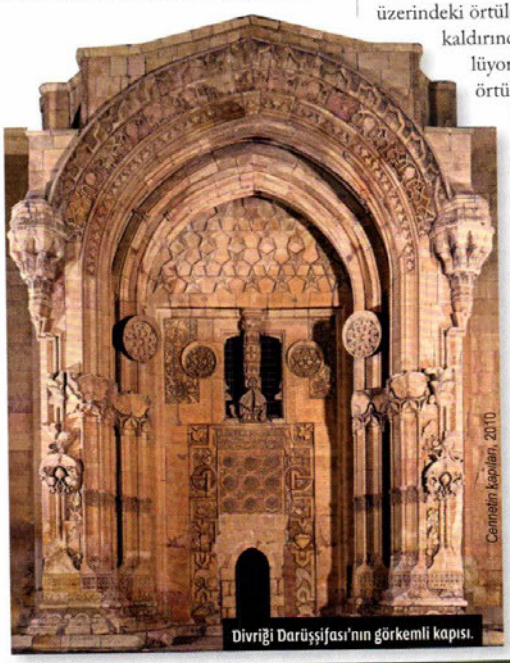
Yine kitabelerde inşaatta çalışan ustaların isimleri geçiyor. Camide Ahlatlı Hurrem Şah, Darüşşifa'da Hurşad adları, yapıların mütevazi köşelerine yazılmış. Ahşap işlerinde Tiflisli İbrahim oğlu Ahmet imzası var. En az içinde olduğu yapı kadar büyüleyici olan minberde onun adı görülüyor.

Ana bölüm olan camiye birbirinden çok farklı özellikler gösteren üç süslü kapıdan ulaşılıyor. Kapılardan biri bugün artık bir pencere gibi ve arka cephede yer alıyor. Pek çirkin metal merdivenlerle çıkılan bu cephenin ejder başları şeklindeki çörtenleri (yağmur olukları) de ziyaretçilerin dikkatini çekmese de hayli ilginçtir.

Kıble kapısı da denen kuzeydeki taçkapı, en anıtsal olanı. Aynı zamanda doğa şartlarından etkilenen kapı da bu. Taşların birçok yerinde görülen bozulmalar ziyaretçileri ve bilim insanlarını endişelendiriyor.

Batı cephesinde diğer kapı, muhtemelen eskiden çarşıya açılıyordu. Geometrik süslemenin hakim olduğu bu kapının iki yanındaki çift başlı kartal kabartmaları belki de Selçukluların armasını temsil ediyor. Kartalın yanında görülen doğan kabartması ise Mengüceklerin arması olabilir.

Darüşşifa'nın anıtsal kapısında, "Âdil Melike Turan Melek tarafından 1228 yılında inşa ettirildi" yazılıdır. Azman yivler ve demet payeler, yoğun süsleme şeritleri ile bezenmiş. Girişin arkasında, ortası fener kubbeli bir avlu, eyvan ve odalar ile küçük bir ikinci kat bulunuyor. Mengücek bireylerinin lahit mezarlarının sıralandığı türbe de Darüşşifa'da. Karanlık türbede bulunan sandukaların üzerindeki örtüleri uçlarından biraz kaldırınca turkuaz çiniler görülüyor. Sandukaların bu basit örtülerin altında kalması külliyenin sahipsizliğini de gösteriyor. Eskiden çini olmayan sandukaların üzerinde birbirinden kıymetli kumaşların, özel eşyaların olduğunu düşünmek gerekiyor.

Cennetin kapıları, 2010

Divriği Darüşşifası'nın görkemli kapısı.

Aslında bir hastane olan bu mekanda, ölümle hayatın ya da "şifa"nın bu kadar içiçe olması da ilginç. Bugün gittiğiniz bir hastanede mezarlar olduğunu düşünün. Pek kabul edilir gibi gelmiyor. Ama belki de hayat ve memat, geçmişte günümüzdeki kadar birbirinden uzak şeyler gibi düşünülmüyordu.

RESTORASYON PROJELERİ SORUNA DÖNÜŞEBİLİR

Geçmişi sır geleceği meçhul...

Bir mimarlık şaheserinin, yanında yükselen kaleyle önündeki kentin yaşadıklarına 785 yıllık tanıklığı düşündürücü... Taçkapılar yüzyıllar boyunca ibadet, toplantı, tedavi, eğitim için açık tutulmuş ama burada biriken anılar yazık ki kayda alınmamış; cami ve darüşşifanın görevlileri anı, günlük ya da belge bırakmamışlar. Bu nedenle okyanus ötelerinden, Japonya'dan, ABD'den, Avrupa'dan ve İslâm ülkelerinden gelen meraklıların, pek çok soruyla başbaşa kalmaları doğal. Yaptıranlarla yapan ustaların da adları ve kısa kimlikleri dışında tanınmışlıkları yok. Diğer yandan Erzincan Mengücek meliklerinin bütün eserlerini depremler yok etmişken Divriği'de, dünya mirası külliyenin ve onu kucaklayan Selçuklu dönemi Mengücek kent tabanının günümüze kadar ulaşması şaşırtıcıdır.

Güncel sorun ise, bir 13. yüzyıl Anadolu Türk-İslâm payitahtı örneğini, anıtları ve kent dokusu ile bugüne taşımış Divriği için öngörülecek olası yanlış restorasyon-koruma kararlarıdır. Kale camiinde, kümbetlerde yaşananlarla külliyenin, son 50 yılda yapılan yanlış uygulamalardan gördüğü tahribat dikkate alındığında dünya mirasını yeni tahriplerden koruyacak bir sağduyu koşuldur.

DİVRİĞİ KÜLLİYESİNİ EŞSİZ KILAN ÖZELLİKLER

Tek başına bir ekol

Divriği Darüşşifası'nın iç görünümü.

1 UNESCO Dünya Miras Listesine Türkiye'den alınan ilk 3 varlıktan biridir (Diğerleri İstanbul tarihi yarımada ve Kapadokya). 6 Aralık 1985 tarihli listede yer alan külliye için yazılan gerekçe şudur: "Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, mimari kompozisyonu kadar teknik ve estetik özellikleri ile de evrensel, farklı ve özgündür. Anadolu'da, estetikle tekniği birleştiren mimari gücün buradaki düzeyde başarılı olduğu başka miras yoktur. Malzemeler, mimari teknikler, farklı kültür çevrelerinden usta ve sanatkârlar, bu nevi şahsına münhasır eserin ortaya çıkmasını sağlamıştır."

2 Yaptıranların gücünü aşan bir şaheserdir. Anadolu Selçuklu uygarlığı havzasının kuzeydoğusundaki Divriği'ye 12-13. yüzyıllarda egemen olan Mengücekoğullarının siyasi ve ekonomik güçleri, bu eserle kıyaslanamaz.

3 Melik unvanlı yerel bir erkek egemenle (Ahmed Şah) eşit konumda ve melike unvanlı bir kadının (Turan Melek), ikinci bir örneği olmayan ortak külliyesidir.

4 Eser, tasarım ve yapı özgünlüğünü 8 yüzyıldır korumaktadır. Çağdaşı eserleri arasında, projelendirildiği 1228'deki plan, yapı, örtü bezeme özelliklerini günümüze kadar korumuş tek özgün anıttır.

Divriği Camii'nin mihrap önü kubbesi.

5 Divriği Külliyesi, bir üslubun devamı veya ileri aşaması olmadığı gibi, sonraki üslup ve akımlara örneklik de etmemiştir. Dönemin İslâm dünyası mimarlık ve bezeme geleneklerinden bağımsız yorumlanmış, gizemli bir tasarımdır.

6 Dıştan bütünsel bir yapı görüntüsü vermesine karşılık, oransal dengeler korunarak birleştirilmiş, işlevleri, planları, iç dünyaları farklı iki anıt yapıdan (cami-darüşşifa) oluşan tek Selçuklu dönemi külliyesidir.

7 İslâm-Türk dünyasının boyut, form, mekan, bezeme ve yazıtları tamamen farklı tasarlanmış dört taçkapılı tek eseridir. Anıtsal boyutlu (14,5x11x4,5 m), mihrap tasarımlı, cennet kapısı betimlemeli yontusal ve kozmik öğeler yansıtan cami taçkapısı kadar, iki katlı darüşşifanın Tak-ı Kisra tasarımlı eyvan kemerlerinden oluşan taçkapısı da şaşırtıcıdır.

8 Ungun (simge) olarak işlenmiş stilize kuş figürleri, ay güneş sembolü erkek kadın büstleri, rölyefler, kozmolojik, mitolojik öğeler, Türk yıldızları zenginliği bu külliyeye özgü süslemelerdir.

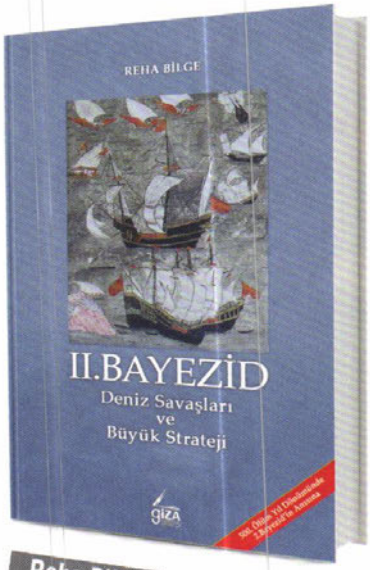
9 Neflerin değişik dekorlu kubbe, tonoz, sütun ve kemerleri, taş mihrap, kündekâri minber şaşırtıcı; asma katlı darüşşifanın büyüleyici ortamı mimari bakımdan benzersizdir.

10 Külliyede, taşa ve ahşaba işlenmiş kırk dolayında yazıt vardır. Bunlardan dördü tarihleri ve yaptıranların künyelerini, yedisi külliyeyi yapan mimar ve sanatkârların adlarını, biri eserin Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad'a ithaf edildiğini belgeleyen yazıtlardır. Diğerleri dini içeriklidir.

Necdet Sakaoğlu

Çift başlı kartalın Selçukluları, doğanın ise Mengücekli leri temsil ettiği sanılan kabartmalar.

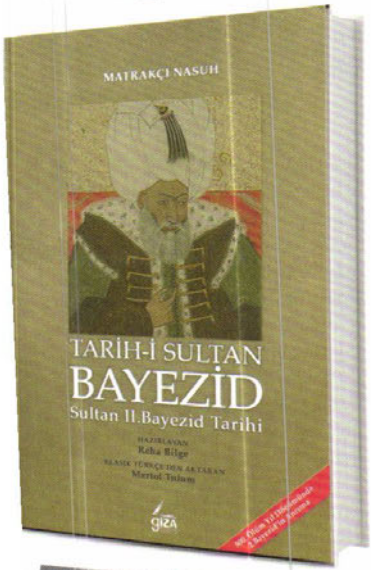
Farklı Bir Yorumla
II. BAYEZİD ve İKİ YENİ ESER

Reha Bilge

II. BAYEZİD
DENİZ SAVAŞLARI VE BÜYÜK STRATEJİ

Reha Bilge, farklı bakışıyla, yeni bir 2. Bayezid portresi çiziyor.
Akdeniz'deki Türk deniz üstünlüğünün mimarı; bir strateji ustası, etkin bir diplomat, İmparatorluğu kurumlaştıran bir devlet adamı...
Yazar, bir kişiyle birlikte bir dönemi ve çağı da aydınlatıyor.
Derin bir rekabetin ve çatışmaların yaşandığı
Akdeniz. Piri Reis'in rolü. Büyük stratejik mücadeleler,
günümüzün olaylarıyla birlikte ele alınıyor.....
Bu yönüyle güncel bir eser. Öte yandan Fatih Sultan Mehmet'in "Otranto" projesi gerçekleşseydi, Avrupa'nın kaderi nasıl değişirdi?
Aleaddin Keykubat'tan 2. Bayezid'e ulaşan "Çukurova" politikasıyla, Atatürk'ün "Hatay" politikasını
birleştiren ortak payda nedir? gibi ilginç soruların da yanıtını arayan bir kitap.

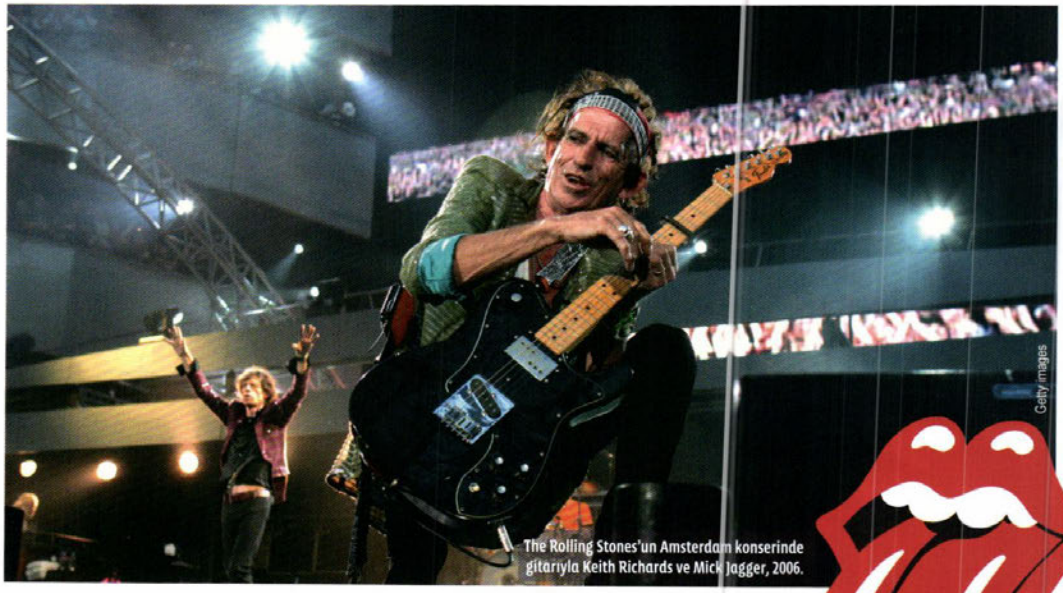
Mertol Tulum ve
Reha Bilge
Ortak Çalışmasıdır

MATRAKÇI NASUH ve ÜNLÜ ESERİ
SULTAN 2. BAYEZİD TARİHİ
"Tarih-i Sultan Bayezid"

Matrakçı Nasuh, klasik Türk kültürünün ve dünya kültür mirasının ölümsüz isimleri arasında yerini almaktadır. Daha çok bir ressam olarak ve minyatürleriyle tanıdığımız Matrakçı Nasuh, bu eserinde usta bir yazar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Eser Sultan 2.Bayezid üzerinedir ve Matrakçı Nasuh'un deniz savaşlarını anlatan çizgileriyle de süslenmiştir.
Kitap bir **Reha Bilge** ve **Mertol Tulum** ortak çalışmasıdır. Reha Bilge yıllardır 2.Bayezid üzerine çalışmaktadır. Mertol Tulum, her zamanki gibi titiz bir çaba ve ustalıkla, eseri klasik Türkçe'den aktarmıştır.
"Tarih-i Sultan Bayezid", sadece tarihçiler ve araştırmacılar için değil, Türk tarihine merak duyan herkesin okumaktan zevk alacağı, değerli bir kitaptır.

giza
Yayıncılık Ltd. Şti.

Giza Yayıncılık Ltd.
Tel (0212) 288 58 46
e-posta: info@gizakitap.com

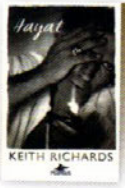
The Rolling Stones'un Amsterdam konserinde gitarıyla Keith Richards ve Mick Jagger, 2006.

Getty Images

'Yuvarlanan taş'ın günlüğü

THE ROLLING STONES'UN EFSANEVİ GİTARİSTİ KEITH RICHARDS "HAYAT"INI YAZDI. SATIR ARALARINDA, 60'LI YILLARDA TOPYEKÛN İSYAN EDEN GENÇ KUŞAĞIN RENKLİ MACERASI OKUNUYOR.

Grubun meşhur "dil çıkaran" logosunu John Pasche 1971'de tasarladı.

HAYAT
Keith Richards
Çeviren: Elif Koicuoğlu
Pegasus Yayınları
624 sayfa, 29.50 TL

DERYA BENGİ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yüzyılın ikinci yarısında, savaş yaralarını sarmayı başaran Batı Avrupa'da "ekonomi tıkırında"ydı. Nüfus vites büyütmüş, 1946'dan itibaren "çocuk patlaması" çağı yaşanmıştı. O çocuklar 60'larda rüştünü kazandı. Alelacele bir senaryoyla dev bir tüketici kitle rolü biçilerek kapitalizmin ağına düşürülen bu ergen nüfus, buna paralel süreçte, radikal kültürel, cinsel ve siyasal taleplerle aniden tarih sahnesine çıktı. Keith Richards'ın gitar çaldığı The Rolling Stones (Yuvarlanan Taşlar), bir paradokslar orkestrası olarak bu denklemin her iki kanadından ses verdi: Plak sanayisinin altın yumurtlayan tavuğuydular, çok satarak paraya para demediler, öte yandan özgürlükçü ve muhalif şarkılarıyla ufuktaki devrim yangınına körükle gittiler. 68'lilerin evinin başköşesinde mutlaka bir Rolling Stones plağı mevcuttu.

Gerçi *Hayat* adını verdiği otobiyografisinde siyasal akım ve ideolojiler konusunda Richards'ın ağzını bıçak açmıyor. Ama "tren raylarının öte yanı" diye tanımladığı ayak takımından, öfkeli azınlıklardan, kanunsuzlardan oluşan yeraltı kültürüne sürekli göz kırpıyor. Hedonizmden kendi kendini tahribe uzanan yoğun uyuşturucu tecrübesi, otobiyografinin sayfalarında aslan payını kapmış. Çocukluğunu ve ilk gençliğini çevreleyen toplumsal koşulları, evleri, sokakları, aile efradını öyle tatlılıkla anlatıyor ki, kitabı sırf Mick Jagger'a ve rock sosyetesine dair yakası açılmadık dedikodular için okumaya kalkanlar hayal kırıklığına uğrayabilir. Dünyayı sarsan The Rolling Stones şarkılarının doğum öykülerine elbette değiniyor, ama 1920'lerin bestesi dede yadigârı "Malagueña", şaşırtıcı biçimde "Satisfaction"dan rol çalıyor.

Kitaptaki birbirinden hoş ayrıntılardan biri şu: 1960'ta, İngiltere'de zorunlu askerliğin kaldırılması, yeni bir sanatçı kuşağının gelişiminde katalizör olmuş. Bu, Ada'nın rock tarihi yazımında şimdiye kadar pek altı çizilmemiş bir bilgi. Richards ayrıca, sesin kayıt altına alınması sayesinde kültürel

süreklilığin sağlandığını ve müzisyenlerin özgürleştiğini ısrarla vurguluyor. Yarı şaka yarı ciddi "kayıt teknolojisi, yazının icadından sonra en büyük devrim" derken önemli bir tespit yapıyor.

Hayat, müzik sevgisi, rock'n'roll'un kökeni, işlevi, nereden gelip nereye gittiği, serpilip büyümesi, çözülüp savrulması hakkında tanıklıklar ve mesellerle dolu, edebiyatı da kuvvetli bir hatırat.

Keith Richards'ın anlattığına göre, İngiltere kışlarında bazen sisten göz gözü görmezmiş. Mahalleliyi tanıyan sokak köpeklerinin kılavuzluğu olmasa, kimse evinin yolunu kolay kolay bulamazmış. Richards 60'ların başlarını tasvir ederken sisi bir mecaz olarak da kullanarak, insanlar arasında söylenmemiş kelimelerin yarattığı yoğun sis tabakasından bahsediyor. "Müzik bu yüzden vardı" diyor, "dile getirilemeyenler şarkı olarak söylenirdi". O halde bu mecaza Richards'ın bıraktığı yerden devam etmeli: Belki de The Rolling Stones gibi gruplar, bu sise bana mısın demeyen, gençliğe yol gösteren, cesaretin yanı sıra bir yön duygusu aşılayan sokak köpekleriydi.

Mick Jagger ve Keith Richards, 1967.

Venedik Mıkhitarist Rahipleri Topluluğu Manastırı Ermeni Matbaası çalışanları, 1896.

500. yılında Ermeni matbaacılığı

OSMANLI YAZI KÜLTÜRÜNE BÜYÜK KATKILARI OLAN ERMENİ MATBAACILIĞI 500. YILINDA. 100 YIL ÖNCEKİ KUTLAMALAR, TALAT PAŞA DAHİL DEVLET ERKANININ KATILIMIYLA GERÇEKLEŞMİŞTİ.

Surp (Aziz) Mesrop, MS 405 yılında günümüz Elazığ civarındaki Palu'da, Ermeni alfabesini oluşturdu. Böylece Helence ve Süryanicenin nüfuzu altındaki yüksek sınıfla sınırlı kalan Ermenicenin geniş kesimlere ulaşmasını ve Ermenilerin kendilerini kültürel olarak korumalarını sağladı.

Ermeni harflerle matbaacılık ise 16. yüzyılda Venedik'te başladı ve 18. yüzyıl başında İstanbul'da devam etti. Ermenice ilk kitap 1512'de Hagop Meğabard tarafından basılan *Urpatakirk* (Cuma Kitabı) idi. Kitapta, dinsel metinler, kem gözlere karşı dualar, Ermeni tüccarların iç dünyaları gibi bölümler vardı.

2012, Ermeni matbaacılığının 500. yıl dönümüydü. Ayrıca İstanbul'daki Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi de 180. yılını kutladı. Bu çerçevede Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı Kültür Yayınları, hastanenin 1900-1910 yılları salnamelerinin (yıllıklarının) tıpkıbasımını hazırladı. Serinin 12. cildi, Ermenice salnameler için yapılan bir dizindir. 13. ciltte, Türkçe okur için bu dizinin çevirisi ve Arsen Yarman imzalı 300 sayfalık "Ermeni Harfleri, Matbaacılığı ve Osmanlı Dönemi Salâmeleri" başlıklı bir

ERMENİ YAZILI KÜLTÜRÜ
Arsen Yarman
Havağimyan Yayınları
366 sayfa, 30 TL

çalışma yer aldı. Yarman, bu son cildi, kitap haline getirerek okura sunuyor.

Kitap, Ermeni elyazmaları ve matbaacılığına dair önemli bilgiler veriyor. Örneğin, 13-16 Ekim 1912'de gerçekleşen Ermeni harflerinin 1500. ve matbaacılığının 400. yıldönümü kutlamaları ayrıntılı bir şekilde yer alıyor. Kumkapı'daki kutlamalara Dahiliye Nazırı Talat Bey dahil birçok devlet erkanının katıldığı, Talat Bey'in konuşmasında "Osmanlı hükümeti namına Ermenilerin sevincine iştirak ettiğini" belirttiği okuyucuya aktarılıyor.

Ermeni yazılı kültürünün batı yakasındaki merkezi İstanbul'du. 500 yıllık tarihi boyunca Ermeni matbaacılığı, Osmanlı matbaacılığının gelişmesinde de önemli bir rol oynadı. Arsen Yarman'ın çalışması, bu uzun tarihe dair giriş seviyesinde nitelikli bir çalışma.
Masis Kürkçügil

ESKİ ÇIKANLAR

Sertellerin 'putları yıkan' resimli mecmuası

Resimli Ay
Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel

Resimli Ay Matbaası
Mayıs 1927, Fiyatı 25 kuruş

Şubat 1924'te ilk sayısı çıkan bu büyük boy dergi, 1928'den sonra yeni harflerle yayımlandı. Çıkaranlar, 1919'da Halide Edib'le (Adıvar) İstanbul'un işgaline direniş bayrağını açan *Büyük Mecmua*'nın yayımcıları, sonradan Sertel soyadını alacak karı-koca Mehmed Zekeriya (öl. 1980) ve Sabiha Zekeriya (öl. 1968) idi.

New York'ta sosyoloji ve gazetecilik öğenimindeyken Milli Mücadele için yardım toplayıp Kızılay'a gönderen çift, 1924'te yurda döndü. Ankara'da Matbuat Müdürlüğü'ne atanan Zekeriya Bey, basına sansür getirilince istifa etti. İstanbul'da Sabiha Hanım'la birlikte ABD'deki dergilerden de esinlenerek *Resimli Ay*'ı çıkarmaya başladılar.

Yazarları arasında Ahmed Rasim, Selim Sırrı, Mehmed Rauf, İbnürrefik Ahmed Nuri, Said Çelebi, Vedad Örfi, Sabiha Zekeriya, Münire Handan, Bedia Muvahhid, Mebrure Şakir, Ercümend Ekrem, Reşad Nuri, Sadri Edhem ve Nâzım Hikmet'in de yer aldığı dergi, renkli kapak resimleri, moda ve magazin sayfaları, yayımladığı anketler, resimlendirilmiş roman ve öykü tefrikaları, tarih ve edebiyat konuları yanında "müstehcen" fotoğraflara yer vermesiyle de ünlüydü.

Resimli Ay'daki bir yazıda "kavuşma öpüşü."

Necdet Sakaoğlu arşivi

Cumhuriyet rejimi yanlısı bir çizgi izlerken, Cevad Şakir (Kabaağaçlı) ve kendisinin yazıları nedeniyle Zekeriya Sertel, Sinop'a sürüldü. 1928'de Nâzım Hikmet'in "Putları Yıkıyoruz" kampanyasıyla sola açılan dergi, 1931'de kapandı. Serteller, *Tan* gazetesini çıkarttılar.

YENİ ÇIKANLAR

ARAŞTIRMA

Sultanların Şiirleri Şiirlerin Sultanları
Ali Fuat Bilkan, Mustafa İsen, Tuba Işınsu Durmuş
Kapı Yayınları
400 sayfa, 18 TL

Doğulu ve Batılı pek çok hükümdarın başta şiir olmak üzere, sanata ilgisi bilinir. Ancak Osmanlı ve diğer Türk hanedanlarında, bu ilgi bütün hanedan mensuplarına yayılmıştı. Bu eserde, II. Murad'dan (öl. 1451) V. Mehmed Reşad'a kadar (öl. 1918) 26 padişah ve şehzadenin divanlarının transkripsiyonları yer alıyor. Ayrıca Osmanlı hanedanında divan yazan tek kadın Adile Sultan'ın şiirleri; Şah İsmail dahil Türkmen sultanların, Memluk hükümdarlarının şiirleri de okuyucuya sunuluyor.

Savaş Alanı Olarak Tarih
Enzo Traverso
Çeviren: Osman S. Binatlı
Ayrıntı Yayınları
224 sayfa, 20 TL

9 Kasım 1989 günü Berlin Duvarı yıkıldığında yaşananlar, sadece tarihin akışını değil, yerleşik tarih algısını da değiştirmişti. Ortak hafıza, Soğuk Savaş'tan sonra 20. yüzyıla dönüp baktığında gördüklerini zorbalıklar ve kurbanlar çağı olarak yeniden çizdi. İtalyan tarihçi Enzo Traverso, karşılaştırmalı ve eleştirel bir tarzla Eric Hobsbawm, Arno J. Mayer veya Michel Foucault gibi isimlerin yarattığı tarihyazımı akımlarını ve bu bağlamda yaşanan dönüşümleri ele alıyor.

MÜZİK-CD

Makam-ı Sultan
Besteleyen ve yorumlayan Uğur Işılak
Simklas Medya Yapım
10 şarkı,
14.50 TL

Osmanlı Devleti'nin üç gözde padişahına ait şiirler, bestelere dönüştü. Fatih Sultan Mehmed'in Avnî, Yavuz Sultan Selim'in Selimi, Kanuni Sultan Süleyman'ın Muhibbi mahlasıyla yazdığı şiirleri, Uğur Işılak kendi besteleriyle yorumladı. Eserde, Kanuni'nin çokça bilinen "Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi" dizesinin yer aldığı divanından toplam beş beyit bir şarkıya dönüştürülmüştür. Tarihî önemi olan bu projeyle, Osmanlı Devleti'nin üç önemli padişahının iç yapılarını ve ruh dünyalarını tahlil etmek mümkün.

BELGESEL-DVD

Esaret Günlüğü 1. Dünya Savaşında Türk Esirleri
Yönetmen: Cem Fakir
TMC
105 dk, 21.99 TL

I. Dünya Savaşı'nda cepheye gönderilen 3 milyona yakın Osmanlı askerinin 200 binden fazlası, savaş esiri oldu. Mısır, Sibirya, Fransa, Burma ve Hindistan dahil dünyanın dört bir yanındaki kamplara götürüldüler. Savaşın üzerinden geçen yaklaşık bir asrın ardından hayat bulan bu belgesel, 16 ülkeden 44 şehirde yer alan esir kamplarında yapılan çekimler kaderine terk edilmiş Osmanlı askerlerinin öyküsünü anlatıyor.

ÇOK SATANLAR

1. **İlber Ortaylı Seyahatnamesi**
İlber Ortaylı
Timaş Yayınları
304 sayfa, 17,50 TL

2. **Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor**
Can Dündar
Can Yayınları
192 sayfa, 15 TL

3. **Dünyayı Değiştiren Günler**
Hywel Williams
Hil Yayınevi
315 sayfa, 24 TL

4. **Modern İstanbul'un Doğuşu**
Murat Gül
Sel Yayıncılık
288 sayfa, 20 TL

5. **Ruzi Nazar: CIA'nın Türk Casusu**
Enver Altaylı
Doğan Kitap
542 sayfa, 30 TL

CEYLA ALTINDİŞ

Cazın altın çağı 20'li yıllardı

Filmin yönetmeni, başka bir dönem filmi olan Moulin Rouge'dan tanıdığımız Baz Luhrmann.

FITZGERALD, MEŞHUR ROMANI MUHTEŞEM GATSBY'DE BİZZAT YAŞADIĞI 1920'LERİN ABD'SİNİ ANLATIYOR. 'BÜYÜK BUNALIM'LA SON BULAN 24 SAATLİK PARTİLER BİR KEZ DAHA BEYAZPERDEDE.

Francis Scott Key Fitzgerald'ın kendisi de *Muhteşem Gatsby*'de anlattığı dönemde yaşadı. Sanatsal ve kültürel dinamizmiyle "kükreyen" 20'li yıllar çeşitli akımların beşiğidir ama partilerle başlayıp imarethane kuyruklarıyla bittiği de bir gerçek.

1896 doğumlu Fitzgerald, genç yaşta çok satan iki kitap yazdı. Ancak eleştiriler pek parlak değildi, yazar olarak değerini üçüncü kitabıyla kanıtlamayı umuyordu. 1920'de *Cennetin Bu Yakası* basıldığında 24 yaşındaydı, iki yıl sonra yine 1910-1920'lerde geçen *Güzel ve Lanetli* geldi. Bu arada, genellikle yüksek telif ödeyen pahalı dergiler için durmadan hikaye de yazıyordu. 1925'te *Muhteşem Gatsby* yayınlandığında bu hikayelerin sayısı 120'yi bulmuştu. Hikaye başına 2500 dolar alıyordu ama, karısı Zelda ile çok savurgan olduklarından para yetmiyordu. 1920'lerin insanıydılar.

Dönemin genç kadınları kısa etek giyip saçlarını erkek gibi kestiriyordu, herkes "big band"lerin swing'iyle dans ediyor, kimse kurallara aldırmıyordu. Caz, dönemin vazgeçilmeziydi. 1920'lerin "Caz Çağı" diye anılması bundandır. Araba, telefon ve elektrik kullanımı yaygınlaştı, filmler konuşmaya başladı. Walt Disney adını duyurdu. Şöhretler öne çıktı, medyanın da desteğiyle, sivrildiler. Kadınlar oy verme hakkına kavuştu. 1. Dünya Savaşı'nın bitmesinin rahatlığıyla, gelenekler rafa kaldırıldı. Fransızların deyişiyle "Çılgın Yıllar"da Paris'te Kayıp Kuşak'tan pek çok Amerikalı sanatçı vardı. Art Deco doğmuş, ekspresyonizm ile sürrealizm ise Avrupa'yı mekan edinmişti. Sonra Wall Street çöktü, ABD'de "Büyük İktisadi Bunalım" başladı, 24 saat süren partiler son buldu.

Fitzgerald, 1922'de, *Caz Çağı Hikayeleri*'nin düzeltmelerini yaparken, *Muhteşem Gatsby* üzerinde çalışmaya başladı. Araya ona ilk ticari başarısızlığını yaşatan bir oyun girdi. Bu kitapla "sanatsal başarı" peşindeydi. "Samimi ama ışıl ışıl" bir dünya yaratacaktı. Mayıs 1924'te, Zelda ile Fransız Rivierası'na gittiler. Kitapta West Egg olarak geçen Great Neck'ten kaçtılar. 1920'lerdeki çılgın hayatı yansıtan roman, 27 Ekim'de tamamlandı. Zenginliği sayesinde kabul gören Gatsby'yi Nick'in ağzından anlatan bu hikaye Fitzgerald'a ölümsüzlük getirdi.

Muhteşem Gatsby defalarca uyarlanan eserlerden. Altı film, diziler, radyo programları, bir opera, sahne uyarlamaları, kitaptan esin almış şarkılar hatta bilgisayar oyunlarıyla tarihin sahnesinden hiç çekilmemiş. Bu defa Daisy'nin evinin önündeki yeşil ışığa bakıp düşünceye dalma nöbetini, Robert Redford'dan Leonardo DiCaprio devralıyor.

Sevin Okyay

SİNEMA Muhteşem Gatsby

Yön.: Baz Luhrmann
Oyun.: Leonardo DiCaprio, Carey Mulligan, Tobey Maguire
17 Mayıs'tan itibaren, Tüm Türkiye
thegreatgatsby.warnerbros.com

Öldüren karizma: Adolf Hitler

1 Tarihte başka hiçbir liderin dünyayı Hitler kadar değiştirip, arkasında onun kadar büyük bir enkaz bırakmadığı söylenir. Peki onu bu kadar güçlü yapan neydi? Adolf Hitler, 1889'da doğdu. Çocukluğunu Avusturya'nın kuzeyindeki Linz'de geçirdi. Ressam olmayı kafasına koymuştu. 1907'de ve 1908'de Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'ne kabul edilmek için girdiği sınavları geçemedi. Bu dönemde annesini kaybeden Adolf, beş senesini yalnız, yoksul ve işsiz geçirdi. Kiraladığı küçük odasında büyük bir ressam olma hayalleri kurdu ve kartpostallar yaparak turistlere sattı. Sonraları karnını aşevlerinde doyuran bir evsizdi. 1913'te Münih'e taşındı. 1914'te aslında askerliğe uygun olmamasına rağmen orduya kabul edildi. Başka bir deyişle, 1. Dünya Savaşı olmasaydı, Hitler, tüm hayatını adı sonu duyulmayan bir ressam olarak geçirebilirdi. Peki Hitler, bu içine kapanık ve dengesiz genç adamdan, dünya tarihine yön veren karizmatik devlet adamına nasıl dönüştü? Ve Almanya, nasıl oldu da ülkeyi yıkıma götüren bu liderin peşinden gitti? İngiliz tarihçi Laurence Rees'in hazırladığı dizi, Hitler'in uyandırdığı kitlesel hayranlığın şifrelerini, eski Nazilerle yaptığı mülakatlar, günlükler ve arşiv belgeleri aracılığıyla çözüyor.

BELGESEL
Öldüren Karizma Hitler

NTV/ 12.19, 26 Mayıs, 22:00

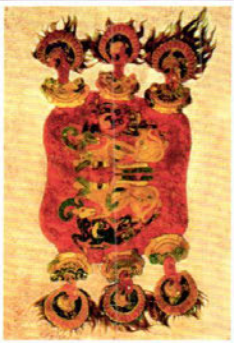
Gökten zembille inmediler

2 Sümer edebiyatında insanoğlunun gökyüzüne çıkmasını anlatan iki efsane vardır. İlkinde, çocuğu olmayan Etena, hayat bitkisini bulmak için bir kartalın sırtında tanrı katına yani arşa çıkar. İkincisinde Adapa, sorgulanmak üzere bir melek eşliğinde gökyüzüne çıkar ve kendisine sunulan hayat suyunu reddederek insanoğlunu ölümlülüğe mahkum eder.

KONFERANS
Gökyüzüne Çıkış İle İlgili Efsaneler

Prof. Dr. Gönül Tekin
Turkish Cultural Foundation, İstanbul
8 Mayıs, 16:30
www.turkishculturalfoundation.org

İki hikayenin de etkisi, sonraki yüzyıllarda Yahudi, Hıristiyan ve İslâm kültürlerinde görülebilir. Harvard Üniversitesi'nden Gönül Tekin kültürlerarası etkileşimin bu örneğini anlatıyor.

Keçeden yaptıklarımız

5 Türkler, yüzyıllar boyunca halı ve yatak yerine kullandıkları dar ve uzun yer yaygılarını "keçe"den yaptılar. Bu dayanıklı malzeme, külah, kepenek, heybe ya da at eyeri altlığı olarak da kullanılıyordu. Kılıçla kolay kesilmediği, ısıyı, nemi, sesi geçirmediği ve akrep, kırkayak gibi haşeratı barındırmadığı için orduda da yaygındı. Bülent Yüksel'in fotoğraf sergisinde eski ve güncel keçe örnekleri, keçe üretim süreci ve son geleneksel keçe ustalarımızın portreleri görülebilir.

SERGİ Kültürümüzde Keçe Var

Fotoğrafevi, İstanbul
11-25 Mayıs

1990'larda güncel sanat

3 SALT Ulus'un ilk sergisi "O zamanlar konuşuyorduk", 20 sene önceki Türkiye'nin güncel sanat ortamını günümüze taşıyor. 1990'larda İstanbul ve Ankara'da açılan üç farklı serginin hazırlandığı ve kamuya açık olduğu dönemlere dair arşiv malzemelerini sunuyor. Böylece bu sergileri kimlerin hangi koşullarda ve ne tür motivasyonlarla ortaya çıkardıklarını ve hangi tepkilere maruz kaldıklarını da öğreniyoruz.

SERGİ O zamanlar konuşuyorduk

SALT Ulus, Ankara
2 Haziran'a kadar

Bahçe keyfinin tarihi

4 19. yüzyılın "Batılılaşma dönemi"nden Osmanlı mimarisi de payını aldı. Hayatın her alanında yeniliklerin arandığı bu devirde, değişen yaşam koşullarına uygun olarak İstanbul'da sayısız bahçe köşkü inşa edildi. Bu köşkler, seyir ya da dinlenme amaçlı yapılardı. İçlerinde oturulmaz, günün sadece belli saatleri geçirilirdi. İdil Sürer, konuşmasında, Türklerde bahçe kültürünün gelişiminden bahsedecek. Minyatürler üzerinden Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine dair örnekler sunduktan sonra 1789-1909 aralığındaki bahçelerin türü, köşklerin konumu ve çevreyle ilişkisini, fotoğraflar ve arşiv belgeleri eşliğinde inceleyecek.

KONFERANS 19. Yüzyıl İstanbulu'nun Bahçe Köşkleri

İdil Sürer
İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul
9 Mayıs, 18:30
www.iae.org.tr

Saraya davetlisiniz

6 İmparatorluğu sarsan ekonomik krizler hakkında babasından birçok ders dinleyen Abdülmecid, 1839-1861 aralığındaki hükümdarlığının ilk yıllarını Çırağan Sarayı'nda geçirdi. Hayranlık beslediği Batı tipi yaşama geçebilmek üzere, Dolmabahçe kıyılarında yepyeni bir saray yaptırmak istedi. Balyan ailesinden Garabet Kalfa bu iş için görevlendirildi. 1855'te tamamlanan o saray, her Perşembe, sadece bu tura katılanlara açık. Seminer 12:30'da başlıyor, sonra saray, kıymetli tarihçiler eşliğinde geziliyor. Konular, Dolmabahçe'yle sınırlı değil. Semra Germaner, "Oryantalizm ve resimde harem"; Ali Akyıldız, "Osmanlı veraset sistemi", Arzu Terzi, "Saray'da iktidar", Cengiz Göncü, "19. yüzyılda saray" ve Necdet Sakaoğlu "Haremin kadın sultanları ve cariyeleri" başlığı altında bilgiler verecek.

SEMİNER SERİSİ Sarayda Yaşam

Dolmabahçe Sarayı, İstanbul
2, 9, 16, 23, 30 Mayıs, 135 TL
www.antoninaturizm.net

Osmanlıların suyla ilişkisi

7 Ayın ilk günlerinde Erciyes Üniversitesi tarafından Doç. Dr. Şakir Batmaz başkanlığında düzenlenen "Osmanlı Devleti'nin suyla yazılan tarihi" sempozyumuna katılabilirsiniz. Etkinlikte Osmanlı coğrafyasındaki deniz, nehir ve göllerin kullanım sahaları irdelenecek. Katılımcılar arasında Mehmet Genç, Salih Özbaran, İdris Bostan ve Feridun Emecen gibi uzman isimler bulunuyor. Marmara ve Karadeniz'in birleştirilme teşebbüsleri, Nil Nehri'ndeki askeri faaliyetler, veya Tuna'yı saran Osmanlı istihbarat ağı gibi ilgi çekici konular kaçırılmamalı.

SEMPOZYUM Suyla yazılan tarih

Hilton Oteli, Kayseri
2-3 Mayıs

Geleceğin tarihçileri kürsüde

8 Isparta'daki Süleyman Demirel Üniversitesi Tarih Bölümü öğrencilerinin düzenlediği sempozyuma 30 üniversiteden 45 müstakbel tarihçi katılıyor. Lisans ve yüksek lisans düzeyindeki katılımcılar, Türk ve Dünya tarihiyle ilgili sosyal, iktisadi veya siyasi bir konuyu ele alacak. İlk oturum, 2 Mayıs saat 10:00'da başlayacak. Sempozyumda "Türklerde halıcılık", "19. yüzyılda Anadolu'da ortaya çıkan salgın hastalıklar" veya "1974'te Kıbrıs'ta düzenlenen Rum-Yunan askeri darbesi" gibi ilginç tebliğler sunulacak.

SEMPOZYUM Gelecek Geçmişi Tartışıyor

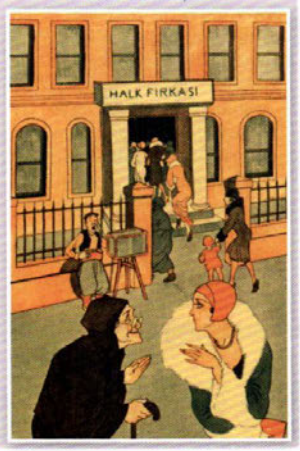
Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta
2-3-4 Mayıs
gelgecmisitartis.sdu.edu.tr

Türkiye'nin cinsiyet rejimi

9 Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkı 1934'te verildi. Bu, kazanılmış bir hakkı. 1918'de Mükerrem Belkıs, feminizmin istediği şeyi, kadının aynen bir erkek gibi, aile kadını olmasının yanısıra işçi, memur, mühendis, doktor, mebus ya da nazır olabilmesi olarak tanımlıyordu. Meşrutiyet döneminden 1930'lara kadar süren ve ısrarla oy hakkı isteyen Osmanlı-Türk kadın hareketi, 1980'lerden beri tarihçilerin dikkatini çekiyor. Prof. Dr. Serpil Sancar, kadınların Osmanlı İmparatorluğu'ndan 2. Dünya Savaşı sonrasına kadar Türk modernleşmesi içinde aldığı yeri, kadına biçilen rolün gündelik hayattaki yansımalarını tartışacak.

SEMİNER Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi

Prof. Dr. Serpil Sancar
MSGSÜ Fındıklı Kampüsü, İstanbul
15 Mayıs, 11:00
carsambaseminerleri.wordpress.com

İçinizdeki heykeltıraş

10 Anadolu'da hangi höyüğe kazma vursanız binlerce yıllık heykeller gün ışığına çıkar. Bu toprakların heykel geleneği, 2011'den beri Denizli'deki Uluslararası Taş Heykel Kolonisi'yle devam ediyor. Kömürcüoğlu Mermer'in sponsorluğundaki etkinlikte 13 Mayıs-13 Haziran arasında dünyanın farklı köşelerinden gelen 9 sanatçı heykeller yapacak, gezi ve paneller düzenlenecek. Taş, mermer ve travertenin malzeme olarak kullanılacağı "Anadolu Uygarlıkları" temalı heykellerin yontulacağı akademik heykel eğitim kursuna herkes katılabilir.

KURS Taş Heykel Kolonisi

13 Mayıs-13 Haziran
Denizli
www.heykelakademisi.com

ntvtarih@ntv.com.tr

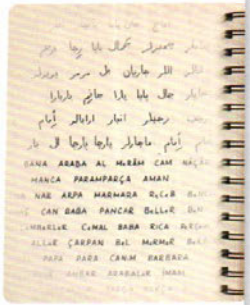
ABD, 1961'DE TÜRKİYE'YE BAKTIĞINDA NE GÖRDÜ?

WEB: archive.org'dan "ARC 654135" diye aratın
KONU: Cumhuriyet dönemi Türkiye
DİL: EN
TÜR: Belgesel, 26 dk

Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi arşivinden çıkan bu film, "geçiş döneminde bir ulus" diye bahsettiği Türkiye'nin 1923 sonrasında demokrasi ve ekonomik kalkınma alanlarında geçirdiği değişimi inceliyor. Belgesel, Hitit devrinden 1923'e dek bu topraklarda egemenlik kurmuş olan medeniyetlerin tarihine dair kısa bir çizgi filmle açılıyor. Ardından anlatıcının, toprak reformundan okur-yazarlık oranına ve hatta hidroelektrik projelere kadar pek çok farklı konuda verdiği bilgileri dinliyoruz. Bir yandan da 1960'lı yılların başlarında Türkiye'nin köyünden, kentinden, seçim meydanından, ipek fabrikasından, tütün tarlasından, cami avlusundan, üniversite dersliğinden ve daha birçok yerinden görüntüleri seyrediyoruz. Anlatıcı susunca bir anda "Yekte" türküsünün çalmaya başlaması da cabası!

ESKİ TÜRKÇEYİ ŞEHZADELERDEN HIZLI SÖKÜN

WEB: ottomancoins.com/eskiturkce/osmanlica.htm
KONU: Osmanlıca
DİL: TR
TÜR: Öğretici materyal

Emekli bir ziraat memuru olan Tevfik Biricik, 1950'li yıllarda attan düşüp belini kırmasının ardından 7 yıl boyunca alçılar içinde yatmış. Yatmış ama boş durmamış ve 20'şer dakikalık 20 derste yani yalnızca 400 dakikada Osmanlıca okumayı öğreten bu metodu geliştirmiş. 1977'de Cüneyt Ölçer tarafından yaygınlaştırılan metot, bugün nihayet pdf'e ve jpeg'e dönüştürülüp üzerinize afiyet bir de rar dosyasına sıkıştırılmış durumda! Osmanlıca okumayı hızla sökmek için derslerin çıktısını alıp 400 dakika ayırmanız yeterli.

YouTube İZLEDİK

Ara-bul: 4-M5JVR1JIM

"ARADIĞIMIZ SESLER BUNLAR..."

Çipetpet, şak şak şak, aniya: bu nameler size bir şey ifade etmiyorsa, siz "sakadan" anlamıyorsunuz ve derhal "İstanbul'un Kuşçuları" adlı belgeseli izlemelisiniz. Arap Nedim, Çantacı Orhan, Sakacı Yanni ve tanışacağınız diğer renkli karakterler, İstanbul'un farklı köşelerinden gelip kuş kahvelerinde buluşmuşlar. Size, Arnavut Şevket'in ilk öttürdüğü kuşun, Rumların horoz dövüşü neticesinde kazandıkları Horozlu Kilise'nin, "Alaman" Harbi'nde kilosu üç kilo tulumba tatlısına denk gelen kuş yeminin, 1969'da bir araba fiyatına satılan sakanın hikayesini anlatacaklar. Kuşlar size İstanbul'un Fatih ve Üsküdar gibi eski semtleri, 1930'lardan bu yana değişen sosyo-ekonomik yaşamı ve etnik yapısı hakkında şarkılar söyleyecek.

TARİHİ GEÇMİŞ YİYECEĞİN TADINA DOYUM OLMAZ

WEB: ancientfoods.wordpress.com
KONU: Yeme içme tarihi
DİL: EN
TÜR: Blog

Eskiden yemekler daha lezzetliydi; orası kesin! Yoksa Antik Mısır'da piramit işçilerinin maaşları neden para yerine ekmek ve bira ile ödensin ki? Şimdi birileri çıkıp da geçmişte para yerine geçen tuzların yemeğe ayrı bir lezzet kattığını savunabilir. Bunu nereden mi biliyor olabilirler? Yiyecek-içeceğin ve dolayısıyla kültür ve medeniyetlerin tarihine dair iştah açıcı bilgiler veren işte bu blogdan. "Bugünkü sofralar geçmiş-tekilere ne kadar benziyor?" diyenlere...

TAKİBE ALDIK twitter.com/oyuncakmuzesi
Oyuncak Müzesi'nin resmî hesabı

BEĞENDİK facebook.com/SemtSemtEskiIstanbulFotograflari

flickr **BAKAKALDIK**

Ara-bul: *fdctsevilla*

MİS GİBİ ESKİ KİTAP KOKTU

Sevilla Üniversitesi ve Emek Araştırmaları Fakültesi'nin kitaplığında muazzam bir hazine olduğunu öğrenmemizi ve bu hazinenin en nadide sayfalarının jpeg olup masaüstümüzü yaprak yaprak örtmesini sağlayan Flickr için methiyeler düzmeyelim de ne yapalım? *Das Kapital*'in 1875 basımı bir Fransızca çevirisinden tutun da 1880'li yıllarda maden işçilerinin kullandıkları aydınlatma cihazlarını anlatan bir kitaba kadar binlerce eski eserden seçilen 8000'i aşkın illüstrasyonu incelerken kendinden geçenlere bol su içirelim. Zira bu sayfa dehidratasyona neden olabilir!

ÇAR'IN EVİNE DAVETİYENİZ EKTEDİR

WEB: *alexanderpalace.org/palace/*
KONU: *Çarlık Rusyası*
DİL: *EN, DE, FR, ES, RU*
TÜR: *Resmî site*

Bugün II. Nikolay'ın, karısı Aleksandra ve çocukları ile yaşadığı Aleksandr Sarayı'na bekleniyorsunuz. Sabahleyin imparatorluk yatıyla "Çar'ın Köyü" anlamına gelen Tsarskoye Selo'ya getirileceksiniz. Aman ismine aldanıp da ayağınıza çarıklarınızı geçirmeyin zira burası bildiğimiz köylerden "biraz" farklı. Ve iyi bir haber daha! Çarlık Rusyası üzerine yemin ettiler; en mahrem odaların her köşesini çekinmeden kurcalamanıza izin verecekler. Çariçe Aleksandra'nın yatak odasına ve hatta Çar'ın banyosuna girebilirsiniz. Çocukların sınıf ve oyun odası olarak kullandıkları şatafatlı salonları gördükten sonra olur da bahçeye inmek isterseniz, 30'u aşkın lüks otomobilin beklediği garaja uğrayabilirsiniz. Dedikoducu hizmetçiler peşinizde dolanırken siz sorun, onlar anlatsın: "Çar neden bu duvarları kırmızıya boyattı?", "Şu tablodaki güzel kadın kim?", "Tatyana'nın doğumgünü için verilen akşam yemeği davetinde neler yendi?", "Sarayda şoförler mi daha iyi maaş alıyor, yoksa Romanovların biricik oğlu Aleksey'in bakıcıları mı?"

UYGULAMA

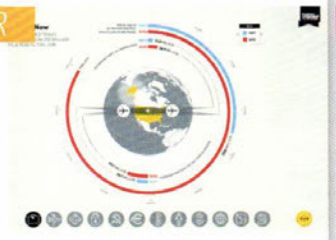

Yazar: *Gülsevin Kıral ve Leyla Emory*
Çizer: *Buket Gencer*
Fotoğraflar: *Selim Seval*
Üretici: *Manolin*
App Store: *3.59TL*

TARİHSEVER KAZ

Yorgunluk seviyesinin aşıldığı, tahammül sınırlarının zorlandığı anlarda çocuğunuzun eline tabletinizi verdiğinizi biliyoruz! Tam da bu yüzden tabletin içinde öğretici uygulamalar bulundurmakta fayda var. *Küçük Kaz Cambaz İstanbul'da* kitabının uygulaması, İstanbul semalarında gezinen ve tarihî mekanları seven bir kazın peşine takıyor hepimizi. Aynı firmanın, ünlü eğitmen yazar İsmet Kür'ün *Kardan Çocuk* kitabını da hareketlendirip yükümüzü paylaştığını belirtelim!

DÜNYA KADAR İNFOGRAFİ

WEB: *cntraveler.com/features/2012/09/conde-nast-traveler-25th-anniversary-infographic*
KONU: *Seyahat*
DİL: *EN*
TÜR: *İnteraktif infografik*

Tarihin akışı, son çeyrek asırda sayıları üç katına çıkan uluslararası gezginleri de etkiledi. Misal, SSCB yıkılınca gidilecek ülke sayısı arttı; Euro çıkalı, Mark'lık bozuldu. Bu rengarenk ve hareketli infografik, dünyanın ve uluslararası seyahatlerin 1987-2012 arası kısa tarihine dair ilginç sayısal veriler sunuyor. 25 yılda kaç kartpostal atıldığını veya iyiden iyiye sinir bozan havaalanı güvenlik önlemlerinin kökenini merak edenler için...

SIKI GİYDİR ÖLMESİN

WEB: *bbc.co.uk/history/interactive/games/gladiator/*
KONU: *Antik Roma Gladyatörleri*
DİL: *EN*
TÜR: *Çevrimiçi oyun*

Antik Roma'nın ölüm arenasında dövüşler başlıyor. Trakların köşeli kalkanları ellerinde; Secutorların kılıçları parlıyor; Murmillolar miğferlerini başlarına geçirmiş. Sen de gladyatörünü sınıfına özgü doğru silah ve zırhla donatmalısın. Başarırsan dövüşü kazanacak ve imparator tarafından azat edilecek. Hata yaparsan hem dövüşü, hem onurunu hem de hayatını kaybedecek.

GASTRONOMİ

Aşçılar neden baca gibi şapka takar?

Aşçılara özel şapkanın tek gerekçesi, hijyen değildi. Söylencelere göre, Asurlularda hükümdarın zehirlenmesini engellemekten de sorumlu olan aşçıbaşına taca benzer kumaş başlık takılırdı.

Aşçıların kullandığı ve küçük bir baca şeklindeki beyaz şapkaların rengi, şekli ve ilk kullanım tarihi ile ilgili değişik görüşler var. Bunların en eskisi Asurlulara dayandırılır. Söylendiğine göre Asur sarayında krallarından "kurtulmak" için en tercih edilen yol onları zehirlemekti. Bu sebeple görevleri arasında kralın zehirlenmesini engellemek de olan aşçılar diğer görevlilerden daha önemli bir konumdaydılar. Kıyafetleri de bunu gösterircesine tasarlanmıştı. Şekil olarak kralın tacına benzeyen ancak kumaştan yapılmış bir başlık takarlardı.

Bir diğer görüş, aşçı başlıklarının ortaya çıkışını 7. yüzyıla yerleştirir. Buna göre o dönemde yemek yapma yeteneği olanlar, diğer insanlar tarafından farklı görülerek suçlanabiliyordu. Aşçılar da, kendilerini korumak için Ortodoks manastırlarına sığınıp, rahipler gibi başlık takmaya başlarlar.

Daha yeni bir görüşe göreyse, 16. yüzyılda hüküm süren İngiltere Kralı VIII. Henry, yemeğinde saç teli çıkınca aşçıyı idam ettirir, diğerlerine de şapka takma emri verir.

William Orpen'in 1921 civarında yaptığı Chatham Oteli'nin Şefi adlı tablosu (üstte). Vanmour'un helvacı tasviri (solda).

En fazla kabul gören görüş ise temelini efsanevi Fransız şef Marie Antoine Carême'in (1784-1833) uygulamalarından alır. Her aşçının, görevini gösteren değişik uzunlukta şapka giymesi, mutfak hiyerarşisini ve kurallarını belirleyen Carême'e mal edilmiştir.

Şapkanın baca şeklinde olmasıysa sürekli sıcakta çalışan aşçıların başları üzerinde sıcak havayı öteleyecek bir hava döngüsü yaratmak içindir.

Osmanlı saray mutfaklarında, çalışanlara yönelik kurallar daha nettir. Nöbetleşe çalışan ortalama 150 kişi, erzak temini, temizleme, hazırlama, pişirme, dağıtım gibi işler yapardı. Muftak görevlileri, baş aşçıbaşı, aşçıbaşılar, ocakbaşı, helvacı, hamurcu, pilavcı, balıkçı, perhizci ustaları, saka, yoğurtçu, baklavacı, kasapbaşı, kilerci, ambar neferi, buzcu, mumcu, çinici gibi uzmanlık sanları taşırlar, giysileri de buna göre ayırt edici olurdu. Sakalsız, kaytan bıyıklı aşçılar, usturaya vurulmuş başlarına koni biçiminde sade külah takarlardı. Ayaklarına çapula, bacaklarına şalvar, sırtlarına bol yenli sade gömlek giyer, dolama denen üstlüklerinin eteğini de kuşaklarına sokarak çalışırlardı.

TEST

Türk polisinin ilkleri

1. "Polis" kelimesinin ilk defa resmî dile girmesini de sağlayan "Polis Nizamnamesi" hangi padişah zamanında yayınlanmıştır?
a) II. Abdülhamid – 1901
b) V. Mehmed – 1914
c) Abdülmecid – 1845
d) V. Murad – 1876
e) VI. Mehmed – 1921

2. Tek dershaneden ibaret olup polis eğitimi için 1891'de Babıali'de açılan okulun ilk hocası kimdir?
a) Dava vekili Refik Bey
b) Hüseyin Hüsnü Paşa
c) Zaptiye Muavini Osman Bey
d) Su Nazırı Abdülhalim Efendi
e) Hafız Mehmed Paşa

BU NEDİR?

Çocuklar çevirip eğlenir
Derdini çeken bilir
Sesi ne uzaktan ne yakından hoş gelir

BU NEDİR? GEÇEN AYIN ÇÖZÜMÜ

Sünnet sandalyesi

Doğru cevabı verenler: Avni Aksaycık, Zeynep Aslanbaş, Selim Babaoğlu, Levent Çavuş, Damla Ekin, Seda Elyıldırım, Aslı Umut İbikli, Abdullah Kılınç, Hande Çetin Onğun, Nalan Kayra Özden, Remzi Toprak, Ayşen Türkoğlu, Mehmet Yüksel, Onur Yüksel, Mesut Zümre

www.egm.gov.tr

Türk polisi tatbikatta, 1970'ler.

3 Zaptiye Nezareti'nin yerini alan Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü hangi tarihte kurulmuştur?
a) 1901
b) 1903
c) 1907
d) 1909
e) 1911

4 İlk Emniyet-i Umumiye müdürü kimdir?
a) Galip Bey
b) Servet Bey
c) Memduh Bey
d) Sarkis Efendi
e) "Kara" Kemal Bey

5 Emniyet Teşkilatı'na amir yetiştirmek için faaliyete geçen Polis Enstitüsü hangi tarihte açılmıştır?
a) 1929
b) 1937
c) 1939
d) 1942
e) 1946

6 Büyük Millet Meclisi'nin 2.6.1920 tarih ve ikinci celsesinde okunan ve Zonguldak polislerinin Kuvayi Milliye emrine girerek Ferit Paşa hükümetini tanımadıklarına dair telgrafı kim çekmiştir?
a) Ebubekir Hazim Tepeyran
b) Gümülcineli İsmail Bey
c) Ali Rıza Bey
d) Cemal Bey
e) Kadri Bey

7 Milli Mücadele sırasında Ankara Hükümeti'nin Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü hangi tarihte kurulmuştur?
a) 1919
b) 1920
c) 1921
d) 1922
e) 1923

8 Asıl görevi toplumsal olaylara müdahale ve katılımcıları korumak olan, bir dönem halk arasında "fruko" diye tanımlanan Toplum Polisi hangi tarihler arasında görev yapmıştır?
a) 1963-1987
b) 1959-1977
c) 1961-1990
d) 1971-1988
e) 1965-1982

9 Hangi eşleştirmede sırasıyla Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki ilk kadın polislerimiz doğru olarak yazılmıştır?
a) Mehpare Hanım-Şaziye Ömrüuzun
b) Saniye Hanım-Fatma Rabiya Efeyurt
c) Fikret Hanım-Emine Yenikalaycı
d) Lütfiye Hanım-Tülay Uçar
e) Fikriye Hanım-Mürüvet Akpınar

10 Halim Tevfik Alyot tarafından 1947'de yayınlanan *Türkiye'de Zabıta* isimli eserde yayım tarihi yanlış olarak önce 21 Rebiülevvel 1261 olarak verilip sonra yine yanlış olarak 10 Nisan 1845 olarak çevrilen ve 1962'den bu yana Polis Bayramı olarak kutlanan Polis Nizamı'nın gerçek yayım tarihi kaçtır?
a) 20 Mart 1845
b) 10 Ocak 1845
c) 18 Haziran 1845
d) 27 Ağustos 1845
e) 17 Ekim 1845

TEST GEÇEN AYIN ÇÖZÜMÜ

Cevaplar: 1.d, 2.c, 3.c, 4.b, 5.a, 6.d, 7.b, 8.d, 9.a, 10.a

Doğru cevap veren olmamıştır.

BURASI NERESİ?

Bir zamanlar ihtişamlı bir saraydım

Newton Thological Seminary fotoğraf arşivi

İstanbul'un birbirinden güzel saraylar, yalılar ve konaklarla donandığı Lale Devri'nin sonlarında inşa edilmiştim. Bazı bölümlerim iki, bazı kısımlarım ise üç katlıydı, tamamen ahşap olarak inşa edilmiştim ve yaptırıldığım günlerde Boğaziçi'nin en ihtişamlı yalılarının başında geliyordum. Bakımım ve o günlerin ihtiyaçlarına göre genişletilmem de ünlü bir Batılı mimar tarafından yapılmıştı. 1870'lere kadar ayakta kaldıysam da sahibimin ölümünden sonra bakımsızlıktan harap oldum. İstanbul'un 1850'lerde çekilen ilk fotoğraflarında ben de boy gösteriyorum. Boğaziçi'ni süsleyen benim adımı bileniniz var mı?
Burak Çetintaş

GEÇEN AYIN ÇÖZÜMÜ

Bozdoğan Kemeri'nin yakınındaki Kırkçeşme

Doğru cevabı verenler: Avni Aksaycık, Meriç Alpuruk, Hande Çetin, Mahmut Şakiroğlu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	T	A	L	A	T	P	A	Ş	A	■	A	Ş	I	M	G	Ü	N	D	Ü	Z
2	A	M	İ	P	■	İ	D	İ	K	U	T	■	L	A	R	S	A	■	R	E
3	K	A	D	E	Ş	■	A	N	A	Ç	■	A	G	R	A	■	İ	N	E	K
4	İ	■	A	L	A	N	Y	A	■	A	Ş	K	I	■	M	A	M	A	■	İ
5	Y	A	K	■	M	İ	■	S	İ	N	T	İ	N	E	■	H	A	T	A	B
6	Ü	M	İ	T	■	K	L	İ	N	K	E	R	■	N	E	M	■	O	L	E
7	D	O	■	İ	D	E	A	■	Z	A	P	■	P	O	Ş	E	T	■	A	Y
8	D	R	A	M	A	■	İ	D	İ	L	■	F	A	S	■	T	A	A	M	■
9	İ	T	İ	■	K	O	K	■	V	E	C	İ	H	İ	H	Ü	R	K	U	Ş
10	N	İ	D	A	■	K	■	A	A	■	E	L	■	S	A	M	■	İ	T	A
11	■	S	A	D	A	R	E	T	■	T	L	O	S	■	M	İ	S	K	■	K
12	R	O	T	A	R	■	T	E	K	E	L	■	İ	B	A	T	E	■	A	Ş
13	U	R	■	L	■	G	O	■	R	■	A	H	V	E	R	■	■	T	A	M	U
14	M	■	P	E	A	R	L	H	A	R	B	O	R	■	A	T	İ	P	İ	K
15	İ	L	E	T	K	İ	■	E	L	B	E	■	İ	N	T	İ	F	A	D	A

BULMACA GEÇEN AYIN ÇÖZÜMÜ

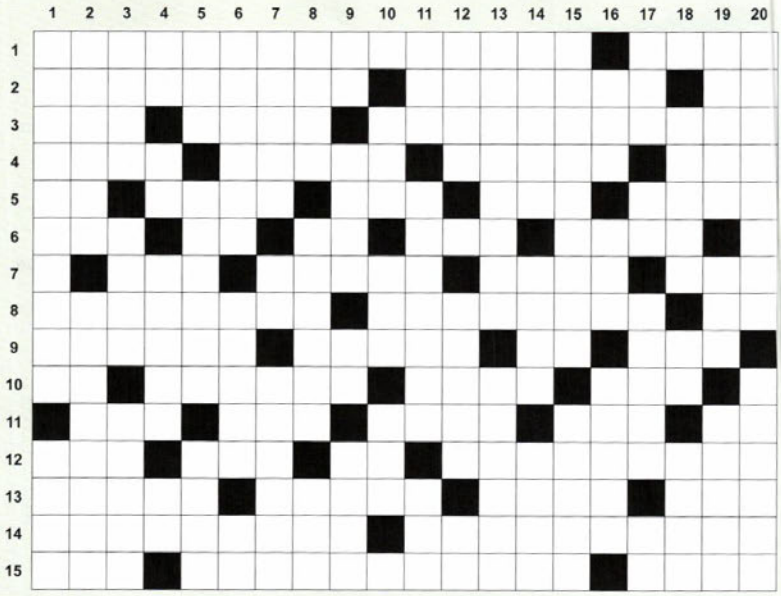
Avni Aksaycık
Hakan Başer
Bülent Bayraktar
Tuluğ Bayram
Feyza Bedenli
Başak Berberoğlu
Nurullah Can
Yahya Çelik
Selda Songur Dağlı
Adem Demir
Muhsin Demirkaya
Kenan Duman
Orhan Eren
Erhan Gökbayrak
Hakan Güven
Tarık İnam
Cenk Kabahasanoğlu
Buçe Seray Kangal
Fatmanur Kayık
Adil Koçver
Mehmet Kuşçu
Serdar Umut Midyatlı
Şahap Özdemir
Çağdaş Salih Öztaş
Koray Öztürk
Besim Taşdemiş
Gamze Gonca Türkoğlu
Rıdvan Uyanık
Şermin Ünsal
Mustafa Yeşilyurt

Kitap gönderimleri her ayın sonunda gerçekleşmektedir.

BULMACA

SEDAT YAŞAYAN

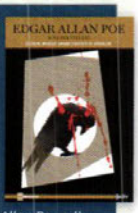
SOLDAN SAĞA

1) Şeyh Bedreddin'in müritlerinden olup İzmir ve Aydın çevresinde büyük bir ayaklanmaya önderlik etmiş, birçok başarı kazanmasına karşın 1419'da yakalanarak öldürülmüş ünlü derviş - Osmanlı ordusunda ve donanmasında hafif piyade askeri. 2) Âşık olmaktan duyulan korku - Ege Denizi'nin, ilkçağlarda "Adalar Denizi" anlamına gelen adı - Baryum elementinin simgesi. 3) Rüyaların görüldüğü uyku evresine verilen ad - Batı Karadeniz Bölgesi'nde "ulusal park" kapsamına alınan bir dağ sırası - Ay ve Güneş tutulmalarının gerçek nedenini bulmasıyla ünlenen eski Yunanlı doğa filozofu. 4) Kelt mitolojisinde ozanların ve şiirin tanrısı - Aralıksız yinelenen ve artık düşünmeden yapılan eylemlerin tümü - Acımtırak, ekşimsi ve buruk bir tadı olan - Yeniçeri kışlası. 5) Bir renk - Bir meyve - Eğik olmayan - Kesintilerden sonra kalan miktar - Diyarbakır'ın eski adı. 6) Yüzeni içeriye çeken deniz akıntısı - İlaç - Jüpiter gezegeninin, uzayın en kızgın kayası olan uydusu - Avuç içi - Eski bir ağırlık ölçüsü birimi. 7) Düz ve geniş arazi - Knut Hamsun'un, sinemaya da aktarılmış bir romanı - Yunan abecesinde bir harf - Mısır tanrılarının en eskisi. 8) Mimar Sinan'ın başyapıtı olan, Edirne'deki cami - Ham petrolün bitmiş ürünlere dönüştürüldüğü fabrika - Arjantin'in plaka imi. 9) Futbolda, savunmanın önünde görev yapan ve top kesip dağıtan oyuncu - Türkiye ile Bulgaristan arasındaki sınırı meydana getiren dere - Yabancı - Tatlı bir çörek. 10) Tarla sınırı - Üstten sağa doğru eğik olan basım harfi - Divan şiirinin ölçüsü - Tevfik Fikret'in, İstanbul'a lanetler yadırdığı ünlü şiiri. 11) Feodal dönemde "ordu" anlamında kullanılan sözcük - Güneydoğu Anadolu'da, daha çok kadınların çeşitli yerlerine yaptırdıkları bir tür dövme - Kendisine inanılan, sır verilen kimse - Baş - Bir nota. 12) İngiltere'de çok sevilen bir cins bira - Avcı kulübesi - Molibden elementinin simgesi - İslam dünyasını egemenliği altına almaya çalışan ve Bağdat'ı fethederek yağmalayan, İlhanlı hanedanının kurucusu olan Moğol hükümdar. 13) Çeşitli belge ve işlemlere geçerlik kazandıran kamu görevlisi - Bolu ilinde turistik bir göl - Katar'ın başkenti - Mert, kalender ve babacan kimse. 14) Bir topluluğu siyasal alanda etkilemek ve coşturmak amacıyla yapılan yoğun çalışma - Çorum ilinde ünlü bir höyük. 15) Doku teli - İkinci Göktürk Devleti'nin kurucusu olan ve "İlteriş Kağan" olarak da bilinen devlet adamı ve komutan - Emile Zola'nın bir romanı.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1) II. Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'ne yönelik Alman işgal planına verilen gizli ad - Yıllık. 2) İstanbul'un su gereksinimini sağlayan barajlardan biri - insane topluluklarını inceleyen bilim dalı. 3) Avrupa'da bir başkent - At üstünde ve iki takım arasında oynanan bir oyun - Cezayir Savaşı sırasında Fransızların yaklaşık elli bin kişiyi katlattikleri kent. 4) Kripton elementinin simgesi - Çıplak vücut resmi - Bir spor ve ev köpeği cinsi - Bir gıda maddesi. 5) Gemileri farklı iki su düzeyinin birinden öbürüne aşırmak için yapılmış ara havuz - Osmanlı toprak düzeninde yıllık geliri yirmi bin ile yüz bin akçe arasında olan dirlik - Kısa kıllı bir av köpeği cinsi. 6) Kalp kapakçıklarındaki bir bozukluk nedeniyle ortaya çıkan hastalık - Bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü - Kenar süsü. 7) Balık akını - Bir zaman birimi - İlgisiz, umursamaz. 8) Sonu olmayan gelecek zaman - Bir anlatımda verilmek istenen öz - Şarap ya da likörle hazırlanan bir içki. 9) Bir nota - Tarih öncesi çağlarda tanrılara sunulan küçük heykelcik - İlave - Hint inanışına göre yaratılan ilk insan. 10) Kars'ın doğusundaki ünlü eskiçağ kenti - İffet, namus - Batı Anadolu'da yaşamış eski Yunan halklarından biri. 11) Unvan - Kendini beğenmiş, sevimsiz kimseler için kullanılan bir sözcük - Şenliklerde caddelere kurulan süslü kemer. 12) 1944'te Bandırma açıklarında batan Türk yolcu gemisi - Sevinç, iç rahatlığı - Lantan elementinin simgesi. 13) Orta ve Doğu Avrupa kökenli Yahudilere verilen ad - Yurdumuzun en önemli kış sporları merkezlerinden biri olan dağ. 14) Parmakla yapılan vuruş - Edirne'nin bir ilçesi - Masonların toplantı yeri. 15) Yalnızca küçük apartman dairelerinden oluşan bir çeşit otel - Derinliği az metal kap. 16) Yurdumuzun bir bölgesi - Orhan Pamuk'un bir romanı - Türk müziğinde bir makam. 17) Telefon sözü - Bir renk - Akira Kurosava'nın bir filmi - Bir şeyin esas tutulan yüzü. 18) Çingene - Notada durak işareti - Utanma, sıkılma. 19) Kalınca ve açık saman renginde, yarı mat bir kağıt türü - Asmanın ya da bostanın verdiği sürgün - Denizden bir kum setiyle ayrılmış kıyı gölü. 20) ABD'de, uzay sanayisinin çok gelişmiş olduğu bir kent - Japonya'nın 1927'de hazırladığı dünya egemenliği planına verilen ad.

Bulmaca çözümünün orijinali ya da fotokopisini, adres ve telefon bilgileriyle birlikte bize e-posta ya da mektup yoluyla ulaştıran ilk 30 okurumuza *Edgar Allan Poe* adlı kitabı armağan ediyoruz.

NTV Tarih
645 Ahi Evran Polaris Cad.
Doğuş Power Center
No: 4, 34398 Maslak, İstanbul
ntvtarih@ntv.com.tr

İSENBİKE TOGAN

KIRGIZ ROMANCI CENGİZ AYTMATOV'A "REJİMLER ÜSTÜ" EVRENSEL BİR KİMLİK KAZANDIRAN, KENDİNİ KABULLENİŞİ VE "ÇARIKLI" DEDESİNİ HİÇ GOCUNMADAN OKURLARINA ANLATMASIYDI.

Aytmatov: Geçmişinden geleceği yarattı

Türkiye'den Kırgızistan'a giden biri muhtemelen hayatının bir evresinde ya Cengiz Aytmatov romanlarından birini okumuştur ya da Türkan Şoray'ın başrolünü oynadığı "Selvi Boylum Al Yazmalım" filmini görmüştür.

Kırgızistan'da ise Aytmatov artık, başkent Bişkek'in güneyinde Çongtaş (Kocataş) köyündeki Ata Beyit (Ata kabri, Ata evi) anıt mezarında son istirahatgâhında yatmaktadır.

Burası Kırgız tarihi bakımından önemlidir. 1938'de, Bişkek hapishanesindeki Kırgız aydınların gizlice buraya getirilip idam edildiği ancak 1991'de anlaşılmış, Cengiz Aytmatov da babası Törekul Aytmatov dahil, öldürülenlerin kemiklerinin buraya nakledilmesini sağlamıştı. Kısacası bugün Cengiz Aytmatov, Stalin devrinin en acımasız olaylarından birinin anılarıyla dolu bir yerde yatmaktadır. Kırgızlar, günümüzde bu olayları hatırlatan anıt mezara, nefret değil ibret abidesi olarak bakarlar. Bu da başkalarını suçlamak yerine kendini kabul etmekle yaratılan bir olgunlukla mümkündür.

Bugün Cengiz Aytmatov'u "rejimler üstü" yapan kendini kabullenmek ve bilmek özelliği, bugün Tölömüş Okeev, Bulat Şemsiyev gibi sanatkarlarda da görülür. Bu Kırgız aydınları, kendi kültürlerini iyi bilmeleri sayesinde, eserlerinde bu kültürü "insani" duygular içinde anlatmış ve böylece evrenselliği yakalamışlardır.

Aytmatov da çocukluğunda geçen bir olayı konu ettiği bir hikayesinde, bir yandan da bize hem Kırgız kültürünü hem de kendisini anlatır. Hikayesine, mensup olduğu Şeker soyu yerleştiği için Şeker adını taşıyan köylerinde yaşlıların çocukları, yedi atalarını bilip bilmedikleri konusunda sınadıklarını anlatarak başlar.

O dönemde küçük Cengiz beş yaşlarındadır. Bu arada bize kendi atalarını tanıtır. Babası Törekul, dedesi Aytmat, yani Bayrammehmet'tir. Büyük dedesi olan Koncucok'un adı "ayakkabısının koncu yok" anlamındadır. Türkiye'de ayakkabının koncu olmaz, ama çorabın olur. Bu söylemde ise, dedesi çizme değil de çarık giydiği için, "Koncucok" diye bilinirmiş. Kültürde görülen kendini kabul etme halini bu takdimde görmek mümkündür. Biz atalarımızı yüceltmeye çalışırız, "yalın ayak başı kabak yürüyenler" bizim atalarımız olmaz, onlar hep başkalarıdır. Biz ya kendimize toz kondurmayız ya da çok acı eleştiririz ama kendini kabul etme haline yabancıyızdır.

Hikayenin anlatıldığı zaman Şeker'de "kolhoz" hayatı yaşanmaktadır. Bir gün kolhoza gönderilen bir soylu at ölür, köye gelen Rus veteriner köylülere bunun nedenini sorar. Ama etrafta Rusça bilen yoktur, tek Rusça bilen küçük Cengiz'dir. Ama o utanır babaannesinin eteği arasına saklanır. Annesi babası çalıştığı için kendisine her şeyde yol gösteren babaannesi, "Herkes senin ağzının içine bakarken, sen şimdi bizi ortada mı bırakacaksın" diye çıkışır ve küçük Cengiz etrafına bakınır. Akrabalarından yaşlı bir adam onu kucağına alır ve kulağına "Şehirdeki babana 'Köyde, Kırgızlar içinde büyümenin faydası yok, zararı var. Oğlun hiçbir cevap veremedi' derlerse, baban ne düşünür" der.

Veteriner sorusunu tekrarlayınca yaşlı adam, küçük Cengiz'in kulağına "uu-saz" yani "ağulu, zehirli saz" der; o da bunu Rusça tekrarlar. Veteriner "Peki diğer atlar niye ölmedi" diye sorunca, Cengiz "Yerli atlar bu otu tanıyor ve yanına yaklaşmıyorlardı" der. Soylu at ise yabancı olduğu için bilememiştir. Kültür bilinçli olarak öğrenilen bir şey olmadığı için atların da kültürü vardı. İnsanlar da göçebe hayattan gelen bir alışkanlıkla çevreleri ile açıklıkla ilişki kurup, sebep-sonuç ilişkisini anlamaya çalışarak yaşadıkları için atı da kendilerini de biliyor, anlıyor ve atın ölümünü uzaktaki birinin üstüne yıkmaya çalışmıyorlardı.

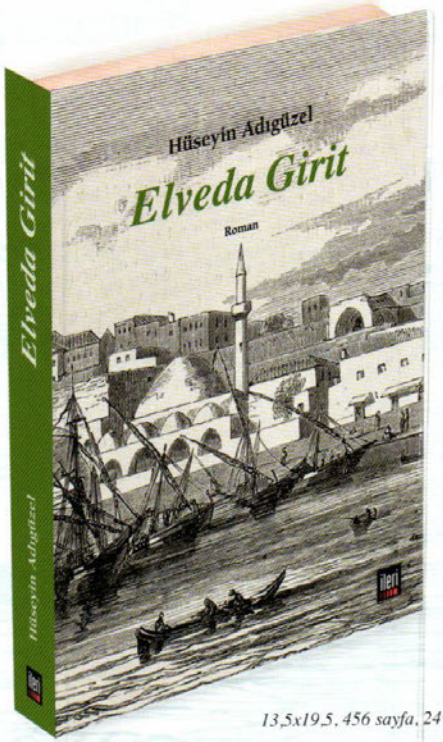
Elveda Girit

"Biliyorsun bu tekke, bu adada Türklüğün ve hakimiyetin simgesi ve bütün canların malı... Ne olursa olsun sonuna kadar korunmalı. Eğer tekkeye bir şey olursa, yakılıp yıkılırsa, bu adada Türk hakimiyetinin sonu olur.
Bu bir ihtimal, ama olması yüksek bir ihtimal. Eğer bu ihtimal gerçekleşirse, tekkeden geriye kalacak olan sadece şimdi sana vereceğim emanetler olacak. Bu emanetleri Türkiye'ye ulaştırmalısın!"
Hanya Bektaşi tekkesinin babası Erdemli Azmi Baba'nın Sinan'a emaneti vasiyetindeki gibi Türkiye'ye ulaşmıştır.
Ve elinizdeki kitap, bu sayede yazılmıştır.

"Tün, Gün ve Sabah"ın yazarı Hüseyin Adıgüzel "Elveda Girit"te yine Girit'i anlatıyor...
Girit Türklerinin var olma mücadelesini tarihsel veriler ışığında gözler önüne seriyor.

Son dönemlerini yaşamakta olan Osmanlı ile büyük devletler arasındaki güç dengesinde sıkışıp kalan bir ada, Girit...
Adadan sökülüp atılmak istenen Türk varlığı...
Gözü dönmüş Rum çetecilerin Türklere yaptığı akıl almaz işkenceler...
Çetecilerin arkasındaki eli kanlı papazlar...
Girit Türklüğünün merkezi Hanya Bektaşi tekkesinin efsanevi direnişi...
Ve vatan sevgisini her şeyin üzerinde tutan sevgililerin vatan uğruna ölüme birikte yürüyüşleri...

"Elveda Girit", Girit'in elden çıkışının hazin ve gerçek öyküsüdür...

13,5x19,5, 456 sayfa, 24₺

Yayınevi doğrudan sipariş: Tel: (0212) 292 65 27
Genel Dağıtım: Alfa Dağıtım Tel: (0212) 511 53 03
www.ileriyayinlari.com

tüm seçkin kitapçılarda

ileri yayınları